BROJ 5. 1909. GODINA XVII.

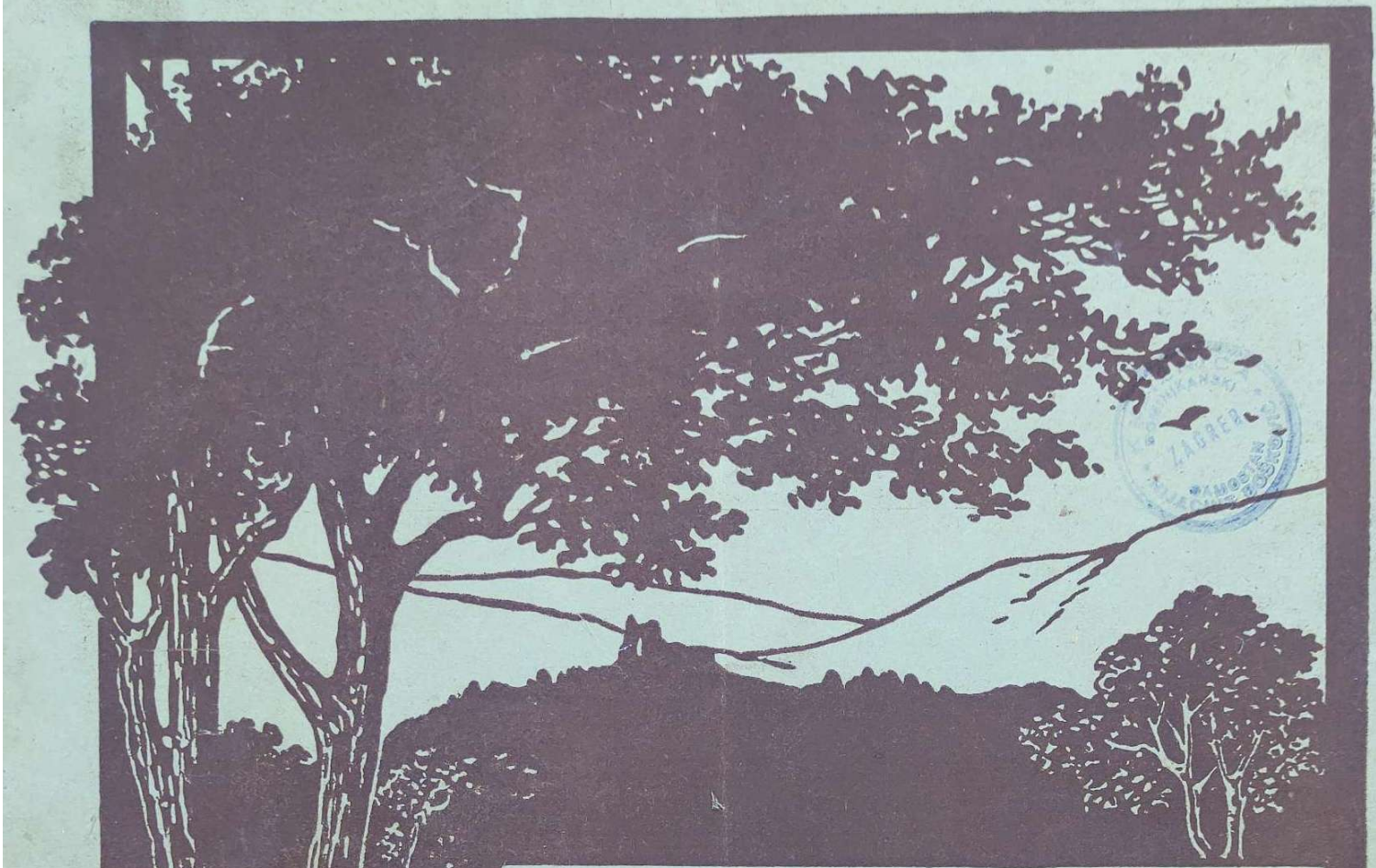

PROSVJETA

SADRŽAJ 5. BROJA:

JUNIUS: Zašto? Roman. (Nastavak.) — DR. G.: Matilda Lesić-Kindersberger. — I. B. CEROVSKI-DINJEVAC: Opet sniežak tiho prši — — — I. B. CEROVSKI-DINJEVAC: Na studencu. — FERDO Z. MILER: Kornjača i automobil. — M. M.: Sedam sati pod ruševinama. — TEODOR JESKE-CHOINSKI: Kad sunce zalazi. (Nastavak.) — LODOLA: Otac. — RUDOLFO FRANJIN MAGJER: Pada ljetni sumrak . . . — RUDOLFO FRANJIN MAGJER: U osami. — RUDOLFO FRANJIN MAGJER: Moja pjesma. — LISTAK.

SLIKE:

Selim-aga, općinski glavar u Vranici, dobiva srebreni krst za zasluge. — Pogreb vojevode Zimonjića u Gackom Polju. — Spljet: Portal kuće iz starije dobe; Ulaz u katedralu ispod zvonika; Porta aurea (nutarnji dio); Stube privatne kuće iz starije dobe. — Matilda Lesić. — Tošo Lesić. — Danica Matoš. — Vera pl. Hržić. — Novo austrijsko ministarstvo: Dr. Leon vitez Bilinski, financije; Dr. Allin Braf, poljodjelstva; Dr. Viktor Hochenberger, pravosudje; August Ritt, radnje; Grof Karlo Stürgkh, nastave; Dr. Rikard Weiskirchner, trgovina; Ludwig Wrba, željeznice. — Poplava u Njemačkoj: Poplava u Koburgu; Poplava u Nürnbergu; Glavni trg u Nürnbergu. — Kralj i kraljica Engleske. — Dr. Antun Režek. — Opat Aleksandar Karl. — Dr. Adolf Stöcker. — General grof Paar. — Catulle Mendès. — Prof. Ernst Häckel. — Vasilij Pukirev: Nejednaki brak. (Umjetnički prilog.)

„Prosvjeta" izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca na 6 arka. • Godišnja cijena poštom ili dostavom u kuću 14 kruna, inače samo 12 kruna. • Za inozemstvo 20 kruna. • Pretplatu prima: Uprava „Prosvjete", Zagreb, Nikolićeva ulica br. 16. • Rukopisi se ne vraćaju.

Uredjuje Oton Szlavik. Naklada „Pijeva društva".

Prvim siječnja započela je „Prosvjeta“ svoj XVII. tečaj. Zadnji brojevi pokazali su, da se uredništvo i vlasništvo jednako brinu, kako bi udovoljili svim pravednim očekivanjima prijatelja našega lista. On se je lijepo razvio, a do njegovih prijatelja stoji, da ga podupru koli pretplatom toli suradnjom, da se na započetom putu uzmogne i dalje razvijati. Što se je prijatelja do sad našlo, koji su nam svoje mnijenje rekli, svi su se u tome složili, da je list znatno pokročio, te da je pravim putem udario, a lijepi porast u broju pretplatnika svjedokom je, da i šira publika cijeni napore uredništva i i vlastnika lista.

U novom tečaju donijet će „Prosvjeta“ prije svega socijalni roman iz zagrebačke sadašnjosti, pod naslovom „Zašto?“ Pisac, koji za sad želi ostati nepoznat, uvadja nas u milieu sadašnjega zagrebačkoga društvenoga života, te nam u tom mileuu predvodi sudbinu dvaju parova zaljubljenika, koji se medjusobno razlikuju ne toliko staleški, koliko po svojim nazorima o svijetu i o dužnostima, koje im prema drugima valja vršiti. Pisac ne moralizuje nigdje Ta stvari i dogadjaji govore sami po sebi, a logika činjenica jasnija je od svakoga moralizovanja.

Uz ovaj roman donaša „Prosvjeta“ i jedan historijski roman od Poljaka Teodora Jeske-Choińskoga. Roman nas prenaša u doba cara filozofa Marka Aurelija, kad su se na sjevernim granicama rimskoga carstva već sakupili oni tmasti oblaci, iz kojih je udarila kasnije ona žarka munja, što je imala da razori silnu rimsku državu. Od tradicijonalnih rimskih krjeposti već je tako malo ostalo, da glavnoga junaka romana općenito smatraju čudakom, jer se jošte drži tradicija. Općenita pokvarenost, pomanjkanje svakoga smisla za običnu, makar i hinjenu čestitost, depravacija otmenih krugova i posvemašnja poživinčenost širokih masa puka, to je onaj ambijenat, u koji nas pisac sigurnom rukom vodi. Historička vjernost zahtijevala je, da se germanskom elementu poda u tom romanu ona važnost, koju je u istinu i imao. Tko ima oči da vidi, tome je jasno, da ovakova rimska država ne može dugo opstojati, a ta sigurnost napunja dušu glavnoga junaka nekom plemenitom sjetom, od koje ga niti onaj njegov starorimski ponos ne može sačuvati. Zato se i njegova ljubav prema plemenitoj Muciji, koja postaje kršćankom, tako nesretno svršava. Jedno i drugo ljubi svom silom svojega srca Rim, jedno i drugo žali njegov pad, ali jedno i drugo vidi, da se taj pad može odgoditi, ali nikako posve zaustaviti. Uz ovaj par dovodi nam pjesnik jošte jedan drugi. Germani su to, ljudi koji jošte nisu izgubili naravnoga svoga poštenja. On je od mladosti u rimskoj službi, te je dotjerao do legata. Ali, kad mu zaručnicu otme rimski lihvar i carinik, kad mu Rim ne će da pomogne, kako bi došao do svoga prava, on ga ostavlja i vodi svoje čete proti njemu. Nu ovaj jošte prečvrsto stoji; jošte nije došao dan njegova pada. Zato osvetnik svoje svrhe ne može da postigne. Roman svršava apoteozom Markaurelijeva nuscara, a čitalac osjeća, da je Rim, to gnijezdo poganske iskvarenosti, na kraju svojega opstanka.

Uz ova dva romana donijet će „Prosvjeta“ jošte mnogo manjih stvari, dijelom originala, dijelom prijevoda iz svjetskih. ponajpače slavenskih književnosti. U ovom su tečaju prvi put izašli pred našu publiku mladi i snažni talenti S. Hrabr. Graničar i Lodola, koji i jedan i drugi već svojim prvim debutom zasvjedočiše svoj lijepi dar, te opravdavaju i najljepše nade. Oni će i nadalje u našem listu obilodanjivati svoje proizvode.

I poučni će dio „Prosvjete“ kao do sad, tako i od sada, nastojati, da zadovolji svim pravednim zahtjevima. Već u prvim brojevima donijela je „Prosvjeta“ putopis od braće Seljana iz južne i srednje Amerike, urešen krasnim ilustracijama koje su nam pisci pribavili. Nadalje imademo u zalihi članaka iz gotovo svih grana prirodnih nauka, iz tennike, zemljopisa, povijesti itd. od uvaženih stručnjaka.

Što se ilustracije tiče, to je „Prosvjeta“ do sada pokazala, da budnim okom prati sve, što se u svijetu zbiva, te tako u istinu nadoknadjuje našemu svijetu skupe tudje listove. Ona će tim putem nastaviti. I savjesni naš kroničar nastavit će svoj posao, te i dalje donositi kroniku, koja je toliko omiljela našim štiocima.

Žao nam je, što svoga obećanja glede kazališta nismo mogli održati. Uzroci su tu lih vanjski. Kazalište je naime „Prosvjeti“ oduzelo slobodan ulaz. kao i ostalim zagrebačkim beletrističkim i književnim listovima. Veli se, da su ekonomske prilike tuj odlučivale. Tko znade, kako se naše kazalište slabo posjećuje, taj znade i to, kako je taj razlog neopravdan. Uz ovako „masreglovanje“, koje ona nije ničim zaslužila, „Prosvjeta“ ne može da podupire zavoda. Da pako naš list ne prenosi krivnju na one, koji nisu ništa skrivili, zato svjedoče gotovo svi brojevi našega lista.

Prvim brojem počela je „Prosvjeta“ opet donositi zagonetke, rebuse i slično. Našao se je stručnjak, koji je svoje sile „Prosvjeti“ ponudio, te tako mislimo, da ćemo i time ugoditi svojim štiocima, pružajući im tako zabavu, koja u novije doba i opet sve to više „ulazi u modu“.

Tako je sa strane uredništva i sa strane vlasništva učinjeno sve, da „Prosvjeta“ postane obiteljski list u najboljem smislu riječi. Sad je red na publici, da to nastojanje podupre.

PROSVJETA

BROJ 5
1. OŽUJKA 1909.

Zašto ?

Junius.

Roman.

Zagreb je bio sav pun zanimljive novosti, da je lijepa Irma postala zaručnicom bogatoga dra. Kružića. Dakako da nije falilo i raznih komentara, koji nisu uvijek bili laskavi ni za dobri glas zaručnice, a bome niti za inteligenciju „slijepoga" zaručnika. Gospodjici Irmi pl. Kordić nije se moglo posve ništa zla dokazati. Nit su ju ikada gdje zatekli, nit su joj uhvatili ljubavno pisamce, a niti se je ikada muškarac mogao pohvaliti, da joj je stupio bliže, nego li koji drugi. Pa ipak ti glasovi nisu jenjali. U njezinom ponašanju, u njezinim nazorima, u cijelom njezinom biću je ipak nešto bilo, što je dalo naslućivati, da ti glasovi ne mogu biti posve izmišljeni. Osim toga nenavidile su joj njezine družice i njihove majčice ne samo radi ljepote i društvenoga položaja, nego — a to prije svega — radi bogata i ugledna zaručnika. Svatovi imali su se obaviti odma, čim mine božićnje vrijeme, u prvim danima poklada, a razni dobavljači, kod kojih je gdja. Kordić kupovala, sve su se savijali pred njom, tako su narudžbe bile velike i skupocjene. Nekoliko dana iza zaruka posjetio je dr. Kružić milostivu gospodju na Josipovcu, te joj „silomice" narinuo znatnu svotu novaca, kojom neka namiri „sve Irmine želje". Zato se i jeste gotovo sve plaćalo gotovim novcem, što se kod Kordićevih od više decenija nije dogadjalo. I rublje i odijelo i sve, što mlada žena donosi mužu, bilo je prve vrsti i tako obilno, kako se to rijetko kada vidi. Zato i jeste onaj guravi, mali židov, kod kojega su skoro sve kupili, posve ozbiljno predložio milostivoj gospodji, da „trousseau" gospodjice javno izloži. Ona bi to bila toli rado učinila, ali se je bojala ljute ironije svoga muža, koji bi ju bio bez dvojbe na to sjetio, da zagrepčani imadu dosta pameti, da se sjete, kako to sve ne ide iz Kordićeve, nego iz Kružićeve kese. Tako dakle nije od toga bilo ništa.

Medjutim su u jednoj sobi svoje vile uredili krojačnicu, a dvije krojačice su čitave dane radile, samo da na vrijeme sve dogotove. Jedna je bila posve mlada i dosta lijepa, a to je bilo za Branka dovoljan razlog i glavobolji i grlobolji, te nije „mogao" ići u školu, nego je po vas dan „imao posla" baš u toj sobi. Stari Kordić samo se je smijao, kad bi mu se žena tužila.

„Prokleti dečko," rekao bi tada; „prava moja krv." A pri tom bi jednim okom zažmirio i lukavo pogledao svoju ženu.

„Stidi se," naljutila bi se ova posve ozbiljno. „Meni se čini, da su tebi jošte uvijek kojekakove ludorije u glavi."

„No, no," smijao bi se opet on obješenjački. „Ta ne budi luda; pa šta zato, ako se ja jošte osjećam dosta mladim?"

U četiri oka je Kordić dopuštao svojoj ženi svakojake prigovore; ali ako je to činila pred drugima, bilo je galame.

Dr. Kružić je sada u večer redovito bio kod svoje zaručnice. Sjedili su u salonu ili u blagovalištu na divanu, te razgovarali. Od dana do dana postajao je sve to zaljubljeniji. Ako je prije gdjekad i osjećao dvojbu, da li mu je izbor bio dobar i pametan, te je dvojbe a kratko vrijeme posve nestalo. A to napokon nije bilo ni nikakovo čudo. Kružić sve do sada nije imao kada, da misli na nježnija kakova čuvstva. Sav njegov život proticao je samo u teškom i ozbiljnom radu, u borbi za opstanak najprije, a onda u borbi za poziciju. Njegov pozitivni, mirni i promišljeni značaj nije dopuštao, da misli na drugo, osim na svoj posao. Malo je ljudi na svijetu, koji su tako na sebe pazili, koji su tako sami sebe odgajali, kako je to činio Bernard. Kad je uvidio, da nešto nije dobro ili podesno, tad ga ništa na svijetu, pa ni vlastito srce nije moglo prisiliti, da se toga ne odrekne. Strasti, zatomljene kroz toliko vremena, sad su silno buknule, a kadgod bi se upitao, kako je to, da je tako brzo pao u negve svoje lijepe zaručnice, nije si ni sam znao odgovora naći. Samo se je smiješio, te zadovoljno prešao rukom preko svoje dugačke plave brade. I samomu mu je laskalo, kad je opazio, kako u njega, čovjeka matora, imade jošte toliko mladenačke vatre, a kad se je upitao, odakle njemu na jednom te misli, nije pravo ni znao, da li su mu same od sebe došle, ili mu ih je sugerirala Irma. Tako su dani prolazili brzo, ali tjedni su se ipak i odviše polagano vukli za njegovu neustrpljivost.

Stara gospodja Kružićeva osjećala se je sve to samotnijom, a što se je više približavao dan svatova, to više je uvidjala, da će ovaj brak njezinoga sina biti posve drugačiji, nego li je bio prvi. Onda, kad joj se je bio sin oženio u Belgiji, nije ni osjetila, da se je itko turio medju nju i njega; živjeli su zajedno ko i prije, probavljali su zajedno čitave večeri u razgovoru i miru, a svoju snahu držala je svojom pravom kćerkom, kao da je i nju rodila. Od dana do dana uvidjala je sve to jasnije, da toga sada ne će više biti. Irma se je doduše naprezala, da joj omili, a stara gospodja čuvala se je, da joj ne pokaže ni jednim jedincatim pogledom, ni jednim jedincatim kretom ruke, da joj od dana do dana postaje sve to odvratnijom. Ta znala je starica jako dobro, da joj sve to ne bi pomoglo. Da, ona je po malo stekla uvjerenje, da nema ničega na svijetu, čim bi ona mogla uvjeriti sina, da srlja u svoju propast, osim da mu donese nepobitne i bjelodane dokaze, kako je Irma njega nedostojna. Ali je isto tako dobro znala, da je Irma odviše oprezna i lukava, a da bi takovih dokaza moglo biti. Zato je sad eto k svim drugim brigama nadošla jošte jedna nova: kako će udesiti svoj život, kad njezin sin ne bude više njezin. Uza svu svoju na oko oporu ćud, uza svu svoju hladnoću i promišljenost, starica je ipak imala toplo srce, te je osjećala, da ne može posve sama ostati, da mora

netko kraj nje biti, koji će joj barem donekle ono nadoknaditi, što će sa sinom izgubiti. Već kratko doba iza zaruka bilo joj je jasno, da ne može zajedno sa sinom si ostati, kad se ovaj oženi. Ona je takodjer znala, da će se on tome protiviti, kad mu bude rekla, da kani živjeti sama za se, ali je tvrdo odlučila, ne popustiti, nego poći svojim putem. Ona je trebala barem vanjskoga mira, kad već nije bio unutrašnji moguć, a sve to veća vlast, koju je Irma sticala nad Bernardom, uvjeravala ju je sve to više, da je njezino shvaćanje posve ispravno.

Čim su stali kuću rediti za novu gospodaricu, odma je svoj naum priopćila Bernardu.

Ovaj se je prestravio. U svom neiskustvu predstavljao si je tako lijepo, kako će s materom i ženom zajedno živjeti, kako će moći uživati i u jednoj i u drugoj, kako će obima svojom brigom i svojom ljubavlju sladiti život. On toga nije govorio, ali je to bilo za njega nešto, što se razumije samo po sebi. Zato ga je odluka materina tako prenerazila. U početku je kušao, da ju odvrati, ali je domala opazio, da mu to ne će poći za rukom. Uteče se dakle Irmi. Na njegovo veliko čudo ona se nije toliko prestrašila, kao on. Saznao je dapače, da je majka njoj već sve rekla, a ona da je iza kratkoga otpora pristala. Majka će stanovati posve za se na drugom katu, a oni na prvom. Pa šta je to tako neobična? Zar i drugi ne čine tako? Ta oni bi „mamici" samo smetali. Oni su jošte mladi, željni života, zabave, prijateljstva, a ona je od vajkada samoživa, ne voli društva ni zabava, pa bi joj samo neugodno bilo, kad bi morala tako uza njih živjeti: biti kod njih, a ipak bez njih. Ta argumentacija mu nipošto nije bila jasna, ali mu je pomogla majka, da lagljе uvidi, kako Irma imade pravo. Kad su opet o tome razgovarali, pa kad je Bernard i opet kušao ne bi li si majku odvratio od onoga, što je naumila, stavi mu ova ruku na rame i reče:

„Dragi moj, zar tebi nije jasno, da će se sada i tvoj život promijeniti?

„Ne, to mi nije jasno," odvrati Bernard tvrdokorno.

„Tome se čudim. Zar ti uzimlješ mladu, lijepu i šlavljenu djevojku, ili svoju staru mater? Zar misliš, da se mlada žena zatvara medju četiri zida, da se s njom u večer pregledavaju tvornički računi, kako si ti to činio sa svojom majkom?"

Bernard osjeti, da imade mnogo istine u tim riječima, ali ipak pokuša protusloviti.

„Ne velim ja toga. Ta znadem i sam, da Irma za to nije; ali i opet ne vidim, što bi tebi smetalo, kad bismo nas dvoje i pošli na koju zabavu, ili kakovu zabavu u kući priredili. Ta to si i sama možeš misliti, da se onaj temeljni glas, koji danas u toj kući vlada, ne će promijeniti. Ja mislim, da me dovoljno poznaš."

„Varaš se, sinko. Ti si prije svega odviše pravedan, a da bi svojoj mladoj ženi uskratio išta od onoga, što ju ide. Isto tako si odviše dobar sin, a da svoju majku pod njezine stare dane na nešto siliš, što ona ne će. Ta stvar je jako jednostavna. Ja sam do sad bila vična, u ovoj kući vladati, a sad to više ne može biti. To je prirodno i pravo. Ja ću svoje mjesto prepustiti posve i bez ikakovoga ograničenja svojoj nasljednici; i to je prirodno i mora tako biti. Ali vaš će se život posve promijeniti, a to za mene nije, jer ja sam zato prestara. Pusti me dakle, da si ja svoj život onako uredim, kako je meni najugodnije. I ako sam stara, opet se zato ne osjećam prestarom. Počet ću iz nova. Uredit ću si drugi kat, kako se meni svidja, uzet ću kogagod k sebi, da mi ne bude odviše samotno, a vi ćete svoje gnijezdo saviti ovdje. Tako sam u vašoj blizini, a ipak ne ćemo jedni drugima smetati."

Tako je Bernard popustio, a Irmi je pošlo za rukom, uvjeriti ga, da je tako najbolje. Kad joj je ono stara gospodja rekla, da ne misli s njima zajedno stanovati, Irma se je u početku upravo tako prestrašila, kao i Bernard, jer je u toj odluci starice vidjela neko nepovjerenje prema sebi. Nu do mala je popustila, jer je znala, da će se tako njezin položaj u kući jošte brže ustaliti i ojačati. Znala je doduše, da će to njezinoga zaručnika boljeti, da će to možda, osobito u početku, i njoj u njegovim očima škoditi, ali je znala i to, da to ne će dugo trajati, te da će joj poći za rukom, da sve te male oblačiće rastjera. Tako je dakle nakon mnogih molba — koje su samo u početku bile iskrene — da staricu odvrati od njezinoga nauma, ipak privoljela na sve.

Odluci stare gospodje Kružićeve radovala se je osobito gdja. Kordić, te je staricu u zvijezde kovala kao mudru i obzirnu gospodju.

„Da, tako je to s materinskom ljubavi," govoraše, a pri tom prevraćaše očima. „Ta je na sve spremna; ona zaboravlja posve na sebe samu, kad se radi o tome, da djeca budu sretna. Eto i ja puštam svoju kćerku od sebe, pa niti ne mislim na to, da idem s njome."

I gdja. pl. Kordić nije opazila onoga čudnoga posmjeha ljudi, kojima je to pripovijedala.

*

Na samu staru godinu poslije podne došao Hinko Dolinić u posjete k obitelji Kordić. Domaćine nije bilo kod kuće, Branko otišao je u grad, da kupuje zgoditke za tombolu, koju su večeras za se i za svoje gostove — bilo je isto društvo pozvano, koje je bilo i na Irminim zarukama — kanili prirediti, a Irma je otišla nekud van. Tako je gdja. Kordić bila sama u kući, te se je sama zabavljala s Dolinićem. Radilo se je očevidno o veoma važnoj stvari, jer je oboje šaputalo, te oprezno pazilo na to, da tko od služinčadi što ne začuje.

Gdja. Kordić bila je potajice pozvala k sebi Dolinića, te tako stvar udesila, da su bili sami. Sad je nastojala, da ga o nečemu uvjeri, a on se je protivio.

„Varate se, milostiva gospodjo. To ne ide tako lako, kako vi mislite. Dr. Kružić je prestar i prezrio čovjek, a da bi se to dalo tako lako učiniti. Barem ja se ne usudjujem."

„Ali to m o r a biti," naglasila je i opet ona. „Ta i sami znate, da sve do toga stoji. Zar da sada, kad smo već tako blizu svoga cilja, partiju izgubimo? Pa vi ste u tim stvarima iskusni; ako ne možete vi, tko će onda? Zar možda ja, ili moj muž, ili Branko? U ostalom vas moram na to sjetiti, da ste osim Irme same u prvom redu vi svemu krivi. Ja nerado sjećam druge, osobito prijatelje, na njihove dužnosti, ali mi u tom slučaju drugo ni ne preostaje."

Dolinić se je udobno, možda i preudobno pružio na divanu, te polako odbijao dimove od cigarete. Sad pogleda gdju. Kordićku, te reče veoma odlučnim glasom:

„Što se toga prigovora tiče, priznati mi je, da sam ga i od Irme — nije rekao g o s p o d j i c e Irme — čuo. Ali ja sam ga sa svom odlučnosti odbio. Stvar nije tako tekla, kako si to vi pomišljate. Jednostavna medjusobna privola je bila, a nikakovo zavadjanje. Dakle je i vaš prigovor isto tako nepravedan, kao i njezin. Na taj način ne ćemo dakle doći do cilja. U ostalom," doda, kad je vidio, da se gospodja kani dignuti i svršiti taj razgvor, „u ostalom ja nisam ni rekao, a ni hotio reći, da vam ne ću pomoći. Hotio sam samo to jedno reći, da to ne ide tako primitivnim sredstvima, kako si vi to predstavljate.

Prije svega se je bojati, da Irma sama ne će pristati. O, ja ju poznam posve dobro. Ona sada mnogo trpi, čini mi se dapače, da je počela Kružića i ljubiti, a to bi mogla biti glavna zaprijeka našoj osnovi. Prije svega dakle morate nagovoriti ili makar i prisiliti Irmu, da se ona ne protivi. To možete samo vi; ja toga ne mogu. Dapače, kad bih ja to kušao, ona bi se jošte više oduprla. To je dakle prvo i glavno. Kad bude to u redu, onda valja upriličiti zgodu. To je isto tako teško, kao i ono prvo. E, da je ljeto, sve bi se to dalo učiniti. Mogli bismo poći na izlet; ondje bi još najlaglje uspjelo, jer je Irma na izletima najpristupačnija nježnim osjećajima, kako to iz iskustva znadem." Pri tom se Dolinić faunski nasmije, a gospodja Kordić ga bijesno pogleda.

„Ali sad, usred zime," nastavi Dolinić ne obaziruči se ni najmanje na gnjev gospodje Kordićke, „ali sad u sred zime stvar je u istinu dvostruko teška."

I Dolinić se ušeta sobom, te stane oštro misliti. Na jednom stane pred gospodjom.

„Nije li sad na skoro Irmin rodjendan?" upita.

„Jest, za nekoliko dana," odvrati ona.

„Hm, a ne bi li se tom prigodom dao upriličiti nikakav veći izlet?"

„Sad, u zimi? Zar možda saonama u Podsusjed ili Samobor?" naruga mu se gdja. Kordička.

„Tamo dakako vaša kćerka ne bi smjela onoga učiniti, što vi od nje zahtijevate, jer su prozori preniski, a i ljudi odviše su radoznali," odgovori Dolinić zlobno na njezin rug. „Ali ja tako ne mislim. Znate što, animirajte Kružića, da podjemo svi na dan, dva na Rijeku i Opatiju. Tamo bi se stvar dala urediti."

Gospodja Kordićka digne glavu.

„Imate pravo, tako bi se dalo učiniti," reče, ali odma za tim doda nesigurnim glasom: „Ali ako i stara podje s nama? Znate, kakov je to zmaj! Ona bi brzo progledala, te nam možda i račune pomrsila."

„Pa šta zato, ako progleda? Račune nam ne će pomrsiti, zato ću se već ja pobrinuti. U ostalom ne vjerujem, da će i ona poći. Kod njih u kući sad se sve sprema za naše golubiće, pak ne će moći otići na više dana. Samo ako Bernard pristane."

„Zato je lako," odvrati ponosno gdja. Kordićka. „Ako ga Irma zamoli, on će sigurno poći. Ta on nije kadar odbiti joj i najveće molbe."

„Ako je tako, onda sve ovisi samo o Irmi. Gledajte, da ju nagovorite, a ako je potrebito, i prisilite. Za sve drugo ja ću se brinuti."

„Dobro; dakle ostajemo li kod te osnove?"

„Moramo, jer ja drugoga puta ne vidim. Samo mi za rana javite, da se znam ravnati, a i za dopust se moram pobrinuti. Sad imademo mnogo posla u pisarni, pak nije tako lako izostati."

„Ako Irma posluša, o čemu ne dvojim," odvrati gdja. Kordićka, „ona će stvar sa svojim zaručnikom jošte danas u večer obaviti, pak ćete i vi odma za sve znati, jer ste i vi večeras kod nas."

Dolinić se u znak zahvale nakloni, a onda reče:

„Milostiva gospodjo, nemojte zaboraviti, da ja ne preuzimam nikakove garancije zato, da će stvar uspjeti. Kružić je čovjek veoma solidan, te mi nije poznato, da je ikada popio i jednu čašu više, nego li je smio. Ja ću svoje učiniti, a u Opatiji ćemo valjda naći dosta jaka vina, kojima ni onaj gorostas ne će odoljeti. Ostalo je stvar Irmina. Ipak bih Vas na nešto jošte morao upozoriti, što valja da reknete Irmi. Neka bude veoma oprezna. On mora biti potpuno uvjeren, da mu je Irma samo veliku žrtvu prinijela, da je on sam sve to učinio. Ako se stvar ne može tako izvesti, onda se je ipak bojati katastrofe. Irmina bi budućnost bila veoma crna, a s njom i vaša."

Gospodja Kordić se je zamislila. Napokon slegne ramenima.

„A možemo li što drugo učiniti? Ja ne vidim drugoga izlaza, nego li je taj. Mislite li da to rado činimo? Mislite li, da ne osjećam i ja, a i mi svi, kako je to strašno? Ali drugoga spasa nema."

„Da, drugoga spasa nema," doda Dolinić. „A pošto je tako, tad nam valja izabrati taj jedini put."

Dolinić se oprosti i ode.

*

Kad se je pred večer istoga dana vratila Irma kući, pozove ju majka u svoju sobu, te se tamo s njom zatvori.

Dugo je s njom razgovarala, dugo ju je nagovarala na nešto, što ona nije hotjela učiniti. Irma je sva okupana u suzama sjedila na divanu, a majka je pred njom stajala.

„Dobro dakle," reče napokon gdja. Kordićka. „Kad nikako ne ćeš, neka ti bude. Pustimo dakle sve to. Ali to jedno ti kažem: ako te muž protjera, u našu kuću više ne ćeš. To sam s tatom već uglavila. Ako je ružno, što sad od tebe zahtijevam i molim, zar ne uvidjaš, da je do toga samo tvojom krivnjom došlo? Zar smo mi krivi, da si ti sama odbacila s onim nevrijednikom ono, za čim sad žališ? Nije li baš tvoja vlastita lakoumnost kriva svemu tomu? Pak što je napokon tako groznoga, što sad kanimo učiniti? Nisi li ti to isto već b e z n u ž d e činila? A sad, kad se radi o tvojoj budućnosti, o tvojoj sreći i obezbjedjenju, o egzistenciji nas svih, sad ne ćeš? Ja tvoje skrupule u istinu ne razumijem. Bilo, kako mu drago, ja sam ti hotjela pomoći, a ti ne ćeš. Ja drugoga sredstva ne znam. Kušaj u ostalom jošte jedno. Piši Bernardu, neka se tebe odrekne, priznaj mu sve. Možda je njegova ljubav jača, nego li sve drugo."

„Ne, ne, samo to ne," usklikne Irma i pruži ruke prema materi, kao da se kani od nje obraniti. „Vi ga svi ne poznate, ako to u istinu mislite. Onaj čas, kako on sazna za istinu, sve je propalo. O ženidbi ne može onda biti ni govora. Bože, Bože, kako će se to svršiti!"

„Posve dobro, ako budeš pametna, a naopako, ako ne ushtiješ."

„Ali to je nešto grozna, što vi od mene hoćete," ridala je Irma.

„Varaš se, ako misliš, da m i to tako hoćemo. To hoće samo tvoja vlastita sreća i tvoja budućnost, i nitko drugi. Sad ne možeš više natrag, ako ne ćeš da ostaneš osramoćena sa sav svoj život. A šta ćemo reći svijetu, zašto su se razbile zaruke, ili zašto te je muž protjerao? Tuj nema ništa dalje, nego lijepo učiniti ono, što ti ja svjetujem. Zar hoćeš, da ljudi upiru prstom u tebe i u nas, da si razbijaju glave, zašto je bogati Kružić ostavio lijepu Irmu? Zar hoćeš, da nam sve dodje na bubanj? A znaš i sama dobro, da će do toga doći, ako te Bernard ostavi. Opetujem jošte jednom, da ne uvidjam, zašto se sad toliko opireš, kad se nisi opirala prije. Meni se čini, da si Kružića već i zavoljela, pa mi je zato sve to dvostruko nerazumljivo."

„Baš zato, jer ga volim i štujem, ne mogu," odgovori Irma, te upre svoje od plača crvene oči u majku. „Ta kako mogu tako prevariti čovjeka, koji me tako silno ljubi, a koga i sama počinam ljubiti?"

„Nesmisao je sve, što govoriš," prihvati majka. „Tuj o prevari nema ni govora. Ta zar mu nešto otimaš, što je njegovo? Zar ga varaš s drugim? Ne radi li se sad

*

samo o tome, da i njemu spasiš sreću, kad te toliko voli? Budi, molim te, pametna, te rasudi stvar posve trijezno i mirno. Niti mu nanašaš kakovu krivicu, niti mu otimaš, što je njegovo; kako dakle možeš govoriti o prevari? Ako ti sama voliš svoju sreću napustiti, nego li učinit ono, na što te u tvom vlastitom interesu nagovara tvoja mati, onda si i sama kriva svojoj nesreći, a žalibože i našoj."

Irma se je zamislila. Dugo je šutjela. Naravni osjećaj čestitosti govorio joj je doduše, da su to sami sofizmi, što ih od majke sluša, ali s jedne strane nije umjela na nje odgovoriti, a s druge strane je i sama jako dobro znala, što sve meće na kocku, ako si matere ne posluša. Najači saveznik materinih osnova bio je u ostalom odgoj Irmin. Ona je doduše znala, da imade dobra i zla, da se jedno smije činiti, a drugo ne; da jedno valja pohvaliti, a drugo pokuditi, te je i sama marljivo kudila, kad je kod drugih što opazila, što joj se nije svidjalo. Ali ona sama nije oči? Kako će moći živjeti na strani toga čovjeka, koga je samo dvostrukom strašnom laži dobila? . . .

Da, a kako će mu onda gledati u oči, ako sve dozna? . . . Ne, to ne smije biti. Odreći ga se također ne mogaše, sve kad bi i hotjela, jer nije bilo apsolutno nikakovoga pametnoga razloga, da prekine zaruke. Pa da se je takva izlika i mogla naći, kako ju je mogla sad još upotrijebiti, nakon što su njezini i ona sama toliko darova od njega primili, koje mu nikako i nikada nisu mogli vratiti? Čim je dulje o stvari mislila, tim je više uvidjala, da tuj izlaza nema, da valja učinit ono, što joj majka svjetuje.

Čim je to uvidjela, stala je po svom davnom običaju i po običaju društva, u kom je živjela, tražiti izlike, kako da pred samom sobom umanji svoju odgovornost, kako da ublaži onu silnu nepravdu, koju je spremala pod krinkom ljubavi svome zaručniku. Sad su joj se materini

Selim-aga, općinski glavar u Vranici, dobiva srebreni krst za zasluge.

nikada razmišljala, što je slobodno, što li pako ne. U njezinom domu, kao i u društvu, u kom se je kretala, živjeli su ljudi skoro uvijek bez misli, koje bi se protezale na takove stvari, a njihovi čini dogadjali su se uvijek na granici izmedju dobra i zla. Pa da je ta granica barem bila oštra! Ali ne, ta i običaji toga društva i njegovi nazori bili su takovi, da se je ta granica gdjekad jedva razaznavala, a svi su nastojali, da ju jošte više izbrišu. Glavno je bilo, da se ništa ne sazna, a ako se nije saznalo, onda je bilo gotovo sve dopušteno. Samo jezika se valja čuvati, tih strašnih jezika, koji se za sve brinu, koji za sve saznaju, koji nikad ne miruju. Sve drugo je nuzgredno.

Koje čudo, ako je Irma i sad počela misliti, da na stvari nema ništa tako strašnoga? Ona je znala, da je propala, ako Bernard što dozna; isto tako je bilo sigurno, da će doznati sve, ako ona ne posluša svoje matere. Što joj je dakle preostalo?... Ali kako će mu pogledati u razlozi činili posve dobri i zdravi. Sad je i sama usvojila sve ono, što joj je majka govorila.

Da, u istinu, radi se samo o Bernardovoj sreći, a ono, što sad kani učiniti, učinit će samo iz ljubavi prema njemu; bit će to samo žrtva, koju mu prinaša, i ništa drugo . . .

Majka je dobro vidjela, da je napokon uspjela. Ta ona nije nikada o tome dvojila. Ona je dobro poznavala svoju kćer, te se nije bojala, da od ponosa ne bi hotjela primiti pomoćnice ruke, koju su joj tu pružali.

„Ali, mamice," prigovori jošte Irma; „nije li pogibeljno, da Hinko za sve to znade? Ja bih sve to mnogo laglje podnijela, kad bih znala, da on nije po srijedi. Vi njega ne znate. To će biti oružje u njegovim rukama, kojim će me jošte upropastiti. On je cinik, a zagrozio mi se je, da ja nikada ne ću prestati biti njegova, ma da i za drugoga podjem."

„Dakako da to nije ugodno, ali se drugačije stvar ne da udesiti. Naš je tata i odviše nespretan za takove stvari, a drugoga nemamo. U ostalom valja promisliti, da te Dolinić i bez toga ima u šakama, pak ako ti hoće škoditi, učinit će to i bez toga. On mi je medjutim svečano obećao, da se nikad i pred nikim ne će tim poslužiti," lagala je mati.

„To je slabo jamstvo," odgovori Irma i obori glavu. „Ali, ti imaš pravo; drugoga sredstva nema. Neka dakle bude tako."

Irma ustade, a mati ju privine k sebi i stane ju tješiti. I to joj nije bilo teško.

Kad je zatim Irma bila u svojoj sobi, te stala na samu dalje razmišljati, morade si priznati, da joj je ipak odlanulo, jer se je riješila jedne, da najveće svoje brige. Ako im osnova uspije, a ona se je nadala, da hoće, tad nije više trebala drhtati pred onim strašnim trenutkom, koga se je tako užasno bojala.

A kasnije? Što će biti kasnije? Na to nije ni mislila. Ta već davno je živjela samo od dana u dan, već davno je bila privikla, misliti samo na današnji dan, a za sutra se ne brinuti prije reda. Tako su činili drugi, tako je činila i ona.

*

U večer bila je kod Kordićevih mala obiteljska zabava. Svi su bili vrlo „animirani", kako je to rekao g. Zorković. Kod tombole bilo je silna smijeha, jer se je Branko baš čestito opošteno kod izbora zgoditaka, a kasnije, kad su se dijelili, umjela je gdja. Kordićka stvar tako udesiti, da je svatko dobio nešto, čemu su se svi smijali. Ona sama dobila je krunicu, čemu se je prividno jako veselila, jer da je svoju izgubila. Da je to bilo jošte prije dvadeset godina, toga dakako nije nikome rekla. Domaćina dobio je maloga konjića i bić, Dolinić „tvornicara dukata", Zorković lijepu malu bebicu od porculana, o kojoj je tvrdio Dolinić, da viče samo „mama", a „papa" da ne umije, jer da ne zna, tko je, čemu su se svi smijali, osim gospodje Kružićke. Branko dobio je bazgovu pušku, s kojom je kasnije cijelu večer nišanio na Zorkovićev nos, Kružićka je dobila knjižicu, u koju se upisuje rublje, Irma veliku spavaću kapu od papira sa neizmjernim vrpcama, a Kružić napokon dražesnu, lijepo izvezenu papučicu. Tako su se svi imali zgode jedan drugome rugati, osim stare gospodje, koja je sa svojim zgoditkom bila zadovoljna. Kad se je svršila igra, došo je na stol punč, te su čekali dvanaesti sat. Sad je zabava postala slobodnijom. Zorković i Kordić okrenuli su i opet razgovor na politiku i na zasluge grofa Karla, Kordićka i Kružićka razgovarale su o namještaju mladenaca i o uredjenju njihovoga stana, Branko je strijeljao na nos Zorkovićev, te se je silno veselio, kad ga je pogodio. Irma se je napokon sjela u salonu na divan sa svojim zaručnikom, te je s njim tihano razgovarala.

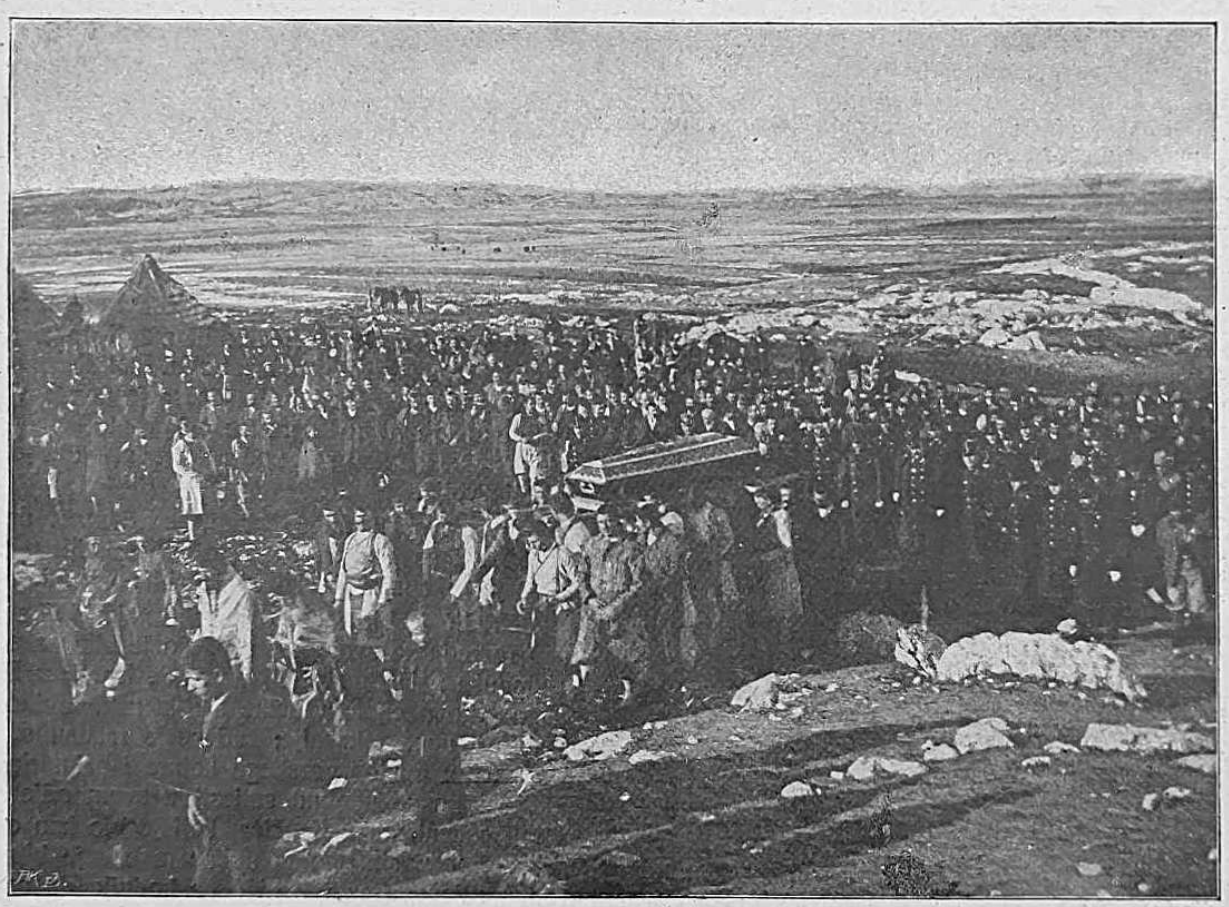

Pogreb vojevode Bogdana Zimonjića u Gackom Polju.

Već kad je došao, rekao mu je bio Branko, kako Irma slavi za nekoliko dana svoj rodjendan, a sad joj Bernard nije dao mira, dok mu ne kaže, što bi najvolila. Ona se je dugo dala moliti, a onda je napokon rekla, kako bi joj najmilije bilo, da bi barem na jedan, dva dana mogla otići s njim zajedno i sa svojima kamo god iz toga dosadnoga Zagreba, u kome nema ništa do snijega i studeni, do crvenih nosova i vječne dosade. Bernard je s veseljem pristao, a kako je bio široke volje, uzme Irmu ispod ruke, te podje s njom natrag u blagovalište, gdje navijesti cijelomu društvu, da moraju biti njegovi gosti, jer da kani svojoj zaručnici učinit veselje te proslavit njezin zadnji rodjendan, što ga slavi kao djevojka, u Opatiju.

Najprije su se svi čudili, onda su dvojili o tome, da li seto može učiniti, jer da u uredima imade veoma

mnogo posla, a napokon su svi otkrili, da je moguće, te se veselili tomu izletu. A kada je udarila ponoć, te kad su zveknule čaše s ognjevitim punčem, nije bilo ni kraja ni konca kliktanju i veselju. Samo gdja Kružička je izjavila, da ne može ići, jer da mora ostati kod kuće i paziti na radnike. Baš sad su tapetari u kući, a tuj bez njezinoga nadzora nema ništa. Gdja Kordićka bila je ljutita, šta se takova „ekstravagantnost" može zaključivati. Ona da imade toliko posla u kući, da ne zna, gdje joj je glava, a sada da mora usred zime na izlet. Da bi najvolila kod kuće ostati, ali to ipak ne ide radi Irme, koja može samo s majkom poći na tako „ludo" putovanje. Napokon se je ipak dala umiriti, a kad su gostovi odilazili, svi su se već složili glede programa.

*

Već u tri sata u jutro morala je Irma na svoj rodjendan ustati. Spavala nije svu noć. Ovo nekoliko dana što je prošlo od nove godine, znatno je spala. Vidjelo se je na njoj, da trpi, a nikome nije smjela ništa reći. Majka se je čuvala, da opet povede razgovor o stanovitim svarima, jer se je bojala pružiti Irmi priliku, da opet sve opozove, a Irma se nije ufala da počme. Tako je živjela bez nade i bez utjehe, te sa strahom očekivala svoj rodjendan, kome se je inače ipak toliko veseliti znala. Kordićevi su živjeli u slabim imovinskim odnosima, te se prema tome u njihovoj kući nije mnogo pitalo za imendane i rodjendane. Jedino, što su znali činiti, bilo je to, da su kupovanje inače potrebitih stvari odgadjali, pak ih onda sebi ili djeci kupili „za imendan" ili „za rodjendan". Osim toga znali su, da će danas sutra Irmu krvavo trebati, da ih samo ona može izvući iz položaja, koji je svakidan zdvojniji postajao. Zato su i Irmi rado kupili kakav dar, kad su to samo mogli, jer su znali, da je to sve novac, koji će danas sutra nositi obilne kamate. Ovaj put se je stari Kordić osobito iskazao, te je još u predvečerje rodjendana predao Irmi kao dar lijepi medaillon, koji se je dakako više odlikovao finom radnjom, nego li vrijednošću zlata. I Kružić je u večer bio kod njih, te joj darovao upravo divnu i teško narukvicu. Bila je to pruživa zlatna zmija, koja se je uvijala u četiri ili pet uvoja oko ruke, sva spletena od fine zlatne žice. Glavu sačinjavao je jedini dugoljasti smaragd, optočen zlatom, a oči bijahu dva osobito lijepa rubina. Medju zlatnom žicom, od koje je sastojalo zmijsko tijelo, opažao si svu silu krasnih opala, a duž hrpta vukao se je čitav niz briljanata. Bio je to upravo kneževski dar, a stari Kordić, koji se je u to razumio, tvrdio je, da je narukvica barem hiljadu forinti vrijedna. Majka joj je na večer prije nego li je legla, čestitala, te ju osokolila, neka se samo drži. Kad već sada dobiva takove darove, kako će to istom kasnije biti!

Irma je bila najprije sva razdragana, a Kružić je osjetio, da je cjelov, kojim mu je zahvalila, kud i kamo topliji bio, nego li obično. Još pred dva tjedna to bi ga bilo vrijedjalo; sad ga je usrećilo.

U svojoj sobi Irma ipak nije imala mira. Neprestano je mislila, šta će joj sutrašnji dan donijeti, a hladni srsi su joj prolazili tijelom, kad je na to pomišlala, da će toliku ljubav — jer ona je jošte uvijek ljubav mjerila novcem — lažju nagraditi. Usnuti dakako nije mogla, a kad su došli po nju, bila je tako budna, kao u času, kad je jučer legla. Brzo se odjene i umije. Danas je svojoj toaleti posvećivala osobitu pažnju. Ta on je imao s njom probaviti čitava dva dana, a za njega se je osobito rado kitila. Medjutim joj je u srcu dozrela odluka, da materine želje ne ispuni, nego da sve kaže Bernardu, puklo kud puklo. Njezina uzrujana mašta prikazivala joj je zaručnika kao strastvenoga mladjanoga ljubavnika, a njegovu ljubav tako silnom, da će njoj za volju sve preboljeti, da će ju uzeti i s onom gadnom ljagom, da će s njom otići iz Zagreba nekud daleko, gdje ni njega ni nju ništa više ne će sjećati na tužnu prošlost, gdje ne će biti nikakovog Dolinića, koji ju s posmjehom gleda, s onim pakosnim i posprdnim posmjehom, što ga je jedva snosila. Pobjeći će ma kuda, gdje nikoga poznatoga nema, te će biti sretni. Da, ona je sve to više ljubila toga čovjeka, a ono, što joj se je nekoć pričinjalo samo nekim hirom, naraslo je u njezinom srcu do prave ljubavi, u koliko je takov stvor, kakav je ona bila, u opće mogao ljubiti.

Sad, kad je ustala, kad je gorjela svijeća, kad ju tama oko nje nije više pomagala kod maštanja, vidjela je posve jasno, da od svega toga ne može ništa biti, te da bi ju Bernard onaj čas za uvijek ostavio, kad bi saznao za njezinu prošlost. Ipak je ostala kod svoga nauma. Pričinjala se je samoj sebi kao nekom mučenicom, koja voli snositi i bijedu i sramotu, nego li prevariti onoga, koga ljubi. Medjutim se je najvećom pomnjom odijevala. Majka joj je baš za taj dan dala načiniti novu odoru, koja joj je izvrsno pristajala, njezin krasni i veličanstveni stas prekrasno se je u njoj isticao. Na ruku je metnula svoju dragocjenu narukvicu, jer je Bernard tako hotio, akoprem je majka protuslovila, jer Bože moj, tko će tako skupocjeni nakit nositi na izlete, a Branko joj je prisizao, ako joj padne u more, on lje ne će po nju roniti na dno, pa sada zimi!

Žurili su se tako, da su jošte prije četiri sata bili na kolodvoru, gdje su ih gospoda dr. Kružić, Dolinić i Zorković već čekali. Zima je bila dosta oštra, ali nebo vedro, te su se na Rijeci i Opatiji mogli nadati krasnome danu. Inače su svi bili dobre volje. Dolinić je priznao, da ga noćas nije bilo kod kuće, da se je pozabavio s nekim društvom, te svu noć sproveo u kavani. To da je za njega najbolje, jer kad svu noć ne spava, onda je drugi dan najbolje volje.

Nisu trebali dugo čekati, jer domala dojuri brzovlak, a oni se požuriše, da što prije dodju u topla kola, jer se je čekaonica preko noći prilično rashladila.

Kružić je bio jošte dan prije najmio čitav kupe prvoga razreda za svoje gostove. To je bilo za sedam osoba doduše nešto malo, ali su se stisnuli, a Branko je i onako gotovo cijelo vrijeme stajao na hodniku, te gvirio napolje u noć, a kasnije, kad se je razdanilo, razmatrao je kamenitu pustoš gorskoga kotara i primorja.. Tako se njih šest posve udobno smjesti u svom odjelku. Ma da su bili saneni, osim Kružića, koji je bio kao od gvoždja, razgovor je dosta ugodno tekao, a kad je bilo nešto vidjeti, podjoše Irma i Kružić na hodnik, da se i oni nagledaju prekrasnoga vidika na modro more, koje je pred njima puklo. Kružić je poznavao svako i najmanje seoce u tim krajevima, jer je češće putovao na Rijeku po poslu, te je svojoj zaručnici sve tumačio i upozorivao ju na najljepše točke. Ona ga je mirno slušala i nastojala, da hini interes, kojega u istinu nije ni najmanje osjećala. Njezine misli brzale su naprijed, te je sa strahom očekivala, što će to doći. Istom kasnije, kad se je obala, osobito divna, tamnomodra bakarska draga bolje razabirala, počelo je i nju nešto zanimati, te si je dala od Bernarda označiti imena i najmanjega seoca na istarskom žalu, koji se je odatle tako lijepo vidio. Vrijeme je brzo prošlo, te su se svi čudili, kako su brzo došli na Rijeku. Sa željeznice podjoše odma kolima u luku, da prvim lokalnim parobrodom prebace u Opatiju. Medjutim je parobrod upravo otišao, te su morali neko vrijeme čekati.

Sa Adamićeva mola opaziše vani na radi austrijsku zimsku eskadru. Poput ogromnih kula kočile su se pepeljastosive oklopnjače na moru, a izmedju njih i Rijeke općila je čitava flotila barka na vesla i na paru. Iz Opatije došlo je mnogo gospode i gospodja baš zato na Ri-

jeku, da si pogledaju ratne brodove. Gospodje i gospodjice u skupocjenim i koketnim odijelima — većinom peštanske i bečke židovke — silazile su neprestano u barke, a pomagali su ih kršni mornari u svojoj lijepoj uniformi. i mladi kadeti, koji su tu priliku rado upotrijebili, da ašikuju.

Irma se je osjećala nekako osamljenom i zapostavljenom, kad je gledala te madžarske židovke, kako se koče, kako im drugi udvaraju, a nju nepoznatu nitko i ne gleda. Postala je dakle nujna. Oštro oko Kružićevo odmah je to opazilo, a bio je i dosta dosjetljiv, da se dovine razlogu, zašto se je snuždila. Obrati se dakle na jednoga mornara, koji je sam čekao na svoje drugove, što su otišli u grad, da nešto kupe, i upita, koji se to brodovi nalaze vani na radi. Kad mu je kršni Dalmatinac odgovorio, da je medju tim brodovima i „Habsburg," napisa nekoliko riječi na dopisnicu, te ju uz lijepu napojnicu preda mornaru, a onda podjoše svi u obližnju kavanu, da pričekaju parobrod, pošto su gospodje izjavile, da nisu nimalo gladne, te da mogu bez velike muke čekati na ručak u Opatiji. U istinu je gdja Kordić znala, da je Kružić u Opatiji već sve unaprijed naručio, a nije bilo teško pomisliti, da će doručak u Opatiji biti kud i kamo bolji, nego li onaj u jednostavnoj riječkoj restauraciji.

Gospoda nisu dugo sjedila, kad udje mornar, te stane nekoga tražiti, a marker poviče glasno:

„Signor dottore Kružić!"

„Evo ga!" javi se Bernard.

Njegovi drugovi, koji nisu njegove manipulacije na mostu opazili, začudili su se, odakle se već na Rijeci znade, da je on tuj. Mornar mu preda pisamce, nakon što je vojnički pozdravio. Kružić pročita, a onda izjavi društvu, da njegov prijatelj, fregatni kapetan barun Seeburg pozivlje čitavo društvo, da razgledaju oklopnjaču „Habsburg", na kojoj je on drugi časnik.

Nakon što je Kružić stvar protumačio, nagradi ga cijelo društvo iskrenim priznanjem, a Irma mu jošte napose pod stolom potajice stisne ruku. Znala je ona jako dobro, da je on njezinu želju pogodio, te da je sve to radi nje. Jer im je mornar rekao, da vani na Adamićevom mostu na nje čeka posebna barka, to se društvo odma digne i pode na polje. Došavši na vrh mosta, nadjoše ondje lijepu, oveliku barku sa osam vesala, a na krmi još mladoga kadeta, koji se odma predstavi kao „Seekadett von Strass". Uz neke manje neprilike ukrcaše se gospodje, a onda gospoda, te barka stane, potjerana od šestnaest jakih mišica, strjelimice letjeti prema onom uskom otvoru u rivi, kroz koji su carski brodovi općili s lukom.

„Seekadett von Strass" posvećivao je dakako svu brigu prije svega gospodjama, a naročito Irmi, te pripovijedao, da se smatra osobito počašćenim, što je baš njemu u dio pala „prednost", da podje po gospodu. Pripovijedao je nadalje, da komandanta nema na brodu, a barun Seeburg da je s mjesta, čim je dobio Kružićevu posjetnicu, naloži njemu, da s barkom podje na kraj po društvo. Irma je sad uživala. To je prvi put bilo, što je imala vidjeti vojni brod. Ali to ju je slabo zanimalo. Od mnogo većega interesa je za nju bilo to, što će se sad moći javno pokazati kao Kružićeva zaručnica. Ujedno joj je to bio kao mali dokaz za to, da je ugled veleindustrijalca i bogataša Kružića kud i kamo veći nego li je ugled onih krugova, kojima je do sada po svojoj obitelji i svojim svezama pripadala. Šta će reći sada sve one peštanske židovke, sve one madžarske „Sare i Rebeke", koje ju na mostu nisu hotjele ni pogledati, te koje su se samo kočile u svilenim odorama i šarenom svilom vezenim čarapama, kad su silazile u barku, te tako visoko dizale suknje, da je kadetima krv u lice udarala, a mornari jedan drugoga laktom gurali, te ispod oka na njih škiljili!

Kad su se po strmim, ali inače dosta udobnim stepenicama popeli na palubu, dočeka ih ondje vrlo ljubezno barun, predstavi se, te ih stane uvjeravati, kako mu je milo, što ih može pozdraviti na „Habsburgu". Onda uze gdju Kordićku ispod ruke, te ih stane sam okolo voditi. Majku je vodio, ali je neprestano razgovarao sa Irmom, a Kružić je uživao u tome, kad je vidio, kako taj aristokrat, koji je toliko svijeta vidio, udivljeno motri Irmu. Kolikogod ga je prije ponešto ljutilo, što je Irma danas, kad je mislio, da će čitav dan samo njemu posvetiti, mislila na takove stvari, kao što je razgledanje parobroda, toliko je sad bio sretan i zadovoljan, što joj je mogao tu želju ispuniti. Kamogod su dospeli, k makini, u bateriju, u kuhinju, u džebanu, posvuda su se časnici i podčasnici samo za njih brinuli, samo se oko njih vrtjeli, samo njima sve tumačiti, a one „Sare i Rebeke" morale su sve to gledati. Sad se dakako upriješe razni lorgnoni i pincenezi na društvance, ljudi se stali o njima raspitkivati, gospoda ih gledala, kao kakovo čudovište, a gospodje ih očevidno podvrgavale svojoj „dobrohotnoj" kritici.

Irma se je osjećala sretnom kao u nebu. Sad je doista, kao nikada jošte u životu, bila gospodaricom situacije, a to je njezinoj taštini silno ugadjalo. Hinila je s velikim uspjehom interes i ondje, gdje nije baš niti najmanjega osjećala, pitala za sve, a časnici su se natjecali, da joj udovolje. Barun je zaručnicu svoga davnoga prijatelja i njezinu majku odlikovao na svaki mogući način, a na koncu, kad su već cijeli brod bili pregledali, podvorio ih je u časničkoj dvorani malim ali finim doručkom, te na koncu primio poziv Kružićev, da ih danas na svaki način obadje u Opatiji.

Poslije Irme uživao je najviše Branko, koji se je pridružio „Seekadett von Strassu"; nikako se nije mogao nagledati broda i njegove uredbe. Za pol sata tvrdo je odlučio, da će se posvetiti pomorstvu, a prije nego li su otišli, već se je sa „Seekadett von Strassom" i pobratio.

Kad su odilazili, sve je za njime gledalo, a neki u športski kostim odjeveni gospodin iz Budimpešte, kome je na nosu jasno bio otisnut trag plemena, kojemu pripada, kušao je, nagovoren od svoje daleko ljepše polovice, ne bi li sa svojim kodakom uhvatio sliku, kako gospoda silaze s broda, ali ga je na molbu Kružićevu spriječio barun, izjaviv jednostavno, da na brodovima nije dopušteno fotografiranje.

Ova epizoda na brodu bila je za Irmu odlučna. Ona je sad malo samo zavirila u onaj njoj doslije nepoznati svijet, u koji će ju uvesti Bernard. Sad joj je bilo jasno, da toga čovjeka ne smije pod nijedan uvjet izgubiti. Što su jedva smogli svi materini nagovori, od čega se je s takovim gnjušanjem odvraćala, sad joj se je pričinilo kao nešto, što se samo po sebi razumije. Sad je vidjela, kako je majka imala pravo, kad je rekla, da ona mora sve učiniti, da si spasi Bernarda. Sad joj se je dapače sve i lakim pričinilo.

Već u barki stala je sve pripravljati za ono, što je mislila postići u Opatiji. Bez obzira na to, da su to i drugi vidjeli, priljubila se je tijesno uz svoga zaručnika, te ga od toga časa nije ni za trenutak gotovo iz svoje blizine puštala.

U Opatiju su stigli nešto kasno, ali ni Zorković ni Kordić nisu imali srca, a da bi pustili onaj luksurijozni ručak, koji im je priredio Kružić. Ta to bi bila vječna šteta, a platiti se mora i onako!

Poslije podne, kad je Barun Seeburg već bio otišao, šetali su najprije obalom, pregledali nasade, a onda se automobilom provezli do Ike i Lovrana. Putem se do-

govoriše, da će nešto kasnije večerati i to ne u restauraciji, nego gore u sobama, koje su najmili u nekoj vili, a sutra u jutro da će automobilom natrag na Rijeku, odakle će se oko deset sati zaputiti u Zagreb.

*

Kružić je bio sav taj dan kao omamljen. Nije se sjećao, da je ikada bio takovome raspoloženju, kao danas. Irma ga je čitav dan tako zamamno gledala, sokolila ga svojim pogledima na nježnost i ljubežljivost. Kod stola nije mu gotovo ni ruke puštala iz svoje. Činilo mu se je, da sanja. Sad, kad je bio tako daleko od onoga ambijenta, koji ga je obično okruživao, kad nije bilo u blizini one, koja je do sad toli brižno bdila nad njegovim životom, kad je bio daleko od svoje tvornice i svojih računa, osjećao se je dvostruko mladim, a neposredna blizina djevojke, koju je ljubio gotovo do ludila, njezini dugački i usrdni pogledi, ono stiskanje ruku, ono priljubljivanje uz njega, sve je to bilo pravi hašiš za njegove uzrujane živce. Gotovo se nije ni poznao. A i vino je svoje doprinijelo k tome. On je doduše bio uvijek jako umjeren, ali tko da mu zamjeri danas, ako se je i slatkom otrovu manje otimao, nego li obično? Ta ona mu je natakala! A ona je to toli dobro umjela! Ni sam nije znao, koliko je potajnih cjelova danas dao i dobio, a ti su cjelovi danas bili nekud drugačiji, nego li obično, nekud ognjeviti, strastveni i žarki. Ni Irme nije više poznavao, a kad je kod večere sjedila do njega, kad je s njim kucala i onako duboko mu u oči zavirila, kao da ga nešto pita, što se ustima ne smije izreći, onda su ga srsi prolazili, kako divna je ta njegova zaručnica, kako ga ljubi i kako će ga usrećiti!

Spljet: Portal kuće iz starije dobe.

Uvijek su imali nešto šaputati jedno s drugim. Ali to su bile samo pojedine riječi, isprekidane, nesuvisle, strastvene i žarke. Kad se je večera primicala kraju, već su gotovo svi osim Kordićke bili „dobro raspoloženi". Konobari su se diskretno odstranili, Zorković je već počeo držati svoje govorancije, Branko ga je neprestano prekidao, Kordić je dosta tupo gvirio preda se, Kordićka je razgovarala s Dolinićem, te na oko nije ni opazila, kako Irma već gotovo sjedi na koljenima Kružićevim. U istinu je pomno pratila cijeli taj manevar, te se nije mogla dovoljno nadiviti svojoj lijepoj kćerčici.

Poslije večere pilo se je dalje, ali ne više kod stola. Kružić i Irma sjedjeli su na divanu, te se zagrljeni držali, Kordić je sretno zaspao, Kordićka je svejednako razgovarala s Dolinićem, a Zorković i Branko prepirali su se o pomorskim topovima i torpedima. Medjutim je šampanjac samo tekao, a Kružić nije ni opazio, kako mu sve to više udara u glavu. Postajao je sve to smioniji, a Irma sve to popustljivija. Gotovo su i zaboravili, da nisu više sami. Razgovor izmedju Zorkovića i Branka postajao je sve to glasniji, a izmedju Dolinića i Kordićke sve to tiši. Napokon izjavi ova, da je odviše sanena, te da ide u krevet. Digne se dakle i opomene djecu, da ne ostaju više dugo kod vina, jer sutra valja ipak rano ustati, a noćas da nisu gotovo ništa spavali.

Za njom podje i Dolinić. Pred vratima stisne mu Kordićka ruku, te mu reče:

„Tuj naše pomoći više ne treba." I nasmija se čudnim, ružnim posmjehom.

„Ne, u istinu ne," odgovori Dolinić.

I svako prodje svojim putem.

Sobe su si tako razredili, da je Irma spavala s materom, Branko s ocem, a ostala gospoda imadjahu svoje sobe. Kružićeva je bila tik Dolinićeve.

Kružić i Irma nisu više dugo sjedili. Nježno ga je opominjala, neka ide na počinak, a on nije hotio, jer mu se nije nikako dalo skratiti časove, koje je s njom proboravljao. Napokon ipak ustade. Oči su mu se svijetlile, a drhtao je na cijelom tijelu kao i ona. Osjećao je, kako mu noge klecaju. Ona ga dakle podupre, ali to je brzo prošlo. Hodnici su vani bili posve pusti.

Sva je služinčad već legla.

Dolinić je u svojoj sobi pozorno slušao, te napokon čuo tiho šaputane na vratima Kružićeve sobe. Vrata su nekoliko puta zaškrinula, kao da ih netko otvara, a drugi opet zatvara. Napokon se vrata zatvore, a Dolinić nije čuo, da bi Irma otišla u sobu svoje majke. Do sad je ležao budan u svom krevetu, pogleda na sat — bila je jedna ura iza ponoći — okrene se k zidu, i reče samo tu jednu, neizmjerno prezirnu riječ „ludov", namjesti se još jednoć i zaspi.

Irma je tekar oko tri sata došla u sobu svoje matere, koju je našla u dubokom snu, pogledala ju pola gnjevno, pola prezirno, a onda je i ona legla.

Osnova je uspjela.

*

Drugi dan bili su svi mamurni, osim Irme. Ona je bila prva na nogama, te sjedila već za rana u blagovalištu. Za njom je došao Kružić. Kad ga je opazila, skoči sa svoga sjedala, poleti mu u susret, te mu se baci oko vrata, a vrele suze iz njezinih velikih, crnih očiju ovlažile su njegovo lice. Ne pitajući, da li ih tko može čuti ili vidjeti, ostadoše dugo tako zagrljeni. Ona je samo jecala, a on je uzalud nastojao, da ju umiri. Šaptao joj je najsadje riječi, davao najnježnija imena, a ona se samo tresla i ridala. Govorili nisu ništa.

Napokon mu ipak podje za rukom, da ju umiri.

Neprestano ga je motrila nekim strašljivim pogledom, a taj strah nije bio hinjen. Jutros, kad se je odijevala, i to tako tiho, da ju majka nije ni čula, došla joj je strašna misao: a što onda, ako je sve to uzalud, ako i Kružić ne bude bolji od Dolinića, ili ako ju sad prestane štovati? Zar je to u istinu nemoguće?

Sad, iza ovoga sastanka, na koji je čekala već više od jednoga sata, bila je opet mirna. Sad je istom znala, da je pobijedila.

Dok su sami bili, razgovarali su o svojoj budućnosti, o tome, kako će si urediti kuću, a kad su došli i drugi, razgovor se je poveo o općenitijim stvarima. Na predlog Kružićev ostadoše jošte taj cio dan u Opatiji, te se istom pred večer vratiše na Rijeku, a tekar oko ponoći bijahu u Zagrebu.

Na kolodvoru se oprostiše od ostalih; Kružić je svoju zaručnicu jošte do kuće sproveo, a onda istom pošao sam kući, da i on legne.

(Nastavit će se.)

Matilda Lesić-Kindersberger.

Dr. G.

U posljednje pol godine doživjelo je hrvatsko kazalište više teških gubitaka. Iza prerane smrti nezaboravnog reformatora Stjepana pl. Miletića preseliše se u vječnost dva odlična člana naše pozornice Kristina Rückova i Mišo Dimitrijević, a eto za kratko vrijeme ode za njima i obljubljena nekad operna pjevačica Matilda Lesić-Kindersberger, koja je u subotu 13. veljače u 2 sata u jutro preminula iza dužeg i mučnog bolovanja, upravo dva dana prije navršene šestdeset i četvrte godine života. Matilda Lesićka rodila se 15. veljače 1845. u Lavovu, glavnom gradu Galicije, od porodice Kretzer pl. Immertreu. Otac joj bijaše činovnik, te je u roditeljskoj kući primila vrlo solidan odgoj. Bijaše izučena za guvernantu, nu kako je bila glazbeno obrazovana i polazila češće kazalište, probudi se u njoj već za rana želja, da se posveti umjetnosti. Ta joj se živa želja doskora ispuni. Navršivši tek petnaestu godinu, nastupi već 1. travnja 1860. u zemaljskom kazalištu u Lavovu u operi „Marti“ ali doživi neuspjeh. Uza sve prirodjene sposobnosti bješe ju savladala tolika trema, da sa svojim lijepim pjevačkim darom nije mogla polučiti nikakav uspjeh. Taj poraz djelovaše silno na njezinu ambicijoznu narav, nu ona ipak ne htjede, da se odreče kazališta. Videći u nje ugodan glas, koji pokazivaše sposobnost za razvitak i pripisujući tremu njezinoj mladjahnoj dobi, pridrža ju ravnatelj u opernom zboru, da češćim sudjelovanjem privikne na općinstvo. Ova predmnjeva bijaše sasvim opravdana, jer već za nekoliko mjeseci odvaži se mlada pjevačica, da ponovno nastupi u solo-partiji, kao Lizeta u Verdijevoj operi „Ljubavni napitak“ („Elisir d'amore“). I zbilja poluči u toj partiri tolik uspjeh, da je njezina sudbina kao pjevačice bila odlučena. Željna uspjeha i većega djelokruga otidje u saisoni g. 1862.—1863. k njemačkomu kazalištu u Opavi, od kuda je već slijedeće godine od 1863. do 1864. prešla zemaljskomu kazalištu u Gracu. U ono doba dolazila su njemačka dramska i operetna društva redovito svake godine u grad Varaždin, koji je slovio kao ponijemčeni grad, a u sferi djelovanja njemačkoga kazališta bijaše stalnim i uvaženim ograncem. Kako je u Varaždinu bilo već onda dosta inteligentnog i imućnog gradjanstva, koje je uz vojničku posadu i činovništvo rado podupiralo pozorišnu umjetnost, prolazila su takva društva ondje dosta dobro. S jednom takovom operetnom družinom dodje i Matilda Kretzer, sa umjetničkim imenom Dubois, kao mlada djevojka u saisoni 1864.—1865. u Varaždin, gdje je kod tamošnjig gradskog kazališta u staroj kazališnoj zgradi bila angažovana kao operetna i subretna pjevačica. Kako je svojim djelovanjem u brzo stekla simpatije općinstva, bješe uprava narodnog kazališta na nju upozorena, te ju kao

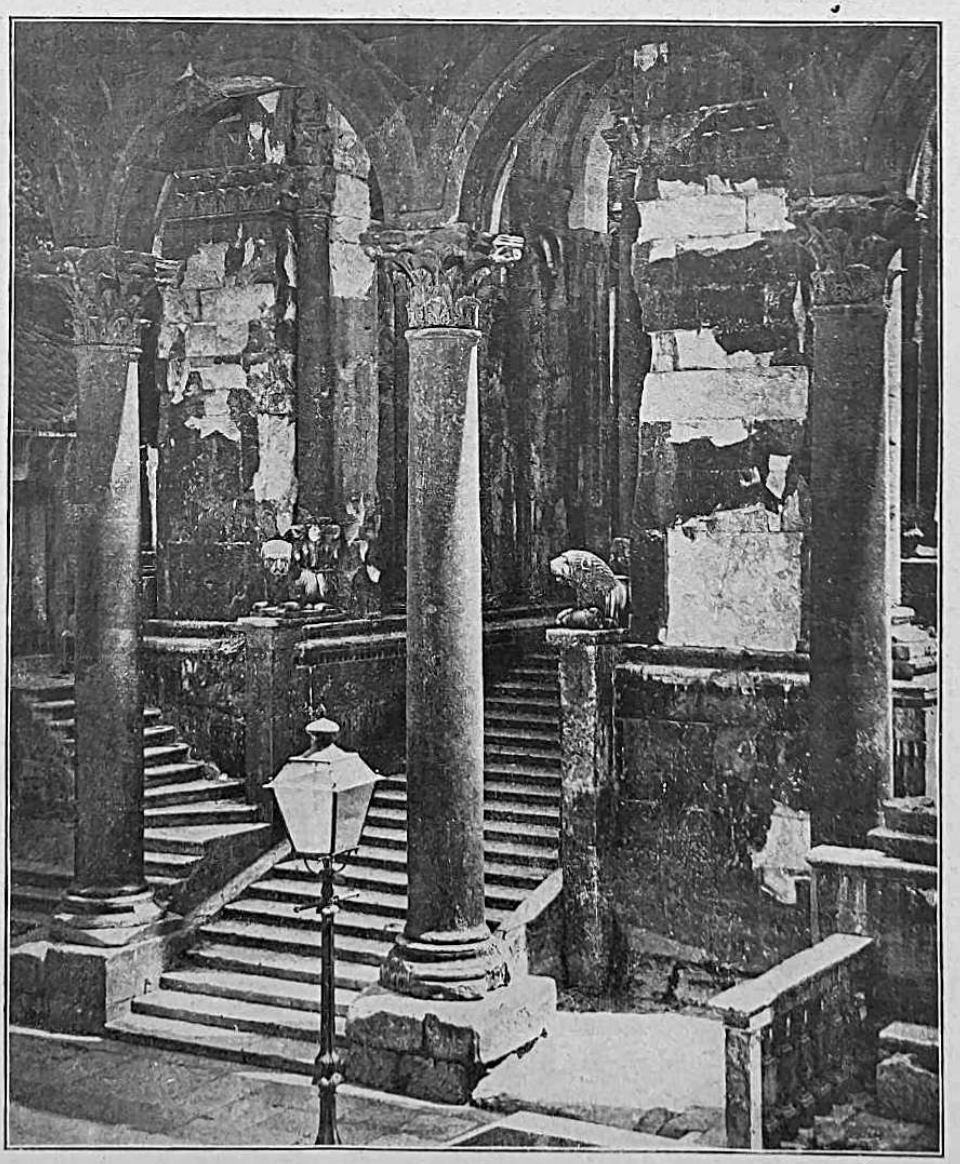

Spljet: Ulaz u katedralu ispod zvonika.

vrsnu pjevačicu angažuje z našu operetu. U Zagreb dodje 25. veljače 1865. te je i ovdje već iza kratkog djelovanja postala obljubljenom pjevačicom. Za ono doba gospodovalu na našoj pozornici ponajviše omiljele Offenbachove operete, koje su malo ne na svim pozornicama bile glavni stup operetnoga repertoira. Velike uspjehe dijelila je s njom gdja. Freudenreich-Norvegova, koja bijaše takodjer izrazitom ljubimicom zagrebačke publike. Premda je njezina glazbena naobrazba bila sa svim elementarna, jer stupivši sa petnajst godina na pozornicu, nije imala prilike, da izući temeljitu i sustavnu glazbenu poduku, ipak je svojim lijepim i zvučnim glasom te prirodjenim muzikalnim darom postigla znatne uspjehe kao subretna pjevačica. Upoznavši se sa tadašnjim glumcem Vilimom Lesićem, udade se za nj već za kratko vrijeme iza svoga dolaska. Pokojni Lesić, premda glumac čednijeg znamenovanja, osvojio si je u povijesti hrvatskoga glumišta posebno značajno mjesto Na predstavi od 24. studenoga 1860., na osvitku ustavne dobe, objavio je on općinstvu u historijskoj staroj kazališnoj zgradi na Markovom trgu, da su odzvonili dani njemačkomu kazalištu u Hrvatskoj i da će od te večeri na pozornici narodnog kazališta odjekivati samo hrvatska riječ. To bijaše osnutak hrvatskoga kazališta, koje je do onda pored njemačkoga samo prigodice vegetiralo. Kad je god. 1871. naš maestro Ivan pl. Zajc došao sa bečkoga „Theater an der Wien" u Zagreb i osnovao hrvatsku operu, postade i Matilda Lesićka uz čuvene tadašnje pjevače Kašmana i Grbića jednim od glavnih stupova mlade naše opere. Od te dobe datira najodličnija epoha njezinog djelovanja, u kojem je neko vrijeme isključivo pjevala sve prve partije mezzo-soprana i alta. Opseg njezina repertoira bijaše veoma znatan, a kao glavne uloge, u kojima je svojim krasnim, umiljatim i snažnim glasom postigla najljepše uspjehe, treba spomenuti: Evu u „Zrinjskomu", koju je krejirala kod premiere na našoj pozornici, Melaniju u „Boisijskoj vještici", Rosinu u „Seviljskom brijaču", Kasildu u „Ruy Blasu", Alicu u „Robertu djavlu", Azucenu u „Trovatoru", Siebela u „Faustu"; Elviru u „Don Juanu"; Seliku u „Afrikanki", Lauru u „Giocondi", Amneris u „Aidi" i mnoge druge glavne uloge u nebrojenim operetama. Vrijedno je istaknuti, da je Lesićka prva pjevala hrvatskim jezikom Seliku u „Afrikanki. Kad su u drugoj polovici osamdesetih godina za prve partije mezzo-soprana i alta bile angažovane strane pjevačice, prešla je Lesićka u struku komičnih pjevačkih uloga, te je i u tom području svojim pjevanjem i prikazivanjem postigla vazda znamenit umjetnički uspjeh. Dvadesetipetgodišnjicu svoga umjetnikovanja proslavila je 14. travnja 1885. uz osobite počasti svojih drugova i općinstva. Poslije pedesete godine života stala je uslijed velikih napora svoga zvanja poboljevati, a to ju prinuka, da se je 31. svibnja 1885. za Miletićeve uprave rastala sa pozornicom, nastupivši posljednji put u Straussovoj opereti „Mletačka noć". Iza toga bijaše umirovljena 11. lipnja 1895. nu sa svim tim sudjelovala je još pet godina kod opere i operete, zastupajući ponajviše komičnu struku. Teška influenca, koju je preboljela imala je za posljedicu, da je izgubila glas, te se morala konačno odreći pozornice.

U nedjelju 14. veljače o. g. u 3 sata popodne pokopana je Matilda Lesićka uz učešće svoje obitelji, rodbine, prijatelja i mnogih štovalaca. Kod sprovoda je učestvovalo je i više njezinih umjetničkih drugova, a kazališnu upravu zastupaše posebno poslanstvo. Na odar bijaše položeno nekoliko vijenaca, medju njima jedan od uprave narodnog kazališta. — Pokojna Matilda Lesićka bijaše po drugi put udata Kindersberger, te je iz obaju brakova ostavila više djece, izmedju kojih je njezin sin Tošo Lesić mnogogodišnji i uvaženi član naše opere i drame. Vrloj pokojnici bila nezaboravna uspomena u povijesti hrvatskog kazališta!

Opet sniežak tiho prši — —

I. E. Cerovski-Dinjevac.

Opet sniežak tiho prši
Kano prašak suha cvieća,
Lednim dahom rosnih kapi
Prošlosti me moje sjeća:

Lutao sam preko poljâ
I bez cilja i bez puta,
Pa sam tužno postajkivô
Kraj potoka zamrznuta —

Snieg je prš'o i zima je
Puštala se sve to ljuća,
A mene je bolit stalo
Od samoće i čeznuća —

*

A sad ti mi gladiš čelo
Bielom rukom kraj kamina,
Ah, i ne znam, da je zima
Od ljubavi i milinâ —

Samo vani ladni vjetar
Mrtvo inje trusi s granja,
Samo katkad bielim poljem
Sniežak drhće, ko da sanja.

Na studencu.

I. E. Cerovski-Dinjevac.

Dođi sa mnom do studenca;
Nad njime će mjesec sjati,
Ja ću tebi nujnu priču
O životu šaputati —
Slušat ćemo žubor vode
I slavulje iz daljinâ,
I umorni nà žal sjesti
Od raskoši i milinâ.

Sa dalekih, cvjetnih poljâ
Širit će se miris cvieća,
A pod nama tonuti će
Tihe sjene pramaljeća —
Pričat ću ti, da je život
Plamna zublja umiruća,
Što nam grije otkucaje
I prošlosti i čeznuća — —

Kornjača i automobil.

Ferdo Ž. Miler.

Preko ceste se žuri goli, balavi puž. To je njemu mučan posao, jer je cesta suha, prašna.

Siromah pužu! Ti ne slutiš, kolika se poguba iza tebe valja — — —

I žuta je kornjača ispala na cestu, pa je ugledala puža. I ma da je žuta kornjača napola vegetarijanka, no ovaki pužić ipak joj je najsladji prismok.

Ali kornjača je filozof. Zato ne ispada iz običnoga takta svoga. Ta ona je spram puža brzonogi Ahilej.

Kornjača na po ceste, a to nešto zatutnji i zemlja se potrese. Ona je filozof, kojega slabo šta smeta, ali ovaj put se ogleda. A to juri automobil.

Kornjača tako što još nije vidjela u to sto godina, što živi u ovoj bijednoj dolini od suza. Ali i ovaj čas ostade vjerna geslu svome „Nil admirari", pa veli:

— Juri, vraže! Meni ne ćeš imponirati. Pače — ja ti se baš ne mičem s puta.

I chauffeur je vidio, da se nešto cestom miče. Mehanički napusti paru u trubljicu svoju, i ova zaječi, što bolje može.

Ali kornjača nije muzikalna. Zato smrsne:

— Dreči ti, koliko te volja! Ja što rekoh, ne porekoh.

Nego i chauffeur je neki filozof, ako i jeste iz druge škole. Zato pomisli on:

— Čekaj ti, čudo živo. Sad ću te zdrobiti kao glavicu kupusa.

I namjeri desnim točkovima ravno preko nje.

— D'm, d'm! Tako dvaput nešto zabubne s toga susretaja

Kornjača neka je spora u hodu — spram automobila, ali ne spram puža — ipak ima jedno svojstvo: što zna hitro uvući glavu i noge, to joj nema para.

To učini i sad. I ne budne joj ništa, samo što se malko potresao drob.

Ali taj čas ipak je nešto iznenadi. To je detonacija, baš kao da iz vedra neba udari grom.

— A šta je to?

Automobilu pukao pneumatik, i on stade. Srećom! Jer kad nastrada tako obruč, zna biti golema jada. Ovaj put tek chauffeur nosom ljubi prašinu, a iz kola se čuje jauk nekih ženskih grla.

Dok se tamo motaju ta ljudska bića, kornjača stiže pužića svoga i u slast ga načne jesti.

*

Hm! Svaka basna — od Ezopa do Reljkovića — ima „moral". Al se uzalud mučim, kaki bih spasonosni nauk dodao ovoj basni.

Ha! Dosjetih se. Ne mogu zato, jer je ovo moderna basna!

Sedam sati pod ruševinama.

Priopćio M. M. u Rimu.

Pripovijeda jedan sjemeništarac iz Reggia.

Kad sam na Badnjak ostavljao sjemenište, nijesam mogao ni slutiti, što mē čeka još u najkraće vrijeme. Nesreća za me tada nije opstojala, ja sam samo pomišljao, kako će lijepo proći ono nekoliko dana dopusta u kući moga strica. I zbilja zabavljao sam se lijepo, nu što da to sada spominjem, kad mi to samo povećava boli! Teško se je u nesreći sjećati lijepih dana.

One kobne večeri 27. prosinca razgovarali se ja i stric dugo, dugo: govorili smo o lijepoj domovini našoj, o zapuštenoj Kalabriji, nadali se, e će i njoj jednoć osvanuti ljepši dani. Oko deset sati odoh na počinak, a otišao je i stric; malo poslije bijaše u kući tišina ko u grobu. Preporučih se Gospi kratkom molitvicom, prekrižih se blagoslovljenom vodom i usnuh brzo, brzo, ko što običavaju mladi ljudi, koje ne taru brige života.

Nekako oko pet sati probudi me silna tutnjava. Nijesam imao ni vremena da mislim o čemu se radi. — Čas, dva: sruši se kuća i ja se nadjoh pod ruševinama. Povrh mene čitava gomila opeka i drvlja, a ispod mene tri grede, jedna od druge malko razmaknute.

Dišem veoma teško, jer prsa nemaju dovoljno prostora da se šire. Na nos mi teče krv, a i usta su mi ranjena. Ispod sebe čujem uzdisanje stanovnika donjih spratova, poznajem glas jedne starice, ona moli krunicu, i jednog mladića, koji eto na pragu vječnosti — psuje Stvoritelja.

Čas vičem, što mogu i ne mogu, ne bi li mi tkogod priskočio u pomoć; čas opet preporučam svoju dušu nebeskoj Kraljici, koju od svog djetinstva tako vruće ljubim. Pada mi na um moja obitelj, moj dragi otac, moja

*

majka, braća, sestre, sjećam se strica; oh, kako strašno bijaše moje stanje! Jedan sat poslije ne čujem više ništa: ni molitve, nit uzdisaja, sve je mirno, sve tiho, sve povećava strahotu časa. Najednom kroz pukotine opazim

Spljet: Porta aurea (nutarnji dio).

svjetlost, pozovom u pomoć. Bijaše to odvjetnik, čija je obitelj stanovala na prvom katu. On se te noći nalazio vani, pak dolazi da spasi svoje. Na moje zapomaganje reče mi, da se ne bojim, da će mi pomoći čim izbavi svoje mile. Prošao je opet jedan sat, u meni oledenila krv, ne ćutim više nikakve boli, jedino dišem teško, a za jednu ruku ne znam, ko da je nemam. Odvjetnik s obitelju ode, ostavi svjetiljku, obećavši mi, da će čim prije natrag, da mi pomogne. Medjutim nije došao.

Moj stric, tako mi poslije sam pripovijedaše, bijaše u času nesreće na nogama. Čitao je časoslov, kad je počeo potres. Razumio je odmah, o čemu se radi, nu nije ni iz daleka mislio, da je nesreća tako grozna: mi smo već naučni da gledamo, kako nam tlo izmiče pod nogama. Čuvši štropot, mislio je, e je pao klak moje sobe, pak otvori vrata, da mi pohiti u pomoć. Mjesto toga opazi pred sobm — more. Možete si pomisliti njegovu tugu. Da nijesam imao vjere, kazivao mi, bio bih se bacio u ponor, da ne gledam takovu nesreću. Stube propadoše, trebalo je dosta vremena i muke, dok je našao načina, kako će sići. Odmah stade šetati oko kuće, ne bi li čuo moj glas.

Na moje zapomaganje zapita me, gdje sam, a ja da mu dadem nekakav znak bacih kamen kroz pukotinu. Sreća, da bijah prije oslobodio jednu ruku. Stric, čovjek za ove poslove nepraktičan, k tomu bez alata, ne zna, što da započme. Ta trebalo je odstraniti gomilu opeka ispod mene, uvijek u pogibelji, da ne ostane i on pod ruševinama. Jedan čovjek sam bio je za ovaj posao skroz nedostatan, otidje stoga da si traži pomoćnika.

Naskoro se je povratio s nekim mladićem od kakovih 19 godina. Počeli su raditi, nu mladić ne ustraja dugo. Svaki čas pao bi kamen ili drvo, ko što se već obično dogadja, kad diraš u ruševine. Usprkos velikoj nagradi, koja bijaše obećana mladom čovjeku, izvrši li svoje djelo, mladić ostavi mene i strica. Ja sam zdvajao o svom spasu, sad sam jedino mislio na svoju dušu, koja je eto do koji čas morala pred vječnog Suca. Stric za čas prekrsti ruke, ko čovjek, kojega biju odasvud neprijatelji, pak ne zna, kud da se prije okrene. Najednoć se trgne, utješi me i otide, da traži opet kakvog dobrog čovjeka.

Moja obitelj stanovala je po sata daleko od grada Reggio di Calabria; kuća je ostala čitava, a obitelj se spasila. Razumije se, prva njihova misao ticala se mene. Moj otac trčao kao lud, tako mi je poslije sam pripovijedao, k stanu stričevom. Putem susretne ovoga, baš kad je tražio pomoćnika. Dodjoše brzo na mjesto nesreće. Otac me zazove, ja poznah njegov slatki glas, ozovem se, ali jedva me je mogao čuti. Glas me bijaše izdao, bijaše već prošla deseta ura, dakle peta pod ruševinama „Ne boj se, sinko, reče, spasit ću te, ili ćemo zajedno naći grob."

I radili su, radili marljivo, stric i otac. Padalo je opet kamenje, ja sam sve čuo, svaki kamen bijaše novi mač u moje srce. Nu moj otac nije se na ništa obazirao. Ljubav je slijepa. Iza jednog sata ugledam kroz pukotinu njegovu glavu, bijaše krvava. Trebalo je još odstraniti grede, a baš to bijaše vrlo pogibeljno. Stric donese pilu i nekakve stube, prepiliše i jednu i drugu, nu mene ne mogu da izvuku. Noge mi bijahu zasute kamenjem, a

Spljet: Stube privatne kuće iz starije dobe.

tako isto i jedna ruka. U ostalom snaga me je ostavila, ja sam već jedva znao za se. Znam, da me je otac zapitao, gdje mi je ruka, a ja odvratih, da ne znam. Dalje se ne sjećam ništa. Pao sam u nesvijest.

Kad sam došao k sebi, nadjoh se na trgu, u jednim kolicima, u noćnom odijelu. Bilo je i drugog svijeta: zdravih i ranjenih. Jedna dobra starica, još ju danas ne poznajem, donijela mi mlijeka. Bog joj platio! Medjutim počeh osjećati boli, užasne boli. Ruka mi bijaše skršena. Oštra zima povećavala je moje žalosno stanje.

U to vratio se otac. Bijaše otišao kući po odijelo nu nadje jedino nekoliko starih poderina. Sve što je boljega, bijaše već odneseno. Nu to ne ću da pripovjedam.

Prenijeli me u šator. Stajao sam medju tolikim bolesnicima, liječnika nije bilo, bijahu zaposleni s teže ranjenima. Moja majka stajala uvijek uz moje uzglavlje, nu i ona mi mogla slabo pomoći. Ta nije imala ničesa! Osmi dan došao liječnik, povezao ruku, koja eto zacjeljuje.

*

Tu se jadniku orosiše oči. Ja prekinuh govor i pozovem ga da dodje sa mnom u „Sala Pia". Htio sam, da zaboravi barem za čas na svoje jade. Iz početka se otimao, napokon pristade. Otidjosmo. Predstavljao se „Puccetino", vaudeville u 3 čina i 4 slike. Motrio sam više mog Kalabreza, nego li prikazivanje. Iz početka bijaše tužan, najednom se nasmije. Valjda je to bio prvi posmjeh poslije onog žalosnog dana.

U Rimu, 20. veljače 1909.

Matilda Lesić.

Kad sunce zalazi.

Teodor Jeske-Choinski.

Istoga dana u večer išuljaše se na stražnja vratašca Publijeve kuće četiri čovjeka, od kojih je jedan nosio goruću baklju. Svi su se odjenuli tamnim kabanicama s kukuljicama. Na ćošku ulice ustaviše se.

„Arminij odvesti će prefekta k „zelenom labudu", reče stari Sigfrid. „Tamo piju Fabijevi gladijatori i robovi. Kajo ide sa mnom na Eskvilin; možda nam podje za rukom, da od Fabijeva vratara štogod saznamo. Za sat možemo se svi sastati kod „zelenoga labuda", te vijećati, što nam valja dalje učiniti. Samo valja da Arminij budno pazi na sve, što se na okolo dogadja, jer u ovo doba nije u Rimu sigurno."

Tošo Lesić.

I on pruži centurijonu svježu zublju, što ju je tek zapalio, i ode s Kajem.

„Sjećaš li se jošte dobro, gdje je „zeleni labud"?"

„Na podnožju Palatina; lako ću ga naći, jer sam nekoć ondje s germanskim vojnicima općio," odgovori Arminij. „Ali ti, gospodine, pazi i imaj uvijek pri ruci svoj kratki mač, jer sam večeras vidio, kako se oko zida šuljaju nekakove veoma sumnjive spodobe. Sve mi se čini, da nam se već Fabijev strah krili iznad glave."

„Obukao sam svoj oklop pod tunikom," umiri ga prefekt.

Prolazili su pokrajnim ulicama, duž Kvirinala, prema glavnome trgu, Forumu. Desno i lijevo dizale su se kuće tako visoko, kanda se gore dotiču tamnih nebesa. Sa sredine ulice, iz žlijebova dizao se svakojaki smrad. Blato i smeće od mnogo dana pokrivalo je tarac, te je čekalo, dok mu se smiluje kiša.

Po kamenim stepenicama pred kućnim ulazima, pred malim dućanima i radionicama sjedjahu trgovčići i zanatlije sa ženama i djecom, uživahu večernji mir i odmor, razgovarahu se medjusobno, a bome se tuj i tamo i prepirahu. Osobito žene su se morale sada navikati, jer preko dana ne imadjahu kada. Muškarci su se tome smijali, te dapače tuj i tamo i potpirivali gnjev svojih „ljepših" polovica, kad je hotio zatomiti. Djeca koprcala su se i svadjala ko mladi mačići, kotrljajući se po ulici ili su tražila po žljebovima, ne bi li što našla, da pojedu. Posvuda siromaštvo; nesmiljeno svijetlo zublje pokazivalo je razderane i prljave tunike. Bosonogi bijahu malo ne svi. Pa ipak su se na svoj način zabavljali. Svaki čas zaorio bi sad sjedne, a sad opet s druge strane glasan smijeh. Vidjelo se je: temeljni ton, koji je vladao po ulicama, u kojima stanovaše rimski proletarijat, bilo je veselje.

„Ne razumijem, kako ljudi mogu u tom okuženom zraku živjeti, te dapače i svoj život uživati," reče prefekt

Arminiju, koji je brzo naprijed koracao, te bez milosrdja laktom svakoga na stranu gurnuo, kogod bi im bio na putu. „Jer ti bojadisani zastori, koji sakrivaju kućne ulice, ne mogu me nipošto prevariti. Znadem dobro, da iza njih vlada tama i bijeda. Danas u jutro nagledao sam se u kazalištu do sita nečuvenoga rimskoga sjaja, a sad me u noćnoj tami ova rimska bijeda jošte više dira."

„Naše markomanske kolibe od drva i ilovače milije su mi, nego li te kamene tamnice," odvrati Arminij. „Germansko pseto moralo bi u tom uzduhu parnuti. Dok sam ja bio mladji, ne bih si bio mogao ni predstaviti, da imade tako tijesnih i okuženih stanova."

Sad su dospjeli na uzdužnu stranu Kvirinala. Tuj su se opažale nekakove špilje, rasvijetljene malenim uljenicama, a na njihovim ulazima pojavile su se ženske, koje su noćne prolaznike sve do Trajanova stupa progonile svojim besramnim povicima, dok nije Arminij jednoj svoju baklju pod nos pružio.

„Na stranu, fukaro! S puta, vi gadni parcovi!"

I stade si laktima krčiti put kroz hrpu, koja je čitavu uličicu zatvarala.

„Makni se ti sam, ti lajavo pseto!" dovikne mu jedan odrpanac.

Arminij udari ga šakom po zatiljku, da se je s mjesta srušio, a kad je ležao na zemlji, jošte ga gurne nogom na stranu, te predje preko njega.

„Pazi da danas jošte što ne dobiješ," opomenu ga prefekt kroz smijeh, tako mu se je smiješan činio Arminijev gnijev.

„Danas mi je šaka željna posla," odvrati Arminije. „Sam bi ih mogao dvadesetak potući."

Prijedjoše preko trijuh trgova, koji su svoja imena dobili od careva Trajana, Augusta i Nerve, a onda dodjoše na jedan veoma veliki trg, na kom se je dizao Flavijev amfiteatar. Kad su odatle zakrenuli u uski sokačić, koji je vodio na Palatin, izadjoše iznenada iza ćoška dva čovjeka.. Jedan se zaleti na Arminija, te mu izbije zublju iz ruke, dok se je drugi bacio na prefekta i nožem ga gurnuo u prsa. Brzo se je sagnuo Arminij, da digne zublju, a kad se je dignuo, nije više nikoga bilo.

„Zar si ranjen, gospodaru? upita, te stane pregledavati prefektov plašt.

„Slaba je to bila desnica," odvrati Servij. „Ni kvrge nije dobio oklop. Ali, kako vidim, valja nam se žuriti; Fabij ne gubi vremena."

Nešto polaganije, te pazeći na svaki šušanj koracali su dalje uz podnožje Palatina. Ulica bila je do sad mirna i tiha, nu sad je postajala živahnija. U hrpama prolažahu vojnici i gladijatori u krčme.

„Ovdje negdje u blizini mora da je „zeleni labud," reče Arminij, te stane svijetliti svojom zubljom po platnenim zavjesama, po kojima su trgovčići i krčmari svoje cimere naslikali.

„Evo ga, imamo ga!"

Stupiše u prostranu sobu, u kojoj su naokolo stajali mramorni stolovi, te sjedoše uz jedan stol nedaleko vratiju. U „zelenom labudu" već je bilo toliko ljudi, da u početku nije nitko ni opazio, da su novi gostovi došli. Djevojke u šarenim tunikama točile su u velike, glinene vrčeve albansko vino.

Herman udari šakom o veliki mramorni stol i poviče:

„Ovamo vina!"

Strašan orijaš s gustom i kuštravom crvenom bradom, koji je sjedio uz bačvu, poviče:

„Ne čuješ li, ti galska žabo? Vina, onamo k petom stolu!"

S laskavim posmjehom na usnama dodje laganim korakom k Germanima mlada robinjica, te im napuni čaše.

„Želite li možda što zagristi? Imademo rotkve, svježega luka, izvrsnih puževa i morske ribe."

„Samo nam podaj mnogo vapna i papra, da možemo jednom čestito pljuvati," odovori Arminije.

Tako se je riješio djevojke, koja je već hotjela dosadjivati, a onda svrati svu svoju pozornost onome mnogobrojnome, šarenome i bučnome društvu, koje je sastojalo iz gladijatora, robova, vojnika i nekoliko rimskih gradjana, a toge ovih zadnjih bile su tako prljave, da na njima nisi više ni traga vidio prvotnoj bjelini. Sav taj čopor nasladjivao se je onim kukavnim vinom, te se je zabavljao u pojedinim skupinama.

„No onome s mrežom zadao si čestiti udarac!" vikaše jedan gladijator drugome u uho. „Ni maknuo se nije više."

Osobita jedna vrst gladijatora služila se je u svojoj borbi malenom mrežom; bacali su ju svome protivniku tako preko glave, da se nije mogao ni maknuti.

„Pa čemu da se jošte miče?" smijao se je onaj drugi. „Ta udarac ga je shvatio baš na pravo mjesto. Kao klada se je srušio s licem u pijesak, pak kraj!"

„A od tri dana to je već tvoj peti?"

„Jest, peti!"

„Ove sedmice ti si veoma sretne ruke."

Sad se javi rimski gradjanin, koji je u njihovoj blizini sjedio. Bio je veoma kukavno odjeven, a lisičje lice nije mu bilo ni najmanje simpatično.

„Kad bi mjesto Marka Aurelija koji drugi rimski imperator sjedio na Palatinu, on bi ti darovao slobodu, ali ovaj . . ."

I prezirno mahne rukom, a ujedno načuli uši prema gladijatorima.

Oba borca samo ga pogledaše, onda pogledaše jedan drugoga, te zašutiše.

Medjutim je onaj lukavo gledao oko sebe, a onda nastavi prekinutu izreku:

„Ali ovaj je samo zaljubljen u svoje grčke knjige; rimske običaje prezire."

Kad je vidio, da ga nitko ne sluša, okrene se prema Germanima i reče:

„Da nema imperatora Lucija Vera, ne bi bilo vrijedno u Rimu ni živjeti."

Sad se javi Arminij.

„Samo ti ponesi svoje duge uši kamo drugamo; kako vidiš, ovdje nema za te nikakove žetve. U „Labudu" ne ćeš si za sutra ni večeru zaslužiti."

Glasan smijeh zaori na te centurijonove riječi.

„Sad su teška vremena za uhode," reče centurijon prefektu. „Eto, sad već traže, ne bi li i u „zelenom labudu" što zaslužili."

Kukavni gradjanin ustade, pogleda oko sebe onim opakim pogledom mačke, koju su zatekli u kradji, te izadje iz krčme, a za njim su se čule teške kletve gladijatora.

„To je sad veoma loš zanat," prihvati onaj gladijator, koji je ovoga tjedna već petoricu probo. Bio je to maleni, zbiti German sa bikovljom šijom. „Sad idu u lov na gladijatore i plebejce, kad su redove patricija već tako prorijedili, da se ondje ne isplati niti raditi."

„Ali ni tvoj zanat rekbi ne cvate, kad ti je teško platiti i ovo malo troška u „zelenom labudu," reče Arminij.

„Samo neka dodju velike igre, bit će tad dosta posla!" odvrati gladijator. „Samo kad bi se gospoda hotjela čestito kladiti, jer raditi i ubijati za običnu plaću, to nosi samo veoma malo."

„Kod kojega velikoga gospodina služiš?". upita Arminij.

Gladijator slegne ramenima.

„Imade li sad jošte velike gospode? Štogod je jošte ljudi od starih plemena, sve je to spalo na prosjački štap.

Ona fukara pako, koja se je obogatila u provincijama, škrtari s novcem gore,nego li kakav rob, koji sakuplja novce da se otkupi. Šta razumije taj Fabij o igrama u cirkusu? On nas iznajmljuje pretorima, a od njih dobiva za našu krv hiljade i hiljade sesteraca."

„Dakle služiš Fabiju?" upita Arminij.

Gladijator pljune.

„Sad si jošte samo slobodnjaci mogu dozvoliti luksus gladijatora" reče, te se oprezno ogleda.

Nitko nije više slušao osim obajuh Germana. Društvo se je već ponapilo, te se je zabavljalo kockanjem.

„Oče Sigfride," usklikne najednoć gladijator. „Zar su te metnuli na lanac, da te od mjesec dana više nema ovamo?"

„Nisi pogodio," odvrati Sigfrid, koji se je zajedno s Kajem njihovu stolu približio. „Nasuprot, oslobodili su me za uvijek lanca: Publij Kvinktilij poklonio mi je slobodu!"

Široko lice gladijatora zasja iskrenim smijehom. „Takovu vijest valja u istinu čestito zaliti," poviče.

„S mjesta! Sjedni ovamo do nas. Hej, krčmaru, veliku amforu od onoga jakoga i velike čaše!" zapovijedi Sigfrid, a sagnuv se prema prefektu, zašapta: „Fabijev vratar ne zna ništa; možda će nam taj medvjed štogod izbrbljati, jer i on je u Fabijevoj službi."

Amfora vina i velike čaše dodjoše na stol. Sigfrid natoči, primakne gladijatoru čašu i reče:

„A sad pij, ali tako, kako ti to umiješ, kad te je volja. Pokaži mojim prijateljima, što umije Sporo."

Sporo se prijazno nasmiješi, spopane čašu, te ju na dušak isprazni.

„Ovo je jako," reče.

„Ako je jako, a ti popij jošte čašu, pak će ti se odma činiti blažim."

Gladijator se nije nećkao, te nije ni dao, da mu se to po drugi put kaže. Ispije i drugu čašu, obriše si usta, te stade jezikom mljaskati.

„A kako ti je kod Fabija?" pitaše Sigfrid, natačući iznova u njegovu čašu. „Valjda ipak dobro, jer on je jedan od najimućnijih milijunaša."

„Neka ga Orkus proždre! Da, milijunaš, ali samo za se. Kupio je čitavu četu naših ljudi, da se njima prči, ne bi li se govorilo, da drži vlastite gladijatore. Kao da takav prostak može imati smisla za plemenito umijeće mačilačko! Jučer pokazao sam mu novi udarac, koji sam sam izumio, a mislite li, da mi je samo jednom jedincatom riječi zahvalio? Da je veliki gospodin, radovao bi se tome, te mi dao na vino. On me je samo opominjao, neka se čuvam, neka ostanem uvijek hladnokrvan, te neka se odviše ne napinjem. Kako je zabrinut!... Da može, taj bi iz svake naše mišice muzao sesterce!... Oče Sigfride, velim ti, nemaš ni pojma, kakav je to krasan udarac! Svakoga ću njime obataliti."

„Ta znam ja odavna, kakav si ti majstor; ali pij!... Eto ti velikoga junaka, a pije kao žena!" nutkao ga je starac, te mu po šesti put natočio čašu.

„Oče Sigfride... velim ti... svaki mora podleći," zapinjao je gladijator, opet pio, stresao se, a onda nastavio, mahnuv rukom po zraku:

„Eto, to je moj novi udarac!"

„A Fabij ga ne umije cijeniti?"

„Taj?" zareži gladijator.

„Zato se tim bolje razumije u lov na robove!"

„To pse... pseto!"

„I iste kćeri naših slobodnih zemljaka vuče na vašar!"

Sporo je sad već posve pijan bio, te buljio u njega.

„Tusneldu je oteo," reče mu Sigfrid.

„Tusnelda... o, o, o... ta je lijepa," mrmljaše gladijator.

Servij se trgne, ali ga Sigfrid opomene ozbiljnim pogledom.

„Dakle je lijepa?"

„O, o, o... a onaj pas je hotio, da... da... da ju ja..."

„Da ju ubiješ?"

Sporo zaniječe stresav glavom.

„Drugi jedan," pentao je gladijator, „joj... je... stavio željezni obruč... oko vrata. Sporo ne... ne... Nekakav Grk... nikada... ne će... Sporo... germanskoj gospi... staviti negve. Oče Sigfride, kažem ti, moj udarac..."

I opet mahne, da pokaže svoj udarac, ali pane licem na mramorni stol, a dva časa kasnije naviještalo je strahovito hrkanje, da od njega nema više ništa.

Prefekt baci na stol šaku sitnoga novca za podvorbu, te izadje zajedno s pratnjom iz krčme.

Vani na pustoj ulici upita poluglasno:

„Pozna li tko od vas točno Fabijev dom."

„Nekoliko sam puta bio tamo," odgovori Kajo.

„Kakav je okoliš kuće?"

„Kuća mu stoji u sredini vrta, opasana visokim zidom."

„Može li se tako u vrt ući, a da toga ne opaze gradske sluge?"

„U ovo doba noći imade ondje veoma rijetko gradskih slugu."

„Znaš li, gdje se nalazi uza za robove?"

„Nedaleko kokošinjaka opazio sam nekakovu škulju, a Fabijev upravitelj mi reče, da tamo zatvaraju robove."

„Vodite nas dakle, Sigfride i Kaju" zapovijedi prefekt. „Po riječima onoga pijanoga gladijatora moram misliti, da je Fabij Tusneldu okovao i zatvorio. Pomoć ćemo si sami. Neka bude sila proti sili! Ako vam se tko protivi, samo gvoždjem medju rebra."

I opet dodjoše na trg oko Flavijevoga amfiteatra, a odavde krenuše prema Eskvilinu.

*

Rim, koji je bio danju zatvoren za promet s kolima, stenjao je i mrmorio noću poput diva pod teškim teretom. Na sva vrata ulazila su različita kola. Putnici dolažahu sa svih strana svijeta, trgovci s robom i najamnici okolnih imanja sa proizvodima svojih polja i vrtova. Mukli nekakav mrmor prostirao se je cijelim gradom, sličan dalekom morskom šumu. Gdjekad čuli su se i oštriji zvuci; kad bi se u pokrajnoj kojoj ulici sukobila dvoja kola, tad bi nastala kletva kočijaša i hrzanje konja.

Malu četicu vodio je Kajo. Svaki čas sunula bi kraj njih preko kazališnog trga kakova tamna spodoba, a onda bi je nestalo, a da se nije ni ogledala, pravcem prema Apijskoj cesti.

„To su sigurno kršćani," stane tumačiti Kajo. „Noću se sastaju iza Apijske ceste. Ne snuju sigurno ništa dobra, kad se boje danjega svijetla."

U blizini Titovoga kupališta sastadoše prefekt i njegovi drugovi gradsku ophodnju, koja je koracala put unutrašnjega grada. Sad su se na svom putu osjećali nekud sigurnijima.

Već su pijetlovi stali kukurikati, kad su stali kraj ovisokog zida.

„Ovdje je," reče Kajo.

Prefekt stane prisluškivati. Svud je vladala mukla tišina, samo iz grada čuo se je šum i grmljavina teških, tovarnih kola.

„Sigfrid ostaje ovkraj zida," naredi prefekt. „Arminij će stražiti na zidu, a ja idem s Kajem unutra. Svaki nek ima spremnu posjeklicu.

Popne se na Arminijeva ledja, a odatle na zid. Isto tako i Kajo. S onu stranu zida bilo je za čudo lako saći, jer su nasadi biljka i mladoga drveća stajali na visokom nasipu zemlje, od kojega je zid bio samo malo viši. Nisu se dakle trebali spuštati niz drveće, kako su bili naumili, a i uzmak im je bio sigurniji.

Sa zida pruži Arminije Kaju zapaljenu zublju, a ovaj ju je tako zakrilio svojim plaštem, da je samo na nekoliko

Danica Matoš.

koračaja rasvijetljivala put. Za njim šuljao se je prefekt. Dodjoše u dugački drvored. Nekoliko puta se ustaviše, te se ne usudiše ni dahnuti, jer su čuli nekakav štropot. Ali za malo pošli su hrabro naprijed, jer su se uvjerili, da je to bio samo vjetrić, koji je šuštio u suhom kestenovom lišću.

Napokon zasja sa strane od drvoreda bijeli zid oniske zgrade. Domala opazi Kajo, da je to u istinu kokošinjak, koji su tražili.

„Ovdje je," reče i pohrli nekoliko koračaja naprijed, da potraži uzu.

Za malo čulo se je, kako je u po glasa zaviknuo. Servij odmah priskoči i upita.

„Što je?"

„Kavez je već prazan!" odvrati Kajo, te se ujedno tako okrene, da je svojim tijelom odvraćao svijetlo zublje od kuće. Kad su se tako okrenuli, pruži im se posve novi prizor; ledjima prislonjen uza stablo drveta, a licem blijedim kao smrt sjedio je u mlaki krvi rob.

Nijemo pokaže Kajo na lješinu. Servij mišljaše, da čovjek samo spava, te se je hotio na njega baciti, ali ga Kajo brzo uzdrža, te mu rastumači, da je rob mrtav.

„Očevidno je, da su ga ljudi ubili, dok je tvrdo spavao, a djevicu su oteli."

Servij je jedva svom silom uprezao svoju uzrujanost. Ali ipak ni sad jošte nije vjerovao, da mu nije uspjela smiona osnova; barem se je hotio na svoje oči uvjeriti. Sidje dakle u jamu, te naloži, da mu pruže zublju. Bila je tako niska, da je morao na koljenima klečati, dok se je po njoj ogledavao. U njoj nije gotovo ništa bilo do prstovjeti slame, prebačenoga krčaga i komadića kruha, koga se jošte nitko nije taknuo. U pijesku je opazio tragova, koji su po svoj prilici polazili od Tusnelde. Na jednom zasja malena neka stvarca; hrlo ju zgrabi Servij.

„Naušnica!" usklikne.

Na svu sreću se taj usklik iz luknje nije daleko čuo. Ipak su se javljali psi u kokošinjaku, a malo za tim pruži Kajo glavu unutra.

„Čujem režanje pasa," opomene.

Pomoću Kaja skoči Servej iz jame, a onda se brzo zaputiše prema zidu. U dugačkom drvoredu baci Kajo zublju na zemlju, te ju pogazi nogom, jer su se psi već veoma jako javljali. Malo zatim opaziše bjegunci razne svijetiljke u neposrednoj blizini kokošinjaka, a to je s jedne strane bilo dobro, ali s druge strane neugodno. U jednu ruku su se mogli nadati, da će progonitelji opaziti lješinu roba i otvoreni ulaz uze, pa da će se tim malo zaustaviti, ali s druge strane su se morali bojati, da će im psi ući u trag. Obojica dakle pospješiše svoj bijeg. U onome ravnom drvoredu mogli su bježati, a da se nisu trebali bojati, da će saći s puta, pak su već čuli znakove Arminijeve, koji je na zidu stajao, te u najdubljim registrima basa mrmljao i kašljao, i tako im pokazivao, kuda imadu svoje korake upraviti. Malo za tim začuje se bijesan lavež dvajuh velikih pasa, koji su velikom brzinom sve to bliže dolazili.

„Stoj!" doviknu Servij Kaju, koji je bio naprijed pohitio. „Povuci nož. Te živine valja nam na svaki način skinuti s vrata."

I odma se postavi u obranu.

„Čekaj, dok navale!" zapovijedi opet Servij, a sam odma stane pse izazivati, da ne bi možda odustali od navale.

I doista skočiše im psi na prsa; kao da si je svaki od njih odabrao po čovjeka. Kajo spopade svoga ljevicom za glavu, a u isti čas rine mu svom silom nož u zatiljak, da je s mjesta ostao mrtav, ali se je tako zubima zagrizao u njegov plašt, te se je morao istom osloboditi od lješine. Servij se nije hotio okaljati krvlju živine; on spopade obim rukama grkljan svoga napadača, stane ga grčevito daviti, a onda ga baci svom silom na zemlju. Živina zastenja samo, a onda se više ne makne.

Arminij je svoje znakove sve to revnije ponavljao, a napokon je i poluglasno povíknuo:

„Ovamo, ovamo! Eno, odanle dolaze već i zublje."

Još u pravi čas mogoše se Kajo i prefekt pomoću Arminija i Sigfrida spasiti preko zida i odmagliti.

„Nema je više!" stane Servij u kratko pripovijedati. „Ova naušnica je sve, što sam od nje našao. Kajo misli, da ju je neki treći oteo, pošto je rob, koji je bio na straži, ubijen. Ali sada ne govorimo više, nego podjimo dalje; samo ne prebrzo, da ljudi o nama ne posumnjaju."

Mučke koracala je sad malena četica dalje pustom ulicom put kazališnoga trga. Kajo se ogleda, te opazi zublje na Fabijevom zidu, i stane goniti na bijeg. Ali prefekt toga nije dao.

„U tamnoj noći ne vidi ništa onaj, koji nosi zublju, tako da nas u toj udaljenosti ne mogu više ni razabrati; ta mi smo posve u tami."

„Pa onda smo i četvorica," nastojao je sebe i druge utješiti. Zaostao je dosta za svojim drugovima, te se zavezao u svoje mračne misli.

Kao sin markomanskoga vladara već je od svoje osamnaeste godine služio u rimskim legijama, najprije kao niži časnik, a onda kao zapovjednik savezničkih konjanika. Poslije mnogih i teških borba sa rimskom vojskom, priučen stezi i redu, primio je napokon njegov otac iz rukuh cezarovih rimsko gradjanstvo i viteški prsten, te je obećao bozima i zakonima svojih rimskih susjeda vjerno

savezništvo, tako da je Servij sad samo jošte po krvi pripadao svojim germanskim zemljacima. Kako je bio uzgojen u nazorima i pojmovima svoje nove domovine, posvetio je bez krzmanja i svoju mladost i svoju desnicu moćnome Rimu. Od dvanaest godina ovamo branio je sa svojim konjaništvom rimsku granicu od svojih vlastitih zemljaka. U stotini bitaka obuzdavao je prkos slobodnih Germana, koji su neprestance kucali na vrata rimske države. Tako je to hotjela njegova vojnička čast i poštenje njegovoga plemena. I istim krvnim dušmanima držali su germanski narodi zadanu riječ.

A oni, ta moćna, uljudjena, fino naobraženo gospoda, jesu li i oni držali sve one dužnosti, koje su bili preuzeli prema pobijedjenim narodima? Jesu li se držali svih onih svečanih ugovora, koje su sklopili s njihovim saveznicima cezari? A svijetlo rimske uljudbe, je li ono širilo medju barbarima mir, pravdu i blaže običaje, kako su to senatorske odredbe obećavale?

Prefekt je teško disao. Sve one tužbe germanskih naroda ozvanjale su se u njegovu srcu, te su ga sjećale na tolike hiljade naseobina, koje su razgazili rimski legionaši, na stotine hiljada germanskih robova, koje su Rimljani odvukli. Pričinjalo mu se je, da čuje strašno neko i orijaško stenjanje, kao kad jeseni zavija vjetar u njegovim germanskim šumama. Pred svojim je očima vidio stotine sažganih sela, vidio je, kako lavovi i tigri razdiru u cirkusu germanske gladijatore, a žbiri kako hvataju germanske žene i djevojke.

A on sam, nije li se on ovdje u Rimu morao kao noćni tat došuljati do kuće takovoga nitkova, da mu otme opet ono, što je po zakonu božjemu i ljudskomu njegovo bilo? On, koji je svoje mladenačko oduševljenje posvetio slavi cezara, koji je na razboju vodio rimske čete s onim poznatim junaštvom barbara! A sad je smio taj jednostavni najamnik, hulja bez para, koji je davno već zaslužio, da ga razapnu na križ, njemu se rugati, i to sve samo zato, jer Germanka, kći kneza, kojeg je Rim pobijedio, nije bila drugo, nego rodjena robinjica u očima te rimske gospode!

Oborivši glavu i sasma zavezen u svoje misli koracao je Servij sa svojim drugovima, koji su sve to brže išli. Sad ih više nije ustavljao; ta i u njem je bjesnila bura, te su mu ugadjali ti brzi koraci.

„Smrt tome psu!“ poviče najednom glasno i nehotice stisne šake.

S mjesta se ogleda Arminij.

„Što zapovijedaš, gospodaru?“ upita u čudu.

Prefekt digne začudjeno glavu i upita, da li je što rekao.

„Psu si se zaprijetio smrću.“

Servij se gorko nasmiješi i zašuti.

*

Dolje na jugu nit je večernji suton dugačak, niti jutarnji. Noć i dan prelaze mnogo brže jedno u drugo. Tako je i bijelo jutro svanulo, kad je Servij opet došao do Publijeve kuće.

Od robova sazna, da mu gostoprimac više ne spava, te podje odma k njemu u spavaonicu. Patricij ležao je na tvrdoj strunjači, a pokrio se je jednostavnim pokrivalom.

„Treba te samo pogledati, da čovjek odma vidi, kako ti glasovi nisu dobri,“ prihvati Publij, te se digne.

Nijemo pruži mu Servij ruku. Njegovo ljutito, a ipak ujedno tužno lice je doista odavalo, da nije uspio.

„Podji u svoju sobu,“ reče Publij u lakoj uzbudjenosti. „Presvuci se, a kod ručka ćemo se dogovoriti, što nam valja jošte učiniti. Samo se hrabro drži.“

Servij učini, kako mu je svjetovao prijatelj. Kad su sjedili uz kruh i vino, izvijesti Servij o svojoj noćnoj ekspediciji.

„Sad je ali već vrijeme,“ izjavi Publij, „da oblast uzme stvar u svoje ruke. Sad se više ne da dvojiti, da je Tusnelda bila u Fabijevoj kući. Ako ju je umorio, valja ga kaznit; ako li ju je gdje drugdje sakrio, tim bolje po te. Jošte imade pravde u Rimu.“

Servij se nije mogao svladati, a da ne pokaže gorkoga posmjeha.

„Ti dvojiš?“ nastavi Publij. „Sad odma idemo k pretoru stranaca. Uvjerit ćeš se, da su u Rimu sveti ugovori sa saveznim narodima, te da ih nije slobodno kršiti.“

„Ali pretor stranaca nije Rimljanin,“ opazi Servij.

„Jest, on je Rimljanin, i to već od više pokoljenja. Već njegova djeda, koji je bio došao iz Španije, uresili su viteškim prstenom, jer je vojevao za Rim. Njegov otac ostavio je iza sebe neokaljanu uspomenu, akoprem je služio u provinciji. Sam pretor veoma štuje vojničke i gradjanske krjeposti svojih predaka, fino je naobražen i plemenita srca. Još jednom ti velim: drži se samo hrabro.“

*

Pol sata za tim stajala je Publijeva nosiljka pred kućom pretora stranaca. I atrij i soba za primanje bijahu puni puncati ljudi, koji su došli, da traže pravdu. Nu Publij i Servij nisu morali dugo čekati, jer je njihovo dostojanstvo bilo tako visoko, da su najprije na red došli.

Na pragu tablinuma, sobe za rad, dočeka ih visok čovjek srednje dobe i lijepa uzrasta. Bio je smedjokos, a tamna brada padala mu je preko prsiju; crnjomanjasto lice, nekud suho, imalo je veoma izrazite crte, a oči su mu bile neobično žive.

Vera pl Hržić.

„Bit će, da je veoma važna stvar, koja je Publija Kvinktilija prinukala, da posjeti mene, koji sam samo homo novus,“ poče pretor, a na uskim usnama mu zatitra smiješak.

„Ti znadeš, pretore, da pravi patricij štuje svaku ličnu zaslugu, jer je uvjeren, da i njegov stalež samo od takovih zasluga polazi,“ odgovori Publij.

„To je odgovor dostojan Kvinktilijevaca," odvrati pretor, te se pred tribunom pokloni.

Pretor odgrne rukom zastor, te počeka na pragu, dok su mu gosti unišli, onda im ponudi rukom, da sjednu, i reče:

„Zapovjedaj, tribune, ja slušam."

„Moj prijatelj Servij Klaudij Kalpurnij, koji ti je sigurno sa svoje hrabrosti i svojih zasluga poznat, prefekt konjaništva kod legija, treba tvojega savjeta, pretore, i tvoje pomoći. Mnogo bi mu do toga stalo bilo, kad bih ga tvojom pomoći mogao o tome uvjeriti, da Rim znade pravedan i zahvalan biti."

Oko pretorovih usana zaigra dvoličnI smiješak.

„Ako to samo od mene ovisi . . ." reče, te se okrene prema Serviju.

German stane pričati svoju stvar u kratkim, isprekidanim izrekama. Tuj i tamo dodjoše mu na usne i oštri izrazi, a drhtao je od uzrujanosti. Pretor je naslonio glavu u oba dlana, te ga je na oko ravnodušno slušao, a da mu se tuj i tamo nisu zasjale oči, čovjek bi u istinu morao pomisliti, da za čitavu stvar i ne mari. Servij nije se na ništa obazirao; osjećao je prijeku nuždu, da svu svoju bol i sve svoje negodovanje jednoć barem izreče. Pri tome nije rimskih činovnika ni najmanje štedio. Govorio je o nasiljima u Germaniji, o prevelikoj popustljivosti, dapače i o tome, kako oni pomažu najamnicima i kolonistima kod njihovih nedjelja. Ta on je bio vojnik, a njegova narav nije znala za opreznost, kad je govorio.

Kad je prefekt svršio, pogladi si pretor bradu i odgovori posve mirno:

„Veliku su ti nepravdu nanijeli, prefekte, te ni pošto ne tajim, da je sad dužnost rimskih sudova, da ti dobave potpunu pravdu. Ali za to se hoće neoborivi dokazi, a tih ja do sad ne vidim. Ta i ja sam tvrdo uvjeren, da su tvoje sumnje opravdane, ali one su eto samo sumnje, koje pred sudom ne vrijede."

„Dakle u prijestolnici ne ću naći pravde?!" planu Servij žestoko.

Pretor ostade na oko miran.

„Na taj način ne ćemo u stvari ništa postići," reče, a glas mu se ni sad nije ni najmanje uzrujao. „Osobito, dok imademo posla s takovom lijom, kakova je Fabij. Kad mi dospiju dokazi u ruke, tad me milijuni toga lihvara ne će ni najmanje smetati, kao što ni njegov kupljeni viteški prsten, nego ću tako presuditi, kako to odgovara njegovu nasilju. Prije svega moram dakle nastojati, da dobijem dokaze."

„A medjutim će Tusneldi nestati svakoga traga!" žestio se Servij sve to više.

Pretor slegne ramenima.

„Možda; ja ti samo obećajem, da ću se s tom stvari revno baviti, te da ću pravedno suditi. Štogod je u mojoj vlasti, sve ću učiniti, da Fabij ne izmakne zasluženoj kazni." Sad se obrati prema tribunu i doda: „A ti, tribune, uvjeri prefekta, da Marij Pomponij nikad ne laže."

To rekav ustade, te se uspravi, koliki je bio. Sad je tako ponosito stajao, a njegovo ponešto mrko lice izgledalo je tako pošteno, da je u duši Servijevoj nestalo svakoga traga dvojbe.

„Oprosti mi, pretore, i hvala ti."

„Nemam ti šta praštati. Osjećam i uvidjam, kako mora ogorčena biti tvoja germanska duša radi svega onoga, što se dogadja izvan Italije. Ta i u mojim žilama teče krv slobodnih barbara. Takovih Rimljana, kakav je tribun Publij Kvinktilij, nema današnji Rim više mnogo. Ali strpi se i pouzdaj u moju dobrohotnost."

Publij i Servij oproste se sa pretorom, te izadju napolje.

„Ja da se strpim, dok samo bozi znadu, što se zbiva s Tusneldom!" progovori prefekt. „Podji ti sam kući, a ja ću jošte nešto kušati. Nadam se, da sam oko podne kod tebe."

„Bojim se, da što nepromišljena ne učiniš," odvrati tribun. „Pomisli, da nisi u taboru."

„Znam; ne brini se za me."

I Servij ode, a Publij se i opet popne u svoju nosiljku.

U gradu je već sve bilo živo. Na sve strane prolazili su ljudi i nosiljke. Oko njih kupili su se klijenti gospode, a gospodari su im se žurili, da se jošte za rana poklone onima, koji su vodili glavnu riječ, kad se je o tome radilo, da se popuni koje važno i unosno mjesto. Trgovci i zanatlije nudjahu svoju robu, te vikahu pri tom iza glasa. Pred dućanima kramara kupili su se ljudi, te si dovikivali razne šale, po cijeloj ulici orio se je glasni smijeh.

Servij se je obilno služio onim običajem, što ga je dan prije opazio, te si stane laktima krčiti put. Tako dodje do Eskvilina, a ondje upita gradskoga slugu, gdje stanuje Fabij.

Porezni najamnik stanovaše u prekrasnoj palači. Deset stupova od frigijskog mramora nošaše krov trijema, pokriven brončanim limom. Dva gorostasna vratara stajahu, odjeveni u bogatim, zlatom protkanim tunikama, na vratima.

„Je li ti gospodar kod kuće?" upita Servij jednoga.

„Ti znadeš, gospodaru," odgovori ovaj.

Prefekt udje. Na tlu predsoblja opazi krasnu sliku u mozaiku, koja je predstavljala otmicu Evrope, a stijene bijahu pokrivene starim oklopima, dragocjenim mačevima i glavama divlje zvjeradi. Servij odgrne tešku zavjesu na unutrašnjim vratima, te stupi u dvoranu za primanje. Kao posoblje imala je dapače i dragocjene klupe od citrovine; a nije falilo ni onih poznatih ormara sa poprsjima predja. Mnogo ljudi raznih staleža i razne dobe ovdje je čekalo, dok ih puste k audijenciji.

„Je li tvoj gospodar zaposlen?" upita Servij nomenklatora, nekakovoga zdepnastoga Grka.

Ovaj omjeri došljaka bezobraznim pogledom od glave do pete, te stane oklijevati s odgovorom.

„Je li tvoj gospodar zaposlen?" upita jošte jednom Servij, ali takovim glasom, kao da sjedi na konju pred frontom svoga konjaništva.

„Kod doručka je," odvrati sad prestrašeni Grk.

„A gdje?"

„U dvorištu," reče rob, te pokuša, ne bi li svojim širokim ledjima zatvorio ulaz u uzani hodnik, koji je vodio u peristil.

Prefekt ga medjutim jednostavno na stranu rine, a časak zatim bio je u divotnom trijemu, upravo raskošno uredjenom. Medju dvama ljepušnim vodometima, od kojih se je širio opojni miris, sa svih strana okružen tudjim raslinama, ležao je Fabij na počivaljci od istočne tkanine, urešenoj dragocjenom rezbarijom. Nešto je čitao iz voštanih tablica; pred njim je stajao stol, pun srebrnine.

Kad je najamnik tako iznenada pred sobom opazio prefekta, skoči na noge; problijedio je, a da se nije zadržao za naslon sofe, bio bi se nauznak srušio. Ukočene oči upro je u nenadana gosta — tako gubi vrana srce, kad iznenada opazi pred sobom ponosna orla.

Servij stajao je pred njim, tek nekoliko koračaja udaljen, pun snage, a bijes mu u očima. Naprijed se je sagnuo, te tako upro oči u svoju žrtvu, kao da će ju sad na naskočiti.

Fabij htjede vikati, nu ne mogaše ni proustiti; on

htjede pobjeći, ali ne mogaše ni jednoga uda maknuti. Prefektov pogled bio je tako jak, da ga je upravo prikovao za sjedalo.

Sad se Servij baci na njega, uhvati ga obim rukama ispod pazuha, digne to ukočeno tijelo u vis i upita glasom, koji mu je od boli i bijesa zapinjao u grlu:

„Gdje je moja Tusnelda?"

i on stade tresti prestravljenom svojom žrtvom.

„Govori, ili ću te udaviti!"

Od te trešnje i od užasa opet se Fabij nešto oporavi. Vikati nije još uvijek mogao, ali je nogom prebacio stol.

„Ludjače!" siktao je Servij, te opet postavi svoga dušmanina na noge. „Hoćeš li, da robovi uživaju, kad te vide, kako si prestrašen?"

Kad je Fabij pod nogama opet osjetio čvrsto tlo, odvuče se natraške na stranu, te se opet domogne sape. Služinčad je došla, ali on joj rukom mahne, da ode, dok se on sam ne povuče natrag prema stražnjem ulazu. Onda upita:

„Što ćeš od mene?"

„Kud si metnuo Tusneldu?"

„Nikad jošte nisam čuo toga imena."

„A ja znadem, da je bila u tebe! Gdje si ju ostavio?"

„Prevarili su te."

„Imam dokaza!"

Nemirno su Fabijeve oči okolo bludile; nikako nije mogo podnositi prefektova pogleda. Kad je čuo riječ „dokazi" jošte se više uznemiri.

„Dokaza ne možeš imati, jer ja ni ne znam, o čemu govoriš."

„Čuj! Dobro znadeš, da German i takovome zmijskom leglu, kakovo si ti, drži zadanu riječ. Vrati mi Tusneldu, pak ću zaboraviti na taj tvoj sramotni čin; ni kod pretora ne ću se potužiti. Prisižem ti glavom oca svoga."

Rekavši to, digne ruku i opetova mekim, molećim glasom:

„Vrati mi Tusreldu!"

Na jednom osjeti najamnik, da mu se vraća srčanost. Porugljivo se nasmija i reče:

„Nespretni medvjede, ti govoriš s Fabijem!"

Servij se samo trgne i poviče:

„S onom huljom, kojega su zlodjela čitavoga života već nesposobnim učinila, da vjeruje čestitu čovjeku. Ali ako misliš, da će te tvoji ukradeni milijuni obraniti od pravedne osvete, tad te tvoja lukavština vara. Najmio si ubojice, da na mene vrebaju; ali ja ću tebe zgaziti u po bijela dana, u sredini tvojih robova, u sred Rima! Ni imperatorova vlast ne će me spriječiti, kad jednom zaključim, da dodješ u moje šake!"

Okrene se i ode odmjerena koraka.

Dugo je stojao Fabij, sav strven prefektovom grožnjom. Ta bio je toliko godina najamnik poreza u Germaniji, te je iz vlastitoga iskustva dobro znao, kako su divlji barbarski narodi. Znao je dakle i to, da Servij ne će ni najmanje paziti na vlastitu pogibelj, kad mu se pruži prilika za osvetu.

Dakle sam zato kroz toliko godina kupio svoje bogatstvo — tako mišljaše u sebi —, da baš sada, kad mi eto nisu daleko časti i dostojanstva, čitave noći drhturim u vječitom strahu od toga divljega legijonaša?! Stisne pijesti i škrine zubima. Vidjet ćemo, tko je jači!

I opet zakorači prema sredini prostora i pljesne dlanovima.

„Koje pseto mi je toga plavokosoga barbarina pustilo unutra?" upita bijesno.

„Rinuo me je na stranu i sam ušao," odvrati nomenklator i problijedi.

„Pedeset batina i u buharu s njim kraj kruha i vode!" zapovijedi Fabij. „Tu trbušinu mora izgubiti; eto mu je i pameti već nestalo ... a sad nosiljku pred kuću."

Robovi spopadoše za ruke debeloga Grka i izvedoše ga napolje.

*

Četvrt sata za tim bio je već Fabij na putu k Marku Kvinktiliju, a pratio ga je veliki broj robova.

Veseli pretor proboravio je svu noć u društvu andaluških plesačica, te se je baš odijevao, kad su mu najavili Fabijev posjet. Jedan od robova obuvao mu je cipele, drugi mu je žarkom ljuskom od oraha palio dlake na mišicama, treći mu je redio kose, četvrti tro mu je lice miomirisnim uljem, dok mu je peti držao pred licem zrcalo — ulaštenu srebrnu ploču u okviru od bjelokosti — a šesti napokon čekao je sa netom ugladjenom tunikom.

On dopusti, da Fabij unidje, ali ni ne ustane, da ga pozdravi.

„Čekaj malo," reče.

„Dolazim u veoma važnome i prešnome poslu."

„Znadem, da imaš samo prešnih i važnih posala, ali u tom času nema eto ničega, što bi bilo važnije, nego li je moja frizura. Pomisli samo, moje su kose počele sijediti ... Ded mi natari vlasi ovdje na sljepočnici vodom od oraha," naloži vlasuljaru.

„Ali danas je taj posao u istinu važan i prešan," opetova Fabij uzdignutim glasom.

„Tako mi Herkula!" naljuti se Marko. „Ta nisi valjda imperator, da ne bi mogao čekati na pretora."

Fabij se ugrize za usnu i zašuti, te se ušeta sobom.

„Odviše mi stežeš cipelu u gležnju!" ukori Marko roba ... „Tako, sad je dobro." A onome, koji pred njim stajao zapovijedi: „Digni više to zrcalo."

Pomno si pregleda kose, a onda naloži:

„Amo s tunikom!"

Rob, koji je iza njega stajao, prebaci mu odijelo preko glave. Marko se je jošte dugo razgledavao na sve strane, gore i dole, a onda otpusti robove i okrene se prema Fabiju.

„A sad da čujemo taj tvoj toli važni i prešni posao. Zar si možda i opet što počinio?"

Fabij se najprije razgleda po susjednim sobama, da tko možda sakriven ne prisluškuje, a onda se posve primakne k pretoru i prošapta:

„Prokleta Germanka noćas mi je s mojim paštetarom pobjegla."

„S paštetarom? Koja šteta!" ražali se Marko posve iskreno i bez pretvaranja. „Nikanor je bio pravi umjetnik u svom poslu; već sam te hotio umoliti, da mi ga poklониš na dan vjenčanja."

„Ali pretore!" mrmljaše nestrpljivi Fabij.

„Što ćeš? ... Ah, da, ta Germanka! Ta ne rekoh li ti, da ju dobro sakriješ?"

„Zar sam mogao bolje? Dao sam ju okovati i zatvoriti u uzu. Jutros su mi javili, da je škulja prazna, stražar umoren, a krevet paštetarov da je prazan. I sam sam se uvjerio, da je tome u istinu tako."

„Morao si ju jošte bolje sakriti ... tako, za uvijek!" govoraše Marko.

„Lako je tebi govoriti! Kupio sam ju za sto hiljada."

„Ti?" nasmija se Marko glasno. „Toliko si hotio za nju dobiti ... tako se to ima razumjeti! Ali da ti i kod tako važnih stvari uvijek misliš samo na sesterce!"

Te svoje zadnje riječi poprati Marko prijezirnim pogledom.

Nastade kratka stanka, a onda zače opet Marko.

*

„Po zakonu i javno ne smiješ progoniti bjegunice, koj nije tvoja robinja, jer bi ti pretor tudjinaca zajašio za vrat, a ti znadeš isto tako kao i ja, da do sad jošte nitko nije mogao podmititi Marija Pomponija. Pa ipak se mora „vjerujem! Ni ja ne bih hotio, da se meni njegova osveta nad glavom vije. Taj bi te za vazda izliječio od toga, da otete Germanke prodaješ na pazaru.“

Marko stane, te uživaše s porugljivim posmjehom

Dr. Leon vitez Bilinski, financije.

Dr. Albin Braf poljodjelstva.

Dr. Viktor Hochenberger, pravosudje.

August Ritt, radnje.

Grof Karlo Stürgkh, nastave.

Dr. Rikard Weiskirchner, trgovina.

Ludwig Wrba, željeznice.

Novo austrijsko ministarstvo.

Germanka natrag k tebi vratiti, ako nećeš živjeti u vječitoj tjeskobi. Teško tebi, nadje li ju onaj plavokosi prefekt!“

Fabij se trgne, kad je čuo to ime.

„Taj barbarin nije ti prijatelj,“ rugao se je Marko; na usnama, gledajući smiješni izraz Fabijeva lica, na kome se zrcalio skrajnji nemir. Patriciju ugadjao je taj užas slobodnjaka sa kupljenim grimiznim rubom. Tako nije jošte nikada vidio svoga budućega tasta.

„Taj lupež je jutros kod mene bio," zamrmlja na jednoć Fabij.

„Šta? Pa ti iošte živiš?" poviče Marko.

„Zagrozio mi se je..." mrmljaš je dalje Fabij, ali ne dovrši rečenice.

„Da će te kratkim putem poslati u sumorno carstvo sjena? Čuo sam vrlo često, da Germani ne lažu. Tako mi Jupitra, ne bih hotio biti na tvome mjestu!"

kašu. Ali samo ne gubi nade ni pameti. Ta znaš, da su u Rimu Antonina veoma rijetki muževi, kakav je bio onaj nepodmitljivi Katon drvenoga Rima. Tko imade toliko milijuna, kao Fabij, taj može činiti, što ga je volja. Sad samo odašalji svoje uhode, da prefekt ne otkrije prije svoje Germanke, nego li ti. Onda dodji sutra k meni na ručak, te kockaj zlo. Napokon ne izlazi poslije sunčanoga zalaza nikad bez jake i oružane pratnje... Ali sad dopusti, da

Poplava u Njemačkoj: Poplava u Koburgu.

Poplava u Njemačkoj: Poplava u Nürnbergu.

Poplava u Njemačkoj: Glavni trg u Nürnbergu.

Zamišljen prošeta se Marko nekoliko puta sobom, a onda stane pred Fabija i reče vrlo ozbiljno:

„Nezasitna tvoja sebičnost dovela te je u lijepu se odjenem togom, te da izadjem. Idem k Tuliji Korneliji, ne bi li ju predobio, da se za te zauzme."

(Nastavit će se.)

Otac.

Lodola.

II.

Kad bi robu iznenada pali okovi, ne bi osjetio veće radosti i blaženstva, nego što je u taj čas oćutio Bartol. Brzo se oprostio sa ženom, izletio iz kuće i sreo hrpu ljudi.

— No jeste li vi to?

— Jesmo, jesmo.

— Hvala Ocu nebeskomu! Ne bi vas Bog kaznio, da ste malo ranije došli!

— Rano je još — primjetiše nekoji.

— Možda za vas, ali za mene nije! Hajdemo, da ne zakasnimo! — reče Bartol gromko i veselo pa podje preo

hrpom. Činilo mu se, da je u ovaj čas lakši od pera, tako mu je voljko i lagodno bilo. Osjećao je, da mu noge same poigravaju, a strmi i naporni put bježi pod njima nekamo natrag... Hodao je brzo, a i mogao je, jer je bio, kao što vele seljaci „na velikim nogama". Nije ni opažao, kako je silno za njim zaostalo njegovo društvo. Suputnici su ga promatrali kao kakovo čudovište, i mnogi je u sebi kliknuo: „Čudan čovjek!" gledajući ga, kako brzo odmiče.

No doskora su ga prestali motriti, (bio se i onako gotovo izgubio u tami). Išli su naprijed i razgovarali o koječemu, ponajviše o onima, koje su večeras očekivali.

— Gledaj, gledaj! Tamo nešto gori! — prekine mlada djevojka općeniti razgovor i pokaže prstom na istok, gdje se u istinu na gori vidio veliki žuto-blijedi plamen. Drugi pogledaše, neki se začudiše, neki odmah nasmijaše.

— To je mjesec! — protumači netko, a drugi povladiše. Premda su se svi uvjerili, da tamo nema nikakova požara, ipak nisu nastavljali svoga razgovora, nego su šuteći naprijed išli i svaki čas pogledavali na istok. Mjesec se brzo odijelio od gore i smjelo zaplovio po nebu umanjivajući sve više svoj sjajni kolobar. Čitav se kraj rasvijetlio i uljepšao u bogatom i umiljnom svijetlu. I naše je društvo osjetilo, kako mu tiha noćna krasota prodire u dušu. Srca im je raznježila, pa su očima, vlažnim od radosti i zanosa, promatrali blještavu morsku pučinu, prostrani kraj, pokriven bezbrojnim šarama svijetla i sjene, uspavano selo s bijelim kućicama i crkvom u sredini, koja se jasno razabirala, kako se uzvišena nad zemljom podiže k nebu kao čuvarica usnuloga sela, — plavkaste gore naokolo, kojih su se jasni orisi oštro risali na svijetlome nebu, po kojem je uz mjesec tek tu i tamo slabašno i nejasno svjetlucala po koja zvijezda. Sve je bilo tako tiho, tako krasno, tako dojmljivo, kao što može biti mirna zimska noć s vedrim nebom i uštapom na nebu.

I Bartol opazi, premda je hrlio naprijed, što je je igda mogao, da se nešto neobično zbiva oko njega. Znatiželja nadvlada žurbu. Ogleda se i morade stati. Noćna ga krasota porazi i zbuni. Učini mu se, kao da ga je neka čudesna moć prenijela u nepoznati kraj, gdje vlada ovako krasno svijetlo i ovako velika sreća, kakvu je on osjećao u svojoj duši. No odmah je zatim upoznao, da je taj kraj, makar i tako čarobno osvijetljen, njegov poznati domaći kraj, i da je ta sreća, što je osjeća, veselje zbog sinova dolaska.

Tek suputnici... gdje su oni? Obazre se, potraži ih okom, no nije ih mogao da opazi. Dosjeti se, da su zaostali, pa se popne na bližnju pećinu i pogleda nizbrdice...

Za prvim se zavojem dolje vidjela na bijeloj i svijetloj cesti crna hrpica ljudi, koja se lagano naprijed micala. Bartol odluči, da ih pričeka, pa sjedne na hladnu pećinu i gledaše udivljenim i srećnim pogledom oko sebe na blizu i na daleko. Nije gotovo razabirao pojedinih stvari: i more i gore i nebo i mjesec i sela i crkve i kamenite poljane — sve se to pred njim slijevalo u neku čudesnu, no vrlo krasnu smjesu, koja ga je neobično uzhićivala...

Medjutim se već ispod njega začuše glasovi ljudi, koji su mu iz blizine nešto dovikivali mašući rukama. Bartol nije slušao njihovih riječi, nego je promatrao lica, upoznavao oce i matere, koji su poput njega očekivali svoju djecu; žene, koje su išle u susret muževima i sestre, koje su željele, da što prije ugledaju brata. Sve ih je poznavao, za svakoga je znao, komu se nada, komu se veseli i koga očekuje. U hrpi je bila i jedna mlada djevojka, koja se je svojom bijelom opravom oštro isticala od tamnijeg društva. I nju je Bartol upoznao, no nije se nikako mogao da sjeti, koga bi ona očekivala.

Ljudi dodjoše ispod stijene, na kojoj je sjedio.

— Kud si se popeo? Zar na tune vrebaš? — dovikne mu jedan glas.

— Bježite! vikne Bartol, uspravivši se na stijeni, da vam kojem na glavu ne skočim.

— Zar si poludio? — doviknuše mu nekoji, gledajući ga sumnjivo. No Bartol se nije na to obazirao, nego skoči sa stijene medju njih na cestu.

— Zbilja je poludio! — reče jedna žena krsteći se.

— Nijesam, ne bojte se! — mirio je Bartol.

— Šta ti je onda zaboga?

— Eto, vidite, veseo sam. Sin mi dolazi, sin! — kliknе Bartol iza glasa i poskoči od radosti.

— Bože mi prosti grijeh, i meni sin dolazi — reče udovica Kata — no zato ne mora čovjek pamet izgubiti...

Podjoše dalje. Ljudi su šutjeli, zašutio je za čas i Bartol, no skoro mu šutnja dosadi.

— Što ste umuknuli? Veseli budimo, zapjevajmo štogod!

— Pjevaj ti, pjevaj, ako ti se baš hoće... Mi ne ćemo.

— Ne mogu ja sam...

— Evo ti tu snahe — pokaže mu jedan čovjek djevojku u bjelini. — Neka ona pjeva s tobom!

Na te su riječi svi prasnuli u smijeh. Bartol je začudjeno gledao, čas u djevojku, čas u ostale. Nije shvaćao, o čemu se radi. Poslije se stane kao kroz maglu sjećati, da mu je nekoć žena govorila o toj djevojci, no nije se pravo sjećao, šta.

— Zbilja — upita — koji njoj dolazi? Kome se ona nada?

Opet zavlada smijeh.

— Zoro, kaži komu se nadaš. Svekru možeš reći — govorili su ljudi i žene gušeći se od smijeha, a jadnoj se djevojci zališe obrazi tamnim rumenilom. Sad je Bartol konačno shvatio.

— No, snaho — reče i on — hajde, zapjevaj sa mnom! Veseli budimo! Šta nas briga za koga!

Djevojka se još više zbuni, smijeh još glasnije zaori. Bartol ogrli ljevicom buduću snahu, podje s njom naprijed i zapjeva. Iz početka se silno stidjela, no nakon mnogog nukanja i nagovaranja usmjeli se pa zapjeva drhtavim, jasnim glasom.

Ostali se u početku čudili i smijali, no na koncu stadoše i oni jedan za drugim pristajati k pjesmi, dok ne zapjevaše svi.

Pjevajući je napredovalo veselo društvo po jasnome putu kroz kamenitu pustinju. Veselo je bilo svačije srce, veselo svako lice, svačiji je glas podrhtavao od veselja i od sreće. I sasvim se izgubila bila svaka šala, svaki smijeh. Svi su se veselili i osjećali kod toga neobično zadovoljstvo, kao da obavljaju posao, od kojeg još nijesu obavljali važnijeg, potrebnijeg i korisnijeg u životu...

Bartol je stupao prvi sa svojom budućom snahom. No ona se već bila izgubila ispred njegovih očiju, izgubilo se bilo društvo, izgubila pjesma i strmi put, izgubila se zemlja i nebo... Zaboravio je pače i na cilj svoga puta, na sina, kojega je očekivao. Nije znao ni kuda ide, ni odakle dolazi, tek je osjećao, da svuda straga i sprijeda vlada ista čarobna svjetlost, koja oko njega, i isto blaženstvo, koje je potpuno bilo ovladalo njegovom nutrinom...

III.

Iz toga slatkoga i srećnoga polusna trgoše Bartola željezničke tračnice, koje su najednom pred njim hladno zasjale na mjesečini. Sjetio se puta, sjetio se društva, sjetio sina. Prestane pjevati a s njim zamuknuše i ostali. Društvo ostavi kolni put i podje po željezničkoj pruzi.

Za kratko se vrijeme nadjoše u prokopu vrlo visokom i dugom. U njem je vladala tama, koja je još osjetljivija bila u tako sjajnoj noći. Nešto ta tama, a nešto i jedna

neugodna uspomena učini, da su svi zamuknuli i gotovo se bojali zvuka svojih koraka po tlu, posutom sitnijim kamenjem.

Na drugom kraju toga prokopa naime bilo se pred par godina našlo tijelo jednog umorenog starog seljaka. Seljaci su pouzdano mislili i tvrdili medjusobno, da su ga ubili njegovi sinovi, s kojima nije dobro živio; mnogim se ženama pokojnik pače u snu javio i rekao, da su ga sinovi umorili, no na sudu su se sinovi opravdali i riješili tužbe, jer nije bilo dokaza. Seljaci nijesu htjeli svjedočit protiv sinova, premda su mogli, jer su držali, da bi bila velika sramota za selo, kad bi se njihov zločin dokazao. Tako se stvar zabašurila.

U mislima prostoga svijeta je smrt i ono, što je s njom skopčano, predmet najvećeg straha i užasa. No u najvećoj mjeri vrijedi to za nasilnu smrt. Mjesto, gdje se dogodilo ubijstvo, ostaje i za kasnija pokoljenja mjestom punim straha i groze. Na daleko ga ljudi obilaze krsteći se i pognute glave, da ne bi ugledali kakvo strašilo ili noćno prividjenje. Tako je i Bartol sa svojim društvom prošao mimo onoga mjesta, gdje se bilo našlo truplo ubitoga seljaka.

Kad su već bili prilično odmaknuli od toga mjesta, uzdahnu jedna žena: „Mili Bože, zašto čovjek djecu hrani? Evo, mučio se siromak čitav život za njih, pa kako su mu platili!“

— Da — reče neki stariji seljak — a doktori su rekli, kad su mu moždjane gledali, da bi još dvadeset godina bio živio . . .

— Što čovjeku Bog dade, to mu ljudi uzmu — dometne drugi, pa se zamišljeno zagleda u raznobojne svjetlosti, koje su se pred njima uzdizale. Bili su već došli do kolodvora.

Nasip se je, po kojem je tu prolazila željeznica, trostruko raširio i mjesto dviju tračnica vidjelo ih se šest. Po njima su se vrzli niži službenici sa fenjerima, kojih nije noćas trebalo, no propis se svejedno vršio. Seljaci podjoše pokraj tih ljudi, koji su ih promatrali, neki ljubopitno, neki nehajno, približiše se dugačkoj jednokatnoj zgradi i udjoše na velika vrata u čekaonicu, i u kojoj su na klupama i na širokom stolu u sredini ležali razni željeznički službenici i nepodnosljivo hrkali. Neki seljani ostaše unutri, neki izadjoše napolje, pa su nastojali da nekako utuku vrijeme, dok vlak ne dodje. Jedni su šetali, drugi razgovarali, treći sjedili i pušili. Bartol se odvojio od drugih i prišao k rubu nasipa, odakle se najljepše vidjela okolina, pak je promatrao željezničku prugu u daljini napeto očekivajući, kad će na njoj ugledati željeni vlak.

Dugo je tako nepomično stajao i gledao, dok napokon nije u daljini opazio crn točku, kako se brzo primiče Odmah stane drugima mahati rukama, neka dodju bliže. Oni se odazvaše nijemom pozivu i dodjoše. Pokaže im rukom odugi vlak, koji se sve više približavao. Za par časova se grozno zasvijetliše u tami dugačkog prokopa njegove vatrene oči, a za njima se poput nosa zacrni dimnjak ispuštajući na mahove dugačke oblake dima.

Na kolodvoru zavlada nemir i obična žurba kod dolaska vlakova. Svi oživješe, užurbaše se i uzrujaše. Činovnici su trčali ovamo-onamo, a za njima su se povodili i seljaci, pa su, neznajući, gdje će vlak stati, letili sad naprijed prema vlaku, sad natrag. Zaglušni se zvižduk razlije na daleko kroz zimsku noć, ispuštena para pokri sa silnim šumom kolodvor. Vlak se još malo pomakne naprijed i zaustavi.

Kondukter je već stajao na zemlji i piskutljim glasom iskrivljivao ime postaje. Na jednom se vagonu trećega razreda otvoriše vrata, pomoliše se kovčezi, sanduci, kaputi, ljudi, šeširi. Sve je to silazilo po stepenicama k ljudima, koji su čekali. Zaorište glasni povici, bučni cjelovi, zaredaše zagrljaji, rukovanje, obična pitanja i odgovori. Para je šumjela, dim se u ravnome stupu dizao k nebu, svjetiljke su plamtjele, s visoka je neba sjajio uštap. Ljudi su se veselili, i to je bilo isto tako naravno, kao što je naravno bilo, da u svojem veselju nijesu pazili na druge. pa ni na Bartola, koji nije dijelio općeg veselja, nego je zabrinuto hodao oko vlaka i svaki se čas približavao kondukteru, kao da bi ga nešto rado zapitao. Njegova sina nije bilo.

Uzalud je okolo gledao, ne bi li ga opazio. Približi se k veselim ljudima, uhvati jednog došljaka za ruku i upita: — Gdje je moj Slavko? Zar nije s vama putovao? — Mladić, na kojeg je pitanje upravio, smeo se očito. Bartol je opazio njegovu smetnju i u tren oka je pojmio, da se je nešto zlo dogodilo. — Reci, što je! — reče brzo i uzrujano, pa prihvati mladića i za drugu ruku, kao da se je pobojao, da mu ne bi utekao bez odgovora. Mladić htjede nešto reći, no ostali pridošlice i domaći opaziše, šta se zbiva, i jedan postariji zakrči mladiću riječ. Zatim sam oprezno saopći Bartolu, da se dogodila mala neprilika, jer mu je sina uhvatila na putu nekakva groznica, pak su ga morali ostaviti u bolnici u jednom gradu, mimo kojeg su se sinoć provezli. — Ne boj se, nije ništa zla — tješio je čovjek Bartola — ozdravit će valjda skoro, doći će ti, vidjet ćeš ga. —

Bartol je razumio, da mu taje istinu. Znao je, da ne će biti dobro. No nije se zato onesvijestio, ni kriknuo, ni ništa drugo učinio, što bi dalo naslutiti njegovu bol. Osjetio je, da mu se srce napunilo tugom i učinilo mu se, da nije nikad bio veseo, nego da od uvijek gorčinu nosi u srcu.

Sad je uzalud s vedroga neba sjajio visoki uštap, uzalud se prostrana krajina oblijevala čarobnim svijetlom. Za njega to više nije imalo nikakove vrijednosti.

S druge se strane začuo šum drugoga vlaka, koji je dolazio na postaju, da se mimoidje s ovim. Bartol pogleda po društvu, koje ga je nijemo i plaho promatralo, pa progovori bezvučnim i beščutnim glasom, glasom, koji je kao ledeni bodež dirao srca onih, koji su ga slušali:

— Ja idem k njemu! Moram k njemu! . . . Odmah idem!

Nekoji ga stadoše odgovarati. U kratko mu predočiše, neki uzaludan i beskoristan trošak, neki pomanjkanje novaca, neki ovo, neki ono, no sve uzalud. On ih umoli, da mu uzajme novaca za put do sina, a poslije će se pomoći, kako bude mogao i znao. Napokon u onom gradu mu je i bogati brat, advokat, koji će mu pomoći. Samo da mu je za željeznicu do sina . . .

Ljudi mu uzajmiše potrebne novce, pak ga sprovedoše do drugoga vlaka, koji je skoro imao da ode. Jedan se od nadošlih mladića sjeti, pa donese staklenku, još do polovice napunjenu rakijom, koja je bila od puta preostala. Turi mu je u džep s riječima:

— Uzmite, striče, porabit će vam . . .

— Brže, brže! — vikao je kondukter drugoga vlaka.

Bartol se teškom mukom — klecave su mu bile noge — popne po stepenicama, nemoćnom rukom mahne na oprost prijateljima, vlak se trgne i odjuri s kolodvora.

I seljaci podjoše. Šutjeli su i samilosno promatrali djevicu u bjelini, koju su malo prije u šali nazivali Bartolovom snahom. Sirotica! Malo je prije bila vesela poput ove svijetle noći, a sada je ronila suze!

Gledali su i za vlakom, koji je odmicao u daljini, kao što hitro odmiču i ljudski dani, noseći sa sobom neiscrpivu raznoličnosti slika, koje putnik čovjek kroz svoj prozorak motri. I sad on vidi jasnu zimsku noć sa silnim radosnim

osjećajima, sad vjetrove i oluje, i snijeg, i žalosti, i nevolje; sad velike patnje i velike žrtve, velike pobjede i velika stradanja, velike nade i velika razočaranja, sad guste i neprijatne šume, sad opet svijetle cvijetne poljane, pa se neprestano pita: „Koja je ova zemlja, oblita takovim čarobnim sjajem, koje je ovo more, što tako grozno buči, otkuda putujem, kamo ću dospjeti, što ću još vidjeti, kakve strahote i kakve krasote?“ ... Tako se neprestano pita putnik, dok ga vječni kondukter — vrijeme ne dodirne ledenim prstima i reče: — Evo stanice! Izvolite silaziti! ...

(Nastavit će se.)

Pada ljetni sumrak ...

Rudolfo Franjin Magjer.

Pada ljetni sumrak na polja i sječe,
Zaprašeno lišće i snuždeno cvijeće;
I na suhu travu, žegom ofurenu
I na potok mali i prirodu snenu . . .
Svuda sumrak . . . svuda. A duša vam moja
U tom času trne s zime, s nepokoja . . .
U njoj vam se budi stara neka priča,
Kad je bila sniježna, ljuta zimska ciča;
Kad je bilo drvlje i golo i prazno,
A putevi pusti, ledeno i mrazno;
Kad i suze gorče, nesmiljene bjehu,
A smrt fijukala u paklenskom smijehu
I tresla sve jače i pekla sve ljuće . . .
— — Ah, tada mi barem srce bilo vruće!

U osami.

Rudolfo Franjin Magjer.

Izba je moja mjesečine puna,
Niz st'jene vere se bl'jeda;
Kroz kapke prše leptiri noćni
I lišća šum sa drvoreda.

Bašća je pusta . . . badrljine strte
Bez cv'jeća i ploda dr'jemlju;
Osmjehom zadnjim peteljke dršću,
Pûp rasčupan cjeliva zemlju.

Izba je moja mjesečine puna — —
Ja čekam sâm svedj, kad ćeš doći,
Pa da uz gugut prosnivam priču
Iz tisuću i jedne noći . . .

Da ti sve kažem . . . čemu da tajim?!
— Grûdi se lamaju s bólî;
Dosta mi oko pustih rad željâ
I gorkijeh suzâ već proli.

Zato se nemoj skanjivati, dodji!
Gle, mjesec bl'jedi nas zove
I traci i sve . . . i leptiri noćni,
Zvuk harfe Serafove.

Izba je moja mjesečine puna,
Niz st'jene vere se bl'jeda;
Kroz kapke prše leptiri noćni
I lišća šum sa drvoreda.

Moja pjesma.

Rudolfo Franjin Magjer.

Moja pjesma . . . čežnja to je, čežnja idejala,
Sto kô tkanje meko drhti a nad dušom mojom,
Gdje sam davno sv'jet svoj satko daleko od ljudi —
Svijet pjesmom svojom.

Moja pjesma . . . čežnja to je, čežnja sjete tihe,
I ranu mi davnu vida, tu krvavu ranu,
Kroza koju ključa krvca i kadšto proteče
U sumornom danu.

Moja pjesma . . . čežnja to je, vječni uzdah boli
Uzburkanih grûdi, kud sam želje svoje sredo,
A gdje nekad raj i pako kroz suzâ sam velo
Uporedo gledo.

Moja pjesma . . . čežnja to je, kad sumrak sijeda
I u mraku sanci davni kupe se i roje:
Ja besv'jesno drágam davne sanje uspomena —
Pišem pjesme svoje . . .

Zato ako kadikad mi dodje uzdah teški,
Il' se jave mutni vali, suza oko rosi —
Ne mislite, da mi duša strta pomoć ište:
Stare boli snosi.

Svedjer još mi duša klikti, zanosna i mlada
Skršena mi nisu krila, niti rastrgana
Ne znam, što su tmine mračne, dok je žarkog sunca
Dok je svjetla . . . dana!

ŠIROM SVIJETA.

NAŠE SLIKE.

Nejednaki brak.

Čudan i sjetan prizor dovadja nam pred oči ruski umjetnik na svojoj slici. Mlado djevojče, jošte na pola dijete, polazi za starca, koji bi joj i djed mogao biti. Tko bi znao reći, koji su tu motivi imali posla, zašto li se je taj mladjani cvijetak, ta nježna biljka sad privinula uza stari hrast, te mu svu svoju sudbinu stavila u ruke? Istina, takovi braci nisu česti, ali nisu uvijek i nesretni, pak se zato nadajmo, da će i mlada djevojka, koja je bez dvojbe iz važnih razloga ostavila i s uma smetnula sve svoje mladenačke ideale, naći u braku barem onaj mir i onu čednu sreću, koja joj jedina preostaje, nakon što se je drugoga, možda i svoje ljubavi, odrekla.

Spljet.

Donosimo danas i opet nekoliko slika iz drevnoga Spljeta, koje jasno pokazuju, koliko čara i koliko krasote se krije u tom gradu. Gradjevine spljetske pripadaju periodama od mnogo stoljeća, a sve su te periode zastupane upravo u prekrasnim uzorcima. Spljet je tako pun izvornih domaćih gradjevnih tipova, da inžinir P. Senjanović punim pravom o njima veli: . . . „A ipak u ovim uličicam, niz strmine Mrljana i Gripa, medju razrušenim zidinam i zapuštenim mirinam, obraštenim šipkom i lovorom, smokvom i bajamom, dračom i bršljanom, ima naslade za oko i za srce. Ono što nalazimo, nije obilno, ne nameće se svojim sjajem i raskošjem, fragmenti su teke, pojedine linije, motivi, koje valja uokvirit, perspektive, koje treba ograničit. Čedne, jednostavne gradjevne forme, košto je cio način življenja stanovnika, ali iskrene, logične, od nikuda unešene, nastale pod uplivom prilika, potreba, podneblja i materijala. Praktičnost i naravitost ovih jednostavnih gradjevnih forma, te mogućnost, da ih se uščuva, sistematski obradi i da se pomoću istih individualizira posebni tip seljačke i gradjanske kuće u Splitu, obvezuje nas, da se pobrinemo za proučavanje i strukovno-umjetničku obradbu istih, e da s time zapriječimo s jedne strane neukusno nagrdjivanje grada i predgradja splitskih, a da pomognemo s druge strane razviti i uzgajati u velikim masama puka i gradjanstva ukus i smisao za lijepim formama, koje su niknule pod našim nebom i odgovaraju našim potrebam . . .“

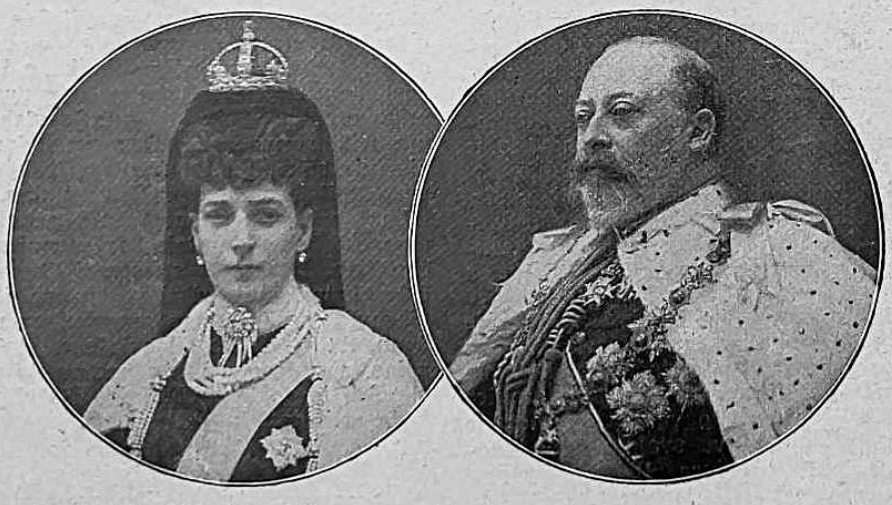

Kralj i kraljica Engleske.

Novo ministarstvo u Austriji.

Dr. Leo vitez Bilinski. Novi austrijski ministar financija rodio se je 15. lipnja 1846. u Zaleszczyki u Galiciji. Nakon promocije stupio je u državnu službu kod lavovskog namjesništva. G. 1868. habilitirao se u Lavovu kao privatni docenat za političku ekonomiju, te je god. 1871. imenovan izvanrednim, a god. 1874. redovitim sveučilišnim profosorom. Bilinski je bio od god. 1883. zastupnikom na carevinskom vijeću, od g. 1888. u galičkom saboru, a od 1889. i u delegacijama. U siječnju 1892. god. bio je imenovan predsjednikom austr. drž. željeznica. U ministarstvu Badenijevom od 30. rujna 1895. do 30. studena 1897. bio je ministrom financija, te je proveo reformu poreznih zakona. Velika mu je uloga bila dodijeljena godine 1895. prigodom rasprave oko nagode sa Ugarskom, do koje medjutim nije došlo radi obstrukcije. Do g. 1900. bio je zastupnikom na carevinskom vijeću, kad je imenovan doživotnim članom gospodske kuće, nu g. 1907. dao se opet birati u carevinsko vijeće. Dne 15. lipnja 1906. na šezdeseti rodjendan podijelilo mu je Nj. Veličanstvo velekrst Leopoldova reda. Nakon ponovnog imenovanja ministrom financija zahvalio se na časti guvernera austro-ugarske banke, koju je obnašao od 1900. god. Bilinski istakao se je ne samo na političkom polju, nego je napisao i mnoga važna djela, od kojih poimence spominjemo: „Die Luxussteuer als Korrektiv der Einkommensteuer“ (Leipz. 1875.), „Die Gemeindebesteuerung und deren Reform“ (Leipz. 1878.), „Die Steuerentlastung der Landwirtschaft“ (Wien 1880.); a na poljskom jeziku: „Studije o dohodarini“ (Lavov i Krakov 1870. 2 knjige). „Osnove nacijonalne ekonomije“ (Lavov 1873.), što je preradio kao „Sistem nacijonalne ekonomije“ (Lavov 1882.—84. 2 knjige), „ Sistem financijalne znanosti“ (Lavov 1876. i t. d.), i t. d. Na temelju njegovih znanstvenih djela izabrala ga je Bečka akademija znanosti svojim članom.

Karlo grof Stürgkh. Grof Stürgkh, novoimenovani ministar za bogoštovje i nastavu, rodio se je 30. listopada 1859. u štajerskom Gracu, te je na tamošnjem sveučilištu svoje nauke i dovršio. Svoju karijeru započeo je godine 1881., kad je stupio u političku službu kod štajerskog namjesništva. God. 1886.

Dr. Antun Režek.

prešao je kao perovodja u ministarstvo nastave, g. 1888. bude imenovan minis. pomoćnim tajnikom, pak se kao takav godine 1891. zahvalio na službi, te se dao birati od štajerskih veleposjednika zastupnikom u carevinsko vijeće i priključio ustavnoj stranci veleposjednika. Godine 1894. kao dvorski savjetnik bio je pozvan u ministarstvo nastave. Pod koalicijonim ministarstvom Windischgrätzovim bio je referentom za srednje škole. Pošto je koalicijono ministarstvo palo, istupio je Stürkh iz državne službe, godine 1896., kad se odlučilo, da se imade u celjskoj gimnaziji uvesti kao nastavni jezik slovenski. Iste godine bio je izabran i u štajerski sabor. Borio se je u carevinskom vieću iz svih sila proti novom izbornom zakonu o sveopćem pravu glasa. Godine 1907. bio je St. imenovan doživotnim članom gospodske kuće. a god. 1898. mnogo je sudjelovao kod ankete i reforme srednjih škola. Grof Stürkh veliki je protivnik Slavena.

Dr. Richard Weiskirchner. W. rodio se je 24. ožujka 1861. u Beču. Svoju je akademsku naobrazbu postigao na bečkom sveučilištu, te je g. 1883. stupio u službu općine grada Beča. Kao političar priključio se stranci kršćanskih socijala, čiji je otvoreni i odrešiti pristaša. G. 1896. bude izabran zastupnikom u dolnjoaustrijski sabor, a godine 1897. u carevinsko vijeće. U dolnjoaustrijskom saboru referirao je o općinskom štatutu za grad Beč, koji je izradila i predložila kršćansko-socijalna stranka. God. 1903. imenovan je magistratskim ravnateljem. Nakon izbora god. 1907., provedenog na temelju novog izbornog zakona o sveopćem pravu glasa, bude W. izabran predsjednikom zastupničke kuće carevinskog vijeća sa 480 glasa od predane 821 glasovnice. Dr. Weiskirchner političar je oštra pogleda u budućnost, te si je umio steći ljubav i poštovanje svih političara bez razlike stranaka i narodnosti, u opće se je brzo uspeo po stepenicama svoje karijere, te je sada pozvan u rekonstrui-

rano ministarstvo Bienerthovo kao ministar trgovine.

Dr. Albin Braf. Novi ministar poljodjelstva, dvorski savjetnik profesor dr. Albin Braf, rodio se je god. 1851. u Pragu, gdje se nakon dovršenih nauka, posvetio učiteljskom zvanju. God. 1890. bio je imenovan redovitim profesorom na novo otvorenom češkom sveučilištu u Pragu. Na polju državoslovnih znanosti razvio je B. veliku djelatnost, te je napisao mnoga djela, radi kojih ga je izabrala češka akademija znanosti svojim članom. On se je bavio i pitanjem poljskog gospodarstva, te je uslijed toga pozvan u vijeće za poljsko gospodarstvo, kao i u vijeće za industriju i članom je ravnateljstva hipotekarne banke za kraljevinu Češku. On je osnovao zemaljski osiguratelini fond cara Franje Josipa, čiju je upravu vodio. Kao političar priključio se je prof. Braf, zet Franje Ladislava viteza Riegera, staročeskoj stranci, u kojoj se stranci sa dr. Matušem odlučno borio proti mladočeskoj stranci i radikalima. Već od nekoliko godina B. je zastupnikom u češkom saboru.

Ludvig Wrba. Wrba, novi austrijski ministar željeznica, rodio se je 6. ožujka 1844. u Mlecima. Sveučilište absolvirao je dijelom u Beču, a dijelom u Zlatnom Pragu; otac mu je bio auditorom u austrijskoj vojsci. God. 1866., nakon dovršenih nauka, stupio je u državnu službu kod c. i kr. zemaljskog financijalnog ravnateljstva u Beču. Godine 1869. prešao je u službu kod ministarstva trgovine, gdje je do g. 1890. dotjerao do ministarskog savjetnika. U novo osnovanom ministarstvu željeznica imenovan je odsječnim savjetnikom, gdje je za kratko „ad personam" promaknut u treći plaćevni razred. Wrba je u službi kod ministarstva željeznica razvio veliku djelatnost, te je priznat kao izvrsni željeznički stručnjak, a osobitu je pažnju posvetio lokalnim željeznicama. Kad je odstupio ministar Wittek, Wrba je kao upravitelj vodio agende ministarstva željeznica od 1. svibnja 1905. do 2. lipnja 1906., a odstupio je, kad je nastupilo Beckovo ministarstvo. Wrba slovi kao jedan od najboljih stručnjaka u željezničkim pitanjima.

Dr. Viktor pl. Hochenburger. Novi ministar pravde rodio se je godine 1857. u Gracu, gdje je g. 1881. promoviran „sub auspiciis imperatoris" na čast doktora prava. Već je odavna na glasu kao izvrstan pravnik. Na političkom polju pridružio se je njemačkoj pučkoj stranci, u kojoj ga broje medju vodje. Ova ga je stranka izabrala i zastupnikom gradskog vijeća u štajerskom Gracu, a od god. 1897. zastupnikom je na carevinskom vijeću. Iste godine podnio je Hochenburger predlog, da se ministar grof Badeni stavi pod optužbu. Kao gradski zastupnik iskusio je svu tjesnogrudnost svoje stranke, te se radi toga bio povukao sa političkog poprišta. Kod izbora god. 1900. nije više kandidirao za carevinsko vijeće. Do najnovijeg vremena bavio se dr. Hochenburger odvjetništvom. I on je, kao i Stürgkh, odrešiti protivnik svega, što je slavensko i slavenski osjeća.

August Ritt, novi ministar radnja, stupio je g. 1879. u državnu službu. Najprije je došao u Primorje i u Trst kao gradjevni vježbenik, a za tim postade pristavom i gradjevnim inžinirom. God. 1880. pozvali su ga u odsjek za vodene gradnje u ministarstvu unutrašnjosti, gdje postade nadinžinirom. God. 1888. premješten bi u Tirolsku kao gradjevni nadsavjetnik. Pred nekoliko godina dobio je naslov dvorskog savjetnika, a pravi dvorski savjetnik postade tekar pred malo vremena. Sad mu je 57 godina.

Pogreb vojevode Zimonjića u Gackom polju.

U četvrtom smo broju donijeli kratki vjekopis znamenitoga toga narodnoga junaka i vodje u Herceg-Bosni, a danas donosimo sliku njegovoga sprovoda, kod koga je sudjelovalo sve, što je boljega u onoj okolici. Na našoj slici se vidi, da su zaslužnoga muža i časnici sproveli do zadnjega njegovoga počivališta.

Selim-aga, općinski glavar u Vranici odlikovan srebrenim krstom za zasluge.

Naša slika prikazuje prizor, koji je baš za sadašnje vrijeme veoma karakterističan. Muslimanski živalj u Herceg-Bosni sve više se prilagodjuje novim okolnostima. Selim-aga Džebo u Džindićima, općinski poglavar u Vranici, spada medju one bosanske Turke, koji su uvidjeli, da je najbolje, ako se prilagode novome redu, te iskreno prionu uza svoga novoga suverena. On svakome veli, da bi kao Turčin najvolio biti pod sultanom, ali kad to već nije moguće, onda najvoli ostati pod cesarom. Za svoju privrženost i za one mnoge zasluge, koje si je stekao, nagradilo ga je Njeg. Veličanstvo srebrnim krstom za zasluge, a taj vanjski znak previšnjega zadovoljstva predao mu je kotarski prdstojnik u Foči, g. Otmar Barišić. Dakako da je tuj bilo velikih svečanosti, a na koncu podvoreni su svi, i gospoda i kmetovi, od čestitoga Selim-age.

Poplava u Njemačkoj.

„Prosvjeta" je već u svojoj kronici zabilježila goleme nesreće i štete, koje su malone po svoj zapadnoj Njemačkoj nastale od poplave. Danas donosimo i nekoliko slika, koje pokazuju jasnije, nego li bi to i najpodrobniji opis mogao učiniti, kako je voda ondje harala.

Engleski kralj i kraljica

Nedavno se je zbio znameniti politički dogadjaj: kralj Edward i kraljica Aleksandra posjetili su Berlin, te se može reći, da se je tim bar donekle dovršila ona perioda engleskonjemačke politike, za koje su se obje države, a — to se može slobodno kazati, jer odgovara istini — i oba vladara gledali nekud prijekim okom. Svečanosti, koje je Berlin vidio tom prilikom, bile su u istinu velike i sjajne, a kralj Edward je u prijestolnoj besjedi, kojom je najnovije zasijedanje engleskoga parlamenta otvorio, izrazio svoje zadovoljstvo s dočekom, koji mu je nečak pripravio. Engleska kraljica slovila je dugo kao velika ljepotica, te je i danas uza svu svoju dobu — rodjena je 1. prosinca 1844. — veoma uglena izgleda.

Catulle Mendès.

U zadnjem broju smo javili, da je umro francuski pisac Catulle Mendès. Rodio se je 22. svibnja 1841. u Bordeauxu od imućne židovske porodice. Njegov djed, veliki prijatelj literature i prevoditelj knjige „Job" staroga zavjeta, te latinski pjesnik, odredio je bio, da mu se sin imade zvati Tibulle, a unuk Catulle. Za rana je došo u Pariz, a novaca je dosta imao. Zato je i smjesta utemeljio smotru, kod koje su sudjelovali Bauville, Baudelaire, Houssaye, Alphouse Daudet, de Heredia, Villiers de l' Isle Adam i drugi, te iz koje se je onda razvila pjesnička škola „Le Parnasse". Kad je napustio svoju smotru, postade jošte jednom djak, ali ovaj put u Heidelbergu. Njegova prva žena bijaše Judith Gauthier, te je s njom zajedno prijateljevao s Rikardom Wagnerom. Ali taj brak nije dugo potrajao. Rastaviv se od nje živio je sa škotskom spisateljicom Augustom Holmes u „slobodnom" braku, te je tekar pred nekoliko godina uzeo drugu ženu. Radio je na svim područjima, a u inozemstvu je poznat osobito s onih mnogih razuzdanih pripovijesti, kroz koje je u društvu s još nekolicinom svojih istomišljenika upravo zarazno djelovao u čitavom općinstvu. On spada medju one, koje valja na prvom mjestu spomenuti, kad se govori o pokvarenom ukusu modernoga društva. Poginuo je na vožnji u željeznici medju Parizom i Saint-Germainom. Zdrobili su ga vagoni, medju koje je dospio, a ne zna se kako. Neki tvrde, da je ubijen, jer da je on znao za sve tajne procesa gdje. Steinheil. Sigurno je, da se je dugo kretao u sumnjivom društvu, kojim se je ova okruživala.

Dr. Ernest Häckel.

Nedavno je poznati biolog Ernest Häckel, profesor na sveučilištu u Jeni, držao svoje zadnje predavanje. Šestnaestoga veljače navršio je svoju sedamdeset i petu godinu, te se okanio profesure. Malo imade ljudi, koji bi imali toliko oduševljenih pristaša, a ujedno i toliko posve odlučnih protivnika, kao što ih imade Häckel. Da Häckel imade i znanstvenih zasluga, o tome nema dvojbe, ali neiskrenost njegova — i u znanstvenim radnjama, — da ne reknemo što gorega, te vašarski, reklamni ton, kojim je tobožnje rezultate svojih iztraživanja u popularnim svojim djelima hotio proturati pod gotov groš u široke slojeve naroda, znatno su mu škodili. Može se posve mirno reći, da se znanstveni svijet sasvim odlučno od njega odvraća, te mu malo po malo okreće ledja, a surovi način, kako Häckel odgovara i na strogo znanstvene prigovore, ne može da sakrije slabost njegovih argumenata. Donosimo danas njegovu sliku, jer je napokon ipak čovjek, koji je mnogo prašine uzvitlao, te tako i sa svoje strane, ako i nehotice mnogo k tome doprinio, da se pojmovi razbistre. Häckel je strastveni liberalac i radikalni antiklerikalac, što se i iz njegovih raznih govora razabire, pa nije čudo, da ga danas otklanja sve, što ne samo mirno, nego i bez predrasude misli. Sva je dakle prilika, da Häckel već sada pripada tek — povijesti.

Dr. Antun Režek.

Donosimo danas sliku znamenitoga češkoga učenjaka i političara, dočim smo mu vjekopis donijeli već u prošlom broju.

General Alois grof Paar.

Danas donosimo sliku poznatoga austrijskoga generala. U 4. broju „Prosvjete" naći će dobrostivi štilac njegov vjekopis.

Opat Aleksandar Karl.

Vjekopis toga znamenitoga crkvenoga dostojanstvenika, koji je i u politici druge pole naše monarkije igrao toli važnu ulogu, donijela je „Prosvjeta" u prošlom broju, a danas mu donosi sliku.

Dr. Adolf Stöcker.

U prošlom broju progovorili smo u kratko o znamenitom tome čovjeku, kome danas donosimo sliku.

KRONIKA.

Utorak, 9. veljače.

Na zagrebačkoj pozornici oprosna večer Vere pl. Hržić. — Kranjski zemaljski odbor otklanja molbu ljubljanskoga njemačkoga kazališnoga društva, da mu ustupi zgradu kranjskoga zemaljskoga kazališta za četiri večeri u tjednu. Tim je prestalo opstojati stalno njemačko kazalište u Ljubljani. — U Austriji imenovano je novo ministarstvo. — Talijanski kralj potpisuje dekret, kojim se raspušta komora. — U Berlinu velike demonstracije nezaposlenih radnika i sukob istih s redarstvom. — Izmedju Njemačke i Francuske utanačen je sporazumak u maročkom pitanju. — U Santiagu ubio je poslanički pisar Bekert vratara njemačkoga poslaništva, okrao poslaničku blagajnu i utekao. — Sijam odstupa ugovorom neke svoje provincije Engleskoj.

Srijeda, 10. veljače.

Hrv. stranka prava, srpski samostalci, naprednjaci, autonomni klub, socijaliste, seljačka stranka i zast. Supilo izdavaju manifest, u kojem se izjavljuju za opće izborno pravo, te ujedno naglašuju, da je borba za ustavna prava identična s borbom proti režimu baruna Raucha. — Srpski ministar rata, gen. Živković nudja svoju ostavku. — Austro-ugarsko poklisarstvo šalje protokole s promjenama turske vlade u Beč. — Na malom sv. Bernardu umro je abbé Chanoux, čuvar gostinjca na tom znamenitom brijegu. — Ruska državna duma zaključuje, da se predlog o ukinuće smrtne kazni preda pravnom povjerenstvu. — Poznati prof. Häckel drži na sveučilištu u Jeni svoje zadnje predavanje.

Četvrtak, 11. veljače.

U upravi srpskih monopola otkrivene su velike malverzacije. — Iz Carigrada se javlja, da je veliki vezir Čamil-paša skinuo sa službe ministre rata i pomorstva. — Budget Ujedinjenih Država zahtijeva za pomorske potrebe svotu od 540 milijuna dollara. Odlučeno je, da se na pacifičkoj obali utemelji ratna luka. — Na intervenciju predsjednika Roosevelta zaključuje kalifornijski parlamenat, da za sada ne će izvoditi protujapanskih školskih zakona. — Izmedju Ujedinjenih Država i Japana sklopljen je ugovor, po kome će japanska djeca u Kaliforniji dobiti svoje škole, a vlada u Tokiju nadzirat će iseljivanje.

Petak, 12. veljače.

Srpski kraljević Gjuro izriče ruskom poslaniku u Biogradu svoje ogorčenje radi Izvolskijeve balkanske politike. — Engleski kralj i kraljica odilaze iz Berlina. — U Carigradu otkrivaju urotu proti životu sultanovu, a ustanak u ministarstvu pomorstva ugušuju oružanom silom. — U Villi Vicosi sastaje se španjolski kralj Alfonzo sa portugalskim kraljem Manuelom. — U Ženevi izgori francuski kolodvor za promet putnika.

Subota, 13. veljače.

U Senju umro mladi slikar Držislav Erler. — Otvorenje vinskoga sajma u Zagrebu. — U zajedničkom saboru počela je rasprava o novačkom kontingentu, 48-aška stranka opstruira. — U Zagrebu umrla Matilda Lesić. — Turski parlamenat izriče sa 198 glasova proti njih 8 nepovjerenje velikomu veziru Čamil-paši, koji ne će da opravda otpust ministara, nego radje odstupa. — Predsjednika ratnoga suda u Rigi, generalmajora Košeleva rane teško iz revolvera. Atentator je uapšen. — Umro je poznati danski kemičar Thomsen. — Engleski kralj i kraljica dolaze u Dover i London. — U Teheranu proglašeno je opsadno stanje; svi pazari su zatvoreni.

Nedjelja, 14. veljače.

Njeg. Veličanstvo kralj prima dra. Wekerla u jednosatnoj audijenciji. — U Petrogradu otvara se prvi ruski medjunarodni šahovski kongres. — Dosadašnji ministar unutrašnjosti Hilmi-paša postaje velikim vezirom. — Iz Teherana javljaju, da su u Reštu ubili bombom guvernera. — U Meksiku provaljuje vulkan Pico de Colina.

Ponedjeljak, 15. veljače.

U Zagrebu konac vinskoga sajma. — Bugarski car Ferdinand putuje kroz Biograd u Beč, ali ne čeka u Biogradu na priključak k orijentalnom vlaku, nego daje svoja kola odma prevesti u Zemun, da se ondje prikopčaju uz vlak. — U Reggiu di Calabria opet jaki potres. — U Parizu umro francuski akademičar markez Costa de Beauregard. — Engleski admiral lord Beresford polaže zapovjedništvo kanalskoga brodovlja. — U Acapulcu u Meksiku izgorjelo je kazalište, te je tom zgodom poginulo 310 ljudi.

Utorak, 16. veljače.

U Pragu provadjaju se premetačine u mnogim kućama nacijonalnih socijalista; zast. Klofač i Choc dolaze u istragu. — U Skoplju obdržavaju turski Srbi svoj kongres. — Kralj Eduard otvara parlamenat prijestolnom besjedom, u kojoj izriče svoje zadovoljstvo s berlinskim posjetom. — U Parizu umro markez de Noailles, nekadašnji poklisar republike, u 79. godini. — Španjolski kralj Alfonzo preuzima na molbu engleske i njemačke vlade mirovni sud radi granica u okolini Kitovog zatona (luka na zapadnoj obali južne Afrike).

Srijeda, 17. veljače.

Na povratku iz Koburga u Sofiju dolazi bugarski car Ferdinand u Beč. — U Petrogradu umro veliki knez Vladimir. — Holandeska vlada izdaje opsežne zapovijedi proti trgovini s djevojkama.

Četvrtak, 18. veljače.

U Beču umro Vladimir vitez Gniewcsz. — U Beču umro podmaršal u miru Aleksander Kirchhammer. — U vilajetu Skoplje učestaju spletke proti Austriji. — U Parizu ponovno se događaju demonstracije katolika i rojalista. — U engleskoj donjoj kući izjavljuje ministar predsjednik Asquith, da nije medju Engleskom i Njemačkom došlo do nikakova sporazumka pogledom na pomorski program. — U Bitterfeldu prokušavaju novi Parsevalov zrakoplov za upravljanje. — Iz Teherana dolazi vijest, da je potres od 23. siječnja, koji su i evropske sprave zabilježile, mnogo štete učinio; u pokrajini Buristanu razorio je do 60 mjesta, a poubijao 5000 do 6000 ljudi.

Petak, 19. veljače.

Umro je dr. Josip Rieger, profesor u miru i župnik. — Namjesnik Nardelli odgovara stanovnicima Spiča, da su vijesti, prema kojima bi se njihov zavičaj imao odstupiti Crnoj Gori, bez svakoga temelja. — U Srbiji daju ostavku tri mladoradikalna ministra Glavinić, Paročić i Timotijević. — U Krakovu rasprsne se bomba, koja nanese dosta štete. — Ruski ministar Lukijanov, član državnoga vijeća, imenovan je vrhovnim prokuratorom sv. sinoda. — Pruska zastupnička kuća prima u trećem čitanju zakon o berivima katoličkih dušobrižnika. — Iz Rešta javljaju, da su ustaše zarobili najstarijega šahovoga brata, princa Shes-Saltaneha.

Subota, 20. veljače.

Zajednički sabor votira zakon o novačkom kontingentu. — Austrijsko ministarstvo dobiva službenu vijest iz Petrograda, da je car odlučio priznati carstvo bugarsko, a cara Ferdinanda svečano primiti. — U Biogradu odstupa čitavi Velimirovićev kabinet. — U Londonu završuje konferencija za pomorsko pravo svoje poslove. — Abisinski car Menelik daruje za potresom nastradale Talijane 70.000 kruna.

Nedjelja, 21. veljače.

U Pragu dolazi opet do protunjemačkih demonstracija. — U Biogradu sazivlju djaci visokih škola veliki meeting, na kome se sastane do 5000 ljudi, te koji prosvjeduje proti zagrebačkom veleizdajničkom procesu. — Na putu u južnu Argentiniju izgorio je parobrod „Presidiente Roca", a poginulo je pri tom oko 200 ljudi.

Ponedjeljak, 22. veljače.

U Zagrebu umro biskup Pavao Gugler. — U Zagrebu umro Vjekoslav Kröskönyi bivši lektor na šumarskoj akademiji. — U Pragu umro nekadašnji praški gradonačelnik dr. Toma Czerny. — Na bečkoj se burzi službeno izjavljuje, da su sve vijesti, koje vele, da se ratu sa Srbijom nije moći ugnuti, bez temelja. — U Biogradu sastavljen je novi kabinet. Predsjedništvo: Novaković; gradjevine: Nikola Pašić; unutrašnjost: Stojan Protić; bogoštovlje: Stojanović; trgovina: Zujević; pravosudje: Ribarac; spoljašnost: Milovanović; rat: Živković. — Vodje turskoga bojkota i trhonoše u turskim lukama izjavljuju, da će bojkot prestati istom onda, kad parlamenat potpiše protokol. — Američko brodovlje vraća se poslie četrnaestmjesečnoga putovanja oko svijeta u Ameriku, te pristaje u luci Hampton Roads.

Utorak, 23. veljače.

Urednika Häkera, koji je gdju. Janinu Borovsku osumjičio s ruskoga špijunstva, proglašuje krakovska porota krivim; osudjen je na mjesec

dana zatvora. — Njemačka vlada otklanja predlog francuske vlade, da u Beču intervenira u korist austro-srpskoga sporazumka, nego mjesto toga predlaže, da sve vlasti poduzmu zajedničke korake u Srbiji. — Ministarsko vijeće u Carigradu odobrava protokol austro-turskoga sporazumka. — U francuskom

Opat Aleksandar Karl.

mjestu Saulieu naredjuje maire u sporazumku s prefektom, da odslije svećenici kod sprovoda ne smiju oblačiti crkvenoga ruha. — U Cannesu umrla znamenita spisateljica Izabela Kaiser.

UMRLI.

Pavao Gugler.

Pavao Gugler rodio se je u Zagrebu 29. lipnja 1820. Za svećenika zaredjen je godine 1843., ali je već više godina prije radio u biskupskoj kancelariji, pošto je nakon svršenih nauka bio premlad za redjenje. Bio je neko vrijeme i župnik kod sv. Petra u Vlaškoj ulici. Godine 1860. postade kanonikom. Godine 1886. kanonikom lektorom i biskupom omiškim. Iza smrti biskupa Pavlešića i Gašparića bio je kapitularni vikar, a g. nadbiskup dr. Juraj Posilović imenova ga odmah svojim generalnim vikarom, te je to bio do pred četiri godine, kad se je toga mjesta radi starosti morao odreći. „Prosvjeta“ će jošte pobliže progovoriti o pokojniku, koji je kao veliki protektor hrvatske prosvjete na daleko slovio.

Dr. Vjekoslav pl. Köröskönyi.

Dne 22. veljače umro je u Zagrebu Vjekoslav Köröskenyi u 70. godini. Rodio se je u Varaždinu, a svoje tehničke i gospodarske nauke svršio je u Gracu, te je g. 1867. u Rostocku promoviran na doktora tehničkih nauka. Godine 1874. imenovan bi ravnateljem poljodjelske škole u Križevcima, ali već već g. 1880. umirovljen. Godine 1884. bi reaktiviran, te je onda služio do godine 1888., kad je definitivno pošao u mir. God. 1897. habilitirao se kao lektor na sveučilištu. Pisao je i neke stručne knjige, a na glasu je bio kao pomolog. Svoj veliki patriotizam zasvjedočio je svojom oporukom, u kojoj je gotovo sav svoj imetak ostavio u prosvjetne i narodne svrhe.

Dr. Josip Rieger.

Josip Rieger rodio se dne 21. studenoga 1846., a zaredjen je za svećenika god. 1869. Nešto preko godine dana uredjivao je „Katolički list“. U opće je on za taj list veoma marljivo radio, te je u istinu bilo kroz dulje vremena rijetko kojega broja, a da u njemu nije ništa bilo od dra. Riegera. Pri tom je bio veoma mnogostran, te se njegovi članci bave veoma raznovrsnim stvarima. „Prosvjeta“ će se na rad pokojnikov jošte napose osvrnuti.

Držislav Erler.

Dne 13. veljače pade žrtvom tragične nesreće mladi i nadobudni hrvatski slikar Držislav Erler, utopivši se u moru, navršiv tek 28 godina. Što je mladi umjetnik, koji je od dvije godine u Rimu na naukama bio, do sad izradio, opravdavalo je najljepše nade.

Vladimir vitez Gniewosz Olexow.

Vladimir vitez Gniewosz Olexow rodio se je 11. kolovoza 1841. u Trzavicama, učio je u bečkom Terezijanumu, a onda je stupio u vojsku. Godine 1859. postade poručnikom u 6. kirasirskoj pukovniji, podje god. 1866. na vojnu proti Prusima, te istupi godine 1870. iz aktivne vojne službe, nakon što je dotjerao do satnika. Sad se je posve posvetio gospodarstvu na svojem imanju u mjestu Potok Zloty, gdje ga je pučanstvo veoma zavoljelo. 24. travnja 1891. bi jednoglasno izabran u parlament, gdje se je pridružio poljskome klubu. Njegovi drugovi poslali su ga nekoliko puta i u delegaciju, gdje je jednom bio i referent vojnoga odbora. Zadnjih je godina bio većinom u Beču, akoprem nije pripadao novome parlamentu. Ostavlja udovicu, jednoga sina i jednu kćer. Bio je komornik, komtur reda Franje Josipa, vitez reda željezne krune trećega razreda itd.

Dr. Toma Czerny.

22. veljače umro je u Pragu nekadašnji praški gradonačelnik dr. Toma Czerny u 89 godini. Od godine 1832. bavio se je odvjetništvom, te je kao branitelj izašao na veliki glas. Godine 1882. izabran je gradskim načelnikom. Bio je i član sabora, vrhovni ravnatelj praške zemaljske banke, a godine 1902. pozvan je u gornju kuću, gdje se je pridružio desnici.

Veliki knez Vladimir.

Veliki knez Vladimir Aleksandrović bio je treći sin cara Aleksandra II., te se je rodio 22. travnja 1847. U rusko-turskom ratu bio je na čelu 12. vojnoga zbora. Statutom od 26. ožujka 1881. odredio je car Aleksander III., da u slučaju njegove smrti imade veliki knez Vladimir preuzeti vladu za tada još malodobnoga careviča. Godine 1886. putovao je po nalogu carevu kroz pokrajine Istočnoga mora, da prouči uzroke nezadovoljstva onamošnjega pučanstva. Od iste je godine bio i zapovjednikom careve lične straže i petrogradskog vojnog okružja. Po svom političkom uvjerenju bio je uvijek veoma konzervativan, te je u onoj glasovitoj sjednici, u kojoj se je raspravljalo o Melikovljevom predlogu ustava, glasovao proti svakom ustavu. Mnogo se je zanimao za lijepe umjetnosti, te je i sam slikao, a vele da je bio vješt karikaturista. Od 28. kolovoza 1874. bio je oženjen sa Marijom Pavlovnom, rodjenom princesom Mecklenburg-Schwerin, od koje je imao tri sina i jednu kćer.

Abbé Pierre Chanoux.

Dne 10. veljače umro je na Malom St. Bernardu abbé Pierre Chanoux, upravitelj gostinjca na tom glasovitom brdu, te je po svojoj želji, praćen od mnogih svojih prijatelja i štovatelja ondje i sahranjen. Doživio je 81. godinu, a upravljao je 50 godina gostinjcem. Svatko, tko je prešao tim glasovitim prelazom, upoznao se je ondje s čudnim pustinjakom duge brade, koji se je samo jednom stvarju bavio: proučavanjem divotne alpinske prirode. U blizini gostinjca nalazi se glasoviti vrt La Chanousia, koji je utemeljio godine 1897., te u kome je neizmjernim trudom gojio razne gorske biljke svega svijeta. U svojoj poruci izrazio je želju, da ga zakopaju na njegovom boravištu, i to na mjestu, s kojega se vidi u Francusku i Italiju, odakle se pogled može naužiti Mont Blanca, njegova gostinjca i njegovoga vrta. K njemu dolažahu pjesnici, učenjaci, kraljevi, prosjaci, djeca i starci, a za svakoga je imao koju prijaznu riječ, gostoljubivi doček i ljubezni smiješak. U početku mu je nešto teško bilo, da se svake godine na šest mjeseci zakopa u onu snježnu pustoš, ali kasnije nije bez toga mogao ni biti. Umro je onako mirno, kako je i živio, a s tim čednim duhovnikom eto se sad bavi svakolika talijanska velika štampa. Osobitih zasluga si je stekao za botaniku alpinskih predjela.

Podmaršal Aleksandar Kirchhammer.

Podmaršal Aleksandar Kirchhammer, jedan od najuvaženijih austrijskih generala i vojničkih stručnih pisaca, koji je 18. o. m. u Beču umro, izašao je 1. svibnja 1866. iz ženijske akademije, te bi dodijeljen kao potporučnik 2. ženijskoj pukovniji. Sudjelovao je u ratu u Italji, te je nakon sjajne karijere u svibnju 1898. imenovan podmaršalom. Pokojnik posjedovao je mnoge austrijske i strane redove.

Julij Thomsen.

Danski kemičar Julij Thomsen rodio se 16. veljače 1826. u Kodnju, te je nakon dovršenih nauka bio najprije docenat kemije na politehnici i docenat fizike na višoj vojničkoj školi svoga zavičaja. Godine 1866. postade profesorom kemije na sveučilištu, a god. 1883. ravnateljem tehničke škole. On je prvi (1853.) primijenio mehaničku teoriju topline kemijskim procesima, te je u tu

Dr. Adolf Stöcker.

svrhu izveo veoma mnoge glasovite pokuse. Godine 1853. utemelji industriju kriolita, te je od godine 1865. ravnatelj kriolitskih rudnika i njihovoga društva u Kodnju. Glavno njegovo djelo jesu „Termokemijska istraživanja“.

Markez Costa de Beauregard.

Markez Costa de Beauregard došao je u francesku akademiju kao nasljednik Camillea Douceta, a izabrala ga je t. zv. vojvodska stranka. On je bio prvi Savojac, koji je došao u akademiju. Rodio se je naime kao podanik Italije u dvorcu obitelji Savoja, a kad su mu domovinu prodali Francuskoj, tad se je i on ovoj priključio, te joj ostao do smrti vjeran. U velikom ratu s njemačkom zapovjedao je pukovnijom, te je u bitci kod Doubsa i ranjen bio. U narodnoj skupštini u Bordeauxu zastupao je svoj zavičaj. Ali već g. 1876. okani se posve politike, te se je bavio samo historijskim i literarnim naukom. Njegovo remekdjelo je knjiga: „Un homme d' autrefois", koje je i akademija ovjenčala nagradom Montyon.

Paul Emanuel Henri Marquis de Noailles.

Nedavno umrli markez de Noailles potječe od stare francuske porodice. Rodio se je 15. rujna 1830., pa kako je bio već porijetlom rojalista, nije se za carstva bavio politikom, nego literaturom. Poslije velikoga rata s Njemačkom imenova ga Thiers poslanikom u Washingtonu, a kad se je poslaništvo u Rimu pretvorilo u poklisarstvo,

General grof Paar.

bio je prvi poklisar republike na talijanskom dvoru. Od g. 1882. do g. 1886. bio je poklisar u Carigradu. Istom deset godina kasnije, kad je Hanotaux, koji je pod njim u Carigradu služio kao poklisarski savjetnik, postao ministrom spoljašnosti, primi poklisarsko mjesto u Berlinu, te ostade ondje sve do g. 1902. Od svoga odstupa, pa sve do smrti živio je stari gospodin u Parizu u najvećoj zabiti, te je samo svake godine nekoliko tjedana proboravio na svom dvorcu Maintenon.

UMJETNOST.

Tošo Lesić.

Stoji li teorija o nasljedstvu sposobnosti, tad tu teoriju možemo pravom priminijeti na jubilarca „našeg Tošu", jer on kao da je majčinim mlijekom usisao sposobnosti i naravni dar za kazalište, na kojem evo djeluje već 25. godinu. Lesić je po ocu i po majci kazališno dijete, jer su oba djelovala na našoj pozornici kroz dugi niz godina. Tošo Lesić rodio se u Zagrebu od oca glumca Vilima († 17. IV. 1841. — † 10. IV. 1889.) i majke Matilde, o kojoj govorimo na drugom mjestu našega današnjega broja. Svršio je pučku školu u gradu Zagrebu, nu za dalnje nauke nije imao nikakve volje, te je izučio pojasarski zanat, u kome se izvježbao i usavršio nakon četiri godine. Mlado i nestašno srce neprestano ga je medjutim vuklo na kazališne daske, te je uvijek, kad je trebalo, igrao u dječjim ulogama, tako da ga već za malih nogu vidimo na pozornici. Da je Lesić došao u kazalište, imademo medju ostalim zahvaliti bivšem tenoru prve hrvatske opere, Ivanu Verini, koji ga je preporučio Zajcu. I tako je Zajc, koji je odgojio i izobrazio tolike naše i strane pjevače i pjevačice, sačuvao Lesića našoj pozornici, te ga podučavao u pjevanju, dok nije iz njega stvorio dobrog pjevača. Lesić je uz kukavnu plaću od 30 K svaku ulogu glumio sa velikom ambicijom, s veseljem i požrtvovnošću. Nakon godine dana povišena bi Lesiću plaća za 10 K mjesečno. Ta mala povišica potaknula ga je na još marljiviji i intenzivniji rad. Kad je nakon četiri godine učenja kod Zajca dovršio svoju pjevačku naobrazbu, mogle su se već Lesiću povjeravati i solopartije, te su mu u početku davali epizodističke partije kao korporala u „Nanoni", noćobdiju u „Hugenotima", Onufry-a u „Djaku prosjaku", i. t. d. — Danas je nakon 25-godišnjeg neprestanog i zdušnog djelovanja dotjerao Tošo do mjesečne plaće od traljavih 220 K i doplatka od 40 K, što dokazuje, kako hrvatski umjetnici uživaju kod nas osobitu protekciju. Iza smrti basiste Kneževića preuzeo je Lesić i veće uloge, te je i u tim ulogama dokazao, da je vrstan umjetnik, te da sve pjevačke poteškoće lako svladava. I zaista je teško reći, u kojoj je ulozi bio bolji; da li n. pr. kao Alapić u Zajčevoj operi „Zrinjski", kao kralj u Verdijevoj „Aidi" ili kao grof Monterone u „Rigolettu". Tekar za kazališne uprave g. dr. Milorada pl. Cuculića-Bitorajskog mogao se Tošo nekako potpunoma istaknuti, jer su mu pod ovom upravom počeli povjeravati uloge bassbuffa, a to je Tošino pravo polje. Dodijeljena mu je uloga Don Bartola u „Seviljskom brijaču", u kojoj je Lesić sjajno uspio kao pjevač i kao glumac; a njegov neosporivi talenat i lahkoću učenja dokazuje nam i to, što je tu ulogu naučio za šest dana. Tu je ulogu pjevao za gostovanja svjetske koloraturne pjevačice Franceschine Prevosti, koja ga je osobito pohvalila kao vrsnog don Bartola. Kao što su se i ostali glumci pridigli do svoje prave znamenitosti pod vrsnom rukom pok. Stjepana pl. Miletića, koji je umio uloge podijeliti prama umjetnikovoj individualnosti, te se je svaki mogao istaknuti u svojoj struci, tako se i „naš Tošo" pod Miletićem uspeo do vrhunca, te se mogao istaknuti i kao vrsni glumac i kao valjani pjevač, a napose u bas-buffo ulogama. Već smo g. 1899. u „Prosvjeti" govoreći o Lesiću nabrojili njegove ponajglavnije operne, operetne i dramske uloge, pa da taj iskaz upotpunimo navest ćemo ovdje bar nekoje njegove novije uloge. Evo nekih: Grosslechner („Začarani dvor"), kovač Bijou („Postiljon od Lonjumeau-a"), Galganov („Caričine Amazonke"), grof Korzanski („Lukavi služnik"), Chevalier pl. Fatras („Boisyska vještica"), Agamemnom („Lijepa Jelena"), grof Skadarski („Vesela udovica"), Joco Udmanić u istoimenoj opereti Gjure Prejca, Augustin („Seviljski kongres"), Lorémois („Lutka"), Načelnik („Kornevilska zvona"), major Leissner („Umjetnička žica"), Sveslav („Porin"), Pish-Tush („Mikado"), Gil Polo („Dona Huanita"), Mars („Orfej u podzemlju"), Kunibert („Sedam gavrana"), Putten („Veseli baštinici"), grof Oskar („Modrobrad"), Arago („Nabob"), Bacucco

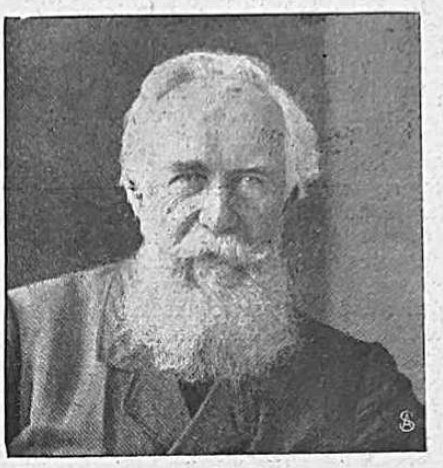

Prof Ernst Häckel.

(„John Bull"), Stampfl („Puferl"), tata Luciano („Parodija Cavallerije rusticane"), Stančić („Seoski plemić"), Gajo („Uskok"), Klemens Wurzbacher („Barun Trenk"), i t. d., i t. d. Kao malo ne svi naši umjetnici, tako je i Lesić iz naklonosti pjevao i na koncertima naših pjevačkih društava „Slobode", „Sloge" i t. d., a začasni je član pjevačkog društva „Merkur". — Naša slika o Lesiću ne bi bila potpuna, a da ne spomenemo, da je on već mnogogodišnji koralista prvostolne crkve zagrebačke uz neznatni godišnji honorar od 600 K, te nam je i ovdje često u svojim solopartijama dokazao, da je i vrsni pjevač za crkvenu glazbu. Njegov lijepi glas je toli često zvonko odzvanjao medju starim zidinama stolne crkve. Rečemo li još, da je Tošo iskreni kolega medju kazališnim drugovima, veseljak i šaljivdžija u društvu, te radi toga svagdje rado vidjen, a na koncu, da je čelik-Hrvat, to smo o Lesiću prigodom 25 godišnjice

Catulle Mendès.

u kratko sve rekli, pa mu i mi od srca želimo doživjeti i 50 godišnjicu na njegovu i našu radost i korist. B.

Danica Matoš.

Gdjica. Danica Matoševa, rodjena zagrepčanka, kao umjetnica do-

bra je članica hrvatskog općinstva. Već za rana pošla je u ovdješnji glazbeni zavod, isprva kao vanredna, a kasnije kao redovita učenica glasoviranja. Po dovršenim naukama i kako je položila učiteljski i umjetnički ispit iz glasoviranja i zbornog pjevanja, podje na konzervatorij u Beč, da se u glasoviranju bolje usavrši. Nu tu nije dugo ostala, jer ju je želja vukla za pjevanjem. Na konzervatoriju nije to nikako mogla postići, jer pravila tog zavoda isključuju usporedo dva glavna predmeta: glasoviranje i pjevanje. Poradi toga istupila je iz konzervatorija i prešla u čuvenu glasovirački školu prof. Lešetickija, podjedno uzimala satove u pjevanju kod poznate prof. Roze Papier. Jedan od najuspjelijih koncerata još kao učenice u Beču, je svakako onaj u Sofiji u dvostrukom svojstvu glasoviračice i pjevačice. — Kad je svršila i pjevanje, angažovala se najprije na operi u Nürnbergu, zatim Opavi i Černovicama. U tom svojstvu pjevala je s velikim uspjehom glavne uloge u operama „Carmen", „Trovatore", „Židovka", „Rigoletto", „Bajazo" i u drugim, koje su podesne koloraturnoj pjevačici. Svakako je najsjajniji i najveći uspjeh polučila u „Carmeni", koja uloga u svem odgovara njenom temperamentu. — Po tom se dala na gostovanja: u Engleskoj, Francuskoj i Holandiji, gdje je uz moralne uspjehe imala prilike u svojoj se struci naučiti mnogo toga, što je čovjeku jedino kadra podati velika škola života. Ovo umjetničko djelovanje po inozemstvu trajalo je malo ne čitav jedan decenij, a za to vrijeme malo se je što čulo u domovini o njezinim uspjesima u tudjini, jer čini se, da gdjica. Matoševa nije imala inače običajne umjetničke ambicije, da šalje svojim zemljacima redovite izvještaje o uvažavanju njezina rada u vanjskom svijetu. Medjutim išla je ona ustrajno i samosvjesno za svojim ciljem, a stručna kritika svjetske publistike pratila je njezinu djelatnost zaista laskavim priznanjem i simpatičnim ocjenama. U Njemačkoj gostovala je Matoševa u „Stadttheatru" u Nürnbergu kao „Carmen". „Nürberger Anzeiger" piše o tom gostovanju: „Od pojedinih sila zaslužuje gdjica. Matoš glavnu pažnju. Ona je upravo začarala svojim lijepim glasom, velikom muzikalnom sigurnošću i dobrom školom. Prem joj je organ visok, bila je njena Carmen izvrstna. — „Conzer-Zeitung" piše: Carmen: „U glavnoj ulozi dojmila se gdjica. Matoš veoma povoljno. Ona ima lijep, visok sopran; njenoj igri i shvaćanju ne da se ništa prigovarati, te je nebrojeno puta izazvana." — Osim toga pjevala je u Opavi Leonoru u „Troubadouru". „Troppauer-Zeitung" veli u svojoj kritici: „Gdjica. Matoš nastupila je kao Leonora. Kao pojava postigla je osobit utisak. Njezin je sopran ljubak, u položinama izjednačen, njezina koloratura čista je i sigurna. Buduć da posjeduje i nužnu rutinu u igri, bila je odlikovana mnogim i zasluženim odobravanjem."

Koncerte priredila je gdjica. Matoševa u Sofiji, Parizu i Londonu, a i u više drugih velikih gradova. Jedne bugarske novine, koje izlaze u Sofiji, pisahu o njezinom koncertu: „Jučer je gdjica. Matoševa priredila svoj prvi koncerat. Od točke do točke rastao je entuzijazam publike. Nakon velike arije iz „Traviate" bilo je svakomu jasno, da naša koncertna dvorana nije još u sebi krila pjevačicu njezine veličine, te je umjetnica pravom burom povladjivanja bila zamoljena, da iza toga koncerta dade još i drugi itd." — U Parizu koncertirala je 29. prosinca 1905., a o tom koncertu donosi „Le Journal": „Putujuća inozemka gdjica. Matoševa postigla je medju svim sudjelujućima najbolji uspjeh. Pjevala je upravo dražesno, osobito pjesmu „Supreme Soresse". Njezin prekrasni glas, najpače njezin pianissimo izazvao je buru pljeska." — Iza koncerta u Londonu piše tamošnji „Times": Izmedju mnogih koncertnih točaka pobudila je najveći interes slavenska operna pjevačica gdjica. Matoš, koja razpolaže opsežnim glasom. Morala je dodati još neke pjesme i bila je vrlo aklamirana. — Kako se vidi, svjetska kritika pratila je umjetničke nastupe gdjice. Matoševe ne samo odobravanjem, već upravo laskavim ocjenama. Sa svim je dakle naravno, da je i zanimanje zagrebačkog općinstva za njezino sudjelovanje na našoj pozornici bilo živahno i općenito. Kada se je kući povratila, pozove ju naime uprava našeg kazališta, da sudjeluje u operi „Manon". Ona se tomu odazvala tim radje, jer je saznala, da se tom operom kani proslaviti 25-godišnjica našeg maestra i ravnatelja opere g. Nikole Fallera, koji je kao zahvalni učenik slavnog francuskog skladatelja Massenetа upravo taj komad odabrao svomu jubileju. U „Manoni" dakle, koja bijaše prikazana 16. veljače, pjevala je gdjica. Matoševa naslovnu ulogu. Uspjeh njezina nastupa bijaše dostojan umjetničkoga glasa, što ga je već prije stekla u inozemstvu. Sva kritika zagrebačkih dnevnika popratila je njezino gostovanje jednodušnim priznanjem. Kao Manon postigla je gdjica. Matoševa veoma častan uspjeh, koji se mora tim više uvažiti, što je obzirom na prije objelodanjene kritike očekivanje općinstva bilo dosta veliko, a i što je naša pozornica vidjela već dosta odličnih Manona. Svojom interpretacijom potvrdila je gdjica. Matoševa sva ona lijepa svojstva, što ih svjetska kritika ističe o njezinoj umjetničkoj sposobnosti. Glas joj je zvučan i krjepak sopran, koji se odlikuje osobito simpatičnom i opsežnom visinom, dok su joj srednji glasovi i nizina nešto manje izraziti. Njezina je koloratura, koja je doduše u Manoni čedno zastupana, veoma čista, sigurna i ugodna. Način predavanja vrlo je otmen i ukusan, intonacija pokazuje znatnu pjevačku rutinu, a pianissimo ističe se osobitom mekoćom i umiljatošću. Kao najodličnije svojstvo njezine umjetničke kvalifikacije ističe se njezina svestrana i savršena glazbena nabrazba, koju je svojim pomnjivim i savjesnim studijem na najboljim glazbenim učilištima i kod nekolicine čuvenih svjetskih učiteljica u velikoj mjeri postigla. Igra joj bijaše promišljena i diskretna, ali nije prešla okvira konvencijonalnog dramatskog stila. Treba naime uvažiti, da je gdjica. Matoševa, unatoč svoga obilnog opernog repertoira, ulogu „Manon" za ovdješnju predstavu na novo naučila, samo da omogući predstavu, koja već bijaše uvježbana za gostovanje jedne druge hrvatske umjetnice. Opera „Manon" ponovljena je iza prve predstave sa našom odličnom gošćom. Bude li ona imala prilike, da nastupi još u kojoj ulozi svoga repertoira, uvjereni smo, da će svoje zamjerne umjetničke sposobnosti pokazati još u ljepšem svjetlu.

dr. G.

Vera pl. Hržić.

Pored mnogih teških udaraca, što ih je u posljednje doba neumoljiva sudbina smrću nekolicine ponajodličnijih umjetnika zadala našoj pozornici, stigao ju je još i taj osjetljiv gubitak, da se je od nje odvojila jedna od najmladjih i najsimpatičnijih glumica, koja bijaše poznata miljenica zagrebačkog općinstva. Naša naivka Vera pl. Hržićeva izstupila je iz službe božice Talije, da predje u hram boga Himena. Na 9. veljače o. g. bijaše njezina oprosna predstava, na kojoj se je u dvjema ponajboljim ulogama svog novijeg repertoira, u ulozi „Zefe" u komediji „Djevojčica" od Kunjetickove i „Marietте" u dražesnoj Gallininoj stvarci „Tako tije na tom svijetu, dijete moje!" odijelila od zagrebačkog općinstva, koje ju je već od njezinog prvog nastupa vazda susretalo srdačnim i nepromijenjenim simpatijama. Taj je oproštaj bio zaista ne samo intiman i usrdan, već i u pravom smislu riječi ganutljiv. Sama umjetnica bila je rijetkim i iskrenim dokazima ljubavi i priznanja duboko uzbudjena i upravo do suza ganuta, ali je svakako za nju najveće zadovoljstvo i najdragocjeniji triumf, što je i cijelo općinstvo, koje je te večeri napunilo kazalište do posljednjeg mjesta, bilo očito pod dojmom teškog rastanka, a na mnogim mjestima gledališta caklile se suze tronuća u mnogim lijepim očima. Vidjelo se jasno, da je Vera pl. Hržićeva bila omiljela i veoma darovita glumica, koja je našemu općinstvu za svoga skoro desetgodišnjega djelovanja svojom umiljatom igrom i čarom svoga bića osladila mnoge večeri. Da rastanak bude još teži, sabrala je Hržićeva one večeri kao u blistavu prizmu sve najljepše facette svoga talenta te pružila u „Zefi" i „Marieti" dva ljubka i neprolazna lika, koja će još dugo živjeti u uspomeni njezinih štovalaca. Izbor oprostne predstave bijaše u istinu sretan, jer ove dvije uloge kao da su stvorene za sintetizaciju ponajljepših i najznačajnijih vrlina njezina glumačkog dara, koji je u kratkom nizu svoga pozorišnog života u nebrojenim ulogama znala svagda odkrivati u novim nuansama i odsjevima. Umiljatu „Marietu", to bezazleno djetinjsko biće, puno poezije i vesele nestašnosti, te nježnu „Zefu", u čijoj se djevičanskoj duši počimaju buditi prvi plemeniti pokreti duševnog svijeta i bujati prve klice onog čuvstva, koje sačinjava dragocjeni poklad mladenačkih doživljaja i idealnih senzacija — prikazala je umjetnica s tolikim obiljem djetinje prostodušnosti, zamamne i neodoljive veselosti i umiljene čuvstvenosti, ali i s tolikom snagom izražaja i shvaćanja kao i pregnantne karakterizacije, da su svi ti likovi primili od njezinog umjetničkog nadahnuća pravi pravcati život i punu krv. Cijele večeri bijaše svečarica predmetom spontanih i ushićenih ovacija, a njezini drugovi i brojno općinstvo upravo ju obasuše pravom kišom cvijeća i raznolikih darova. U tim dokazima ljubavi i priznanja njezine umjetnosti vladala je izmedju pozornice i gledališta plemenita i skladna natkmica. Vera pl. Hržićeva nastupila je prvi put na zagrebačkoj pozornici 6. rujna 1899. u Paillerononovoj komediji „Miš u" kao „Marta dè Moisand". U

dražesnoj ulozi, koja bijaše pravi kamen kušnje za njezin talenat, osvoji već prvim pojavom simpatije publike. Od onda prikazivala je cijeli niz naivka i veselih vragoljanka u raznolikim dramama i veselim igrama te je otvorila čitavu galeriju najljepših i najmilijih tipova. Tako je imala prilike, da je za kratko vrijeme stekla potrebitu glumačku rutinu i razvila svoj prirodjeni i prijatni glumački dar u najljepšem svjetlu. Već za kratko doba postala je okretnom i uporabivom članicom kazališta, te joj je uprava punim pouzdanjem povjeravala mnoge važne i glavne uloge njezine struke. Iz velikog okvira njezinih kreacija spomenut ćemo samo najpoznatije i najuspjelije uloge: paž Kerubin u „Figarovu piru", Suzana u „Vlasniku talionica", Zora Veronika u „Katarini Zrinjskoj" i „Petru Zrinjskomu", Olga u „Psichy", Edith u „Knjižničaru", Fanchon Vivieux u „Cvrčku", Cedric Errol u „Malom lordu", Abigail u „Čaši vode", Giza Holm u „Školniku Flachsmanu", Puk u „Snu ljetne noći", Julija u „Romeo i Juliji", Ona u „Proljetnom jutru", Knjeginjica u „Jesenjoj večeri", Fedosja u „Uskrsnuću", Kordelija u „Kralju Learu", Halka u „Razbijeni sni", Anja u „Vanjušinova djeca", Renée u „Luta", Ana u „Gospodja Walevska", Alena u „Noć na Karlštajnu", Ela u „Zimskoj noći", Elza u „Rat u mirno doba", Alma u „Okovi života", Hesia u „Moral gdje. Dulske" te posljednja njezina kreacija Sultanija u „Hasanaginici". Djelovanje Vere pl. Hržićeve ostat će uza svu kratkotrajnost nezaboravno ne samo u uspomeni kazališnog općinstva, nego i u analima našeg kazališta, u kojem je u pravom smislu riječi ostavila osjetljivu prazninu, pak će s njezina gubitka trpiti i naš repertoir. Dična umjetnica vjenčala se 10. veljače sa hrvatskim pjesnikom Mihovilom Nikolićem, predstojnikom podružnice osiguravajućeg društva „Croatia" u Sarajevu i odselila u svoje novo boravište, kamo ju prate iskrene želje njenih prijatelja. dr. G.

Nova Parmina opereta.

Omiljeli i poznati slovenski skladatelj „Ksenije", „Caričinih amazonaka" i t. d. Viktor Parma predao je ovih dana osobno kazališnoj upravi na ruke ravnatelja Nikole Fallera svoju najnoviju operetu „Venerin hram", koja je skladana u stilu prave francuske operete. Ova će se opereta, kako saznajemo, pjevati na zagrebačkoj pozornici polovicom mjeseca travnja.

Stolna crkva u Toledu.

Stolnoj crkvi u Toledu, krasnoj umjetnini staro-španjolske gradjevne umjetnosti, koja je sagradjena u XIII. stoljeću na onom mjestu, gdje je već u VIII. stoljeću bila zapadno-gotska crkva, koju su kasnije pretvorili u džamiju, prijeti pogibao, da će se srušiti. Kako se javlja, pomaknuli su se temelji, a i stupovi, stijene i stropi već su se jako raspuknuli. Ovi se pojavi pripisuju tome, što je ta crkva kroz vjekove popravljana i nadogradjivana, a kod tih se radnja nije dovoljno uzela u obzir jakost dolnjih dijelova zgrade. Francisco Alcantara točno je pregledao stolnu crkvu, te se o njenom stanju veoma nepovoljno izrazio. Predlaže se, da se smjesta sastanu ponajbolji španjolski graditelji, da se dogovore o koracima i sredstvima, koja bi se imala upotrijebiti, da se po mogućnosti predusretne prijetećoj propasti te divne umjetnine.

IZ ZNANSTVENOGA SVIJETA.

Sedmi medjunarodni kongres za uporabljenu kemiju.

Taj će se kongres obdržavati od 27. svibnja do 2. lipnja u Londonu. Sjednice držat će se u londonskom sveučilištu i u „Imperial College of Science and Technology". Začasni predsjednik bit će Sir Henry Roscoe, a predsjednik Sir Wiliam Ramsay.

Nova arktička ekspedicija.

Newyorški „Arctic Club" odlučio je otpremiti novu ekspediciju, da potraži dra. Frederika Cooka, koga je na dalekom Sjeveru nestalo. On je minuloga proljeća sa malom eskimljanskom pratnjom iz Etaha u Grönlandiji nastupio putovanje put sjevernoga pola, koji je odanle još 1000 kilometara udaljen. Od 17. ožujka prošle godine nema mu ni traga ni glasa.

TEHNIKA.

Znameniti obret.

Papinski prelat msgr. dr. Lugi Cerebotani izumio je osobitu vrst telegrafije — tu riječ valja ovdje uzeti u doslovnom smislu —, te je svoju spravu nazvao „Qui-Quo-libet". To je pisaći stroj, koji se može prikopčati svakoj telefonskoj svezi. Spravom se može služiti svaka, posve nevješta ruka, a ipak je sprava jednostavna i posve pouzdana. Uz nju je mali pisaći stroj s tipkama, kojima odgovoraju pojedina slova, a postupa se sa strojem, kao sa svakim drugim pisalom. Ako si vješte ruke, lako ćeš napisati 120 znakova za minutu, a a to je dosta brzo, ako se uzme u obzir, da ne treba nikakovih osobitih priprava, da stroj na drugoj postaji piše i onda, kad nema nikoga kod kuće, i napokon, da ne treba vijesti jošte napose prepisivati. Sprava se može svagdje namjestiti, te služi za promet u kući ili s vanjskim postajama, baš tako kao i telefon. Za pisanje u daljinu treba isto tako samo jedan jedini spoj, kao i telefoniranje, te se zato telefonska sveza može upotrijebiti i za pisanje. Može se dakle na istoj pruzi po volji upotrijebiti telefon ili „Qui-Quo-libet".

Amerika u gradjevnom obrtu.

Kako naši štioci znadu, razorio je dne 21. rujna prošle godine strašan požar parižku telefonsku centralu. Francuska je vlada na to raspisala natječaj, u kojem je sve francuske i inozemne tvrtke pozvala. Glavna poteškoća bila je to, što je vlada osobito naglašivala, da se gradnja imade što prije izvesti, te je i naručba samo o tome ovisila. Dok su znamenite francuske, engleske, njemačke i austrijske tvrtke zahtijevale za gradnju rok od 6 do 8 mjeseci, obvezala se je američka tvrtka, da će sagraditi zgradu za dva mjeseca, pak je zato gradnju i dobila. Dakako da to nije lako. Ta već samo zato, da dospije sa svojim materijalom na vrijeme k prvom brzoplovu, koji je kretao put Evrope, morala je tvrtka uzeti posebni brzi tovarni vlak od svoje tvornice pak do luke, koja je nekoliko stotina milja daleko. Kako ozbiljna je čitava stvar, vidi se najbolje odatle, što tvrtka mora za svaki dan, koji bi zakasnila, platiti konvencijonalnu globu od 3000 franaka.

NARODNO GOSPODARSTVO.

Prekomorski iseljenički promet.

Kako je poznato, novčana je kriza u Ujedinjenim Državama veoma nepovoljno djelovala na iseljivanje, a taj upliv pokazao se je i prošle godine. Godine 1908. odselilo se je preko oceana svega 660.480 osoba, a doselila se je natrag 856.481 osoba, tako da je cjelokupni promet bio za čitavi milijun osoba manji, nego li godine 1907. Čini se medjutim, da će ove godine ti brojevi narasti. Same luke Hamburg i Bremen otpremile su u siječnju 22.000 iseljenika, dakle za 15.000 više, nego li lane, te se u obim lukama tvrdi, da ove godine valja očekivati veliki iseljenički promet. Nasuprot opominje rimsko gradsko poglavarstvo, da se valja čuvati od iseljivanja, jer da poslijedice krize nisu jošte iščezle. Tarifni rat, koji su medjusobno vodila najveća parobrodarska društva, sad je prestao Cyprien Fabre, Navigazione Italiana, Veloce, Italia, Lloyd Italiano, Lloyd Sabaudo, Siculo-Americana, Hapag, Norddeutscher Lloyd, Anchor Line, White Star su se ne samo složili u zajedničkom tarifu, nego su dapače ustrojili medjunarodni sindikat, koji imade zajedničku kasu, te pojedicima isplaćuje kvotu. Ali i druga društva, koja sa sredozemnim prometom nemaju toliko posla, kao Cunard, Austro-Americana itd potpisala su isti ugovor.

Nekoliko traljavih milijuna.

Veoma je poučna i zanimljiva statistika izdataka i dugova raznih država, pa ćemo ovdje iznijeti o tome nekoliko podataka. Godišnji izdaci svih država iznašaju 38.000 milijuna maraka. Gotovo četvrtinu te svote 6160 milijuna ili 22 postotaka progutaju vojske i mornarice, a nešto manje 5880 milijuna ili 21 postotak troši se na kamate i odplatu državnih dugova, dok se na prosvjetne svrhe troši samo 1680 milijuna ili 6 postotaka. U tome sudjeluju naravno pojedine države raznim brojkama. Izdaci Njemačke iznašaju 7230 mil., Rusije 5486 mil., Engleske 4176 mil., američkih Ujedinjenih Država 3173 mil., Francuske 3106 mil., Austro-Ugarske 2897 mil. i t. d. a evropskih patuljaka: Srbije 73. mil., Luksemburga 13.2 mil., Crnegore 2½ mil. Nu sa samim izdacima nije još sve dovršeno, jer ako nema novaca za te izdatke, tad ih valja posuditi. Dugovi nekih država iznašaju: Francuske 24.600 mil., Rusije 18.710 mil., Njemačke 17.400 mil., Engleske 15.820 mil., Austro-Ugarske 12. 780 mil. (a od ove svote odpada na Ugarsku 6000 mil.), američkih Ujedinjenih Država 10.370 mil., Italije 10.100 mil., Turske 2380 mil., Srbije 365 mil., Crne Gore 1¼ mil., Japana 4660 mil., Kitaja 2600 mil. i t. d.

Dohoci Rothschilda.

Bečki gradski zastupnik Nagel osvrnuo se je u svom govoru, što ga je držao pred izbornicima, na financijske prilike austro-ugarske monarkije, te je spomenuo, da imetak austrijske kuće Rotschilda iznaša 11,116.594.672 krune. Uzmemo li, da je taj imetak ukamaćen samo uz 4 po sto kamata, to iznaša godišnji dohodak ove glavnice 440 milijuna kruna, na dan 1,200.000 K, na sat 50.000 K ili u jednoj minuti 833 K Ukupna imovina katoličke Crkve u Austriji iznaša 813,500.000, a od ove imovine valja uzdržavati 30.000 samostanaca, 14.228 svećenika, za tim crkve,

župne dvorove, bolnice,, humanitarne zavode i t. d., kad se pak još odbiju porezi i prinosi za pobožne zaklade, to poprječno odpada na pojedinog svećenika u Austriji godišnji dohodak od 740 K, dok Rotschild u jednoj jedinoj minuti imade dohodak od 833 K.

SOCIJALNE VIJESTI.

O modernom odgoju djevojaka.

Prva načelnikovica u Evropi, Miss Dove, u High Wycombe grofovije Buckingham, o kojoj smo već prošle godine progovorili i sliku joj donijeli, ovako se je izrazila o odgoju moderne djevojke: Principi, po kojima se imade urediti djevojačka škola, neka su slični onima, koji vrijede za humanističku gimnaziju. U mjesto da se djevojke neumorno nadgledavaju, da im se ograničuje volja i uspava individualitet, čime se dandanas misli, osobito iz viših krugova, odgojiti djevojke korisnim članovima ljudskog društva, neka se radje uvede takav sistem odgoja, koji će se obazirati na ponos i poštenje djevojaka. Jedna od najvažnijih zadaća škole neka bude, da se naobrazi u žena moralno čuvstvo. Mis Dove nastupila je svoju službu 9. studena prošle godine. Kćerka je svećenika i bila je prva učenica na „Girton College-u" sveučilišta u Cambridge-u. Ona je osobitu pažnju posvetila proučavanju pedagogije, te je 14 godina djelovala koa ravnateljica uvaženog zavoda u St. Leonhard-u. Godine 1896. utemeljila je školu u Wycombu, koju je uredila po svojim principima.

Novo društvo za žensko pravo glasa.

Nedavno je u Danskoj utemeljeno društvo, koje ide za tim, da ženama izvojšti aktivno učestvovanje u politici.

Ženska naobrazba u Kitaju i novine.

Li-Sum-Ling, izdavač najvećih kitajskih novina, koji sad boravi u New-Yorku, pripovijedao je dopisniku lista „Tribune" svašta zanimljiva o naobrazbi kitajskih žena, i o tome, kako ta naobrazba napreduje. U Kitaju imade više desetaka novina za žene, koje izlaze svaki dan. U samom Kantonu izilaze četiri takova lista, njih pet u Shanghaiu, a isto toliko po drugim velikim kitajskim gradovima. Ove novine pisane su samo za žene, a i samo žene pišu u njih, te su najznatniji i najizdašniji izvor za naobrazbu Kitajka, jer ju upućuju u najraznije stvari, a i sve novosti donose. Osim toga imade o Kitaju i sva sila tjednika i mjesečnika za žene.

Ženski krvnik.

Francuske žene, koje se bore za ženska prava, zahtijevaju, da se uvede ženski krvnik za ženske zločince. Svoje zahtjeve, da dobiju svoju vlastitu „Madame de Paris" temelje na nekom dekretu sv. Ljudevita kralja, u kojem se nalazi riječ bourrelle, feminunim od bourreau = krvnik. Primijetiti valja, da su tada žene ženama dijelile šibe.

Djevojka kao jockey.

Na zapadnim trkalištima američkih Ujedinjenih Država zaposlena je 11-godišnja djevojka Dorothy Kincel kao jockey. Američke novine javljaju, da je ta djevojka u god. 1908. bila pobjednicom na mnogim utrkama, a za saisonu 1909. da ju je ugovorom namjestio Mr. James. Amerika je u tom osamljena, kao i unekim drugim stvarima, jer se na evropskim trkalištima ne će tako lako pojaviti ženski jockey.

PROSVJETA.

Nove edicije.

(Tim, što je koja knjiga primljena u ovaj popis, nije ništa rečeno ni proti njoj, niti u njezin prilog. O knjigama, koje se ne šalju redakciji „Prosvjete", ne će ona ni ništa izvješćivat osim ako bi to javna potreba iziskivala.)

„DOMAĆE OGNJIŠTE", razarač hrvatskog ognjišta.. Preštampano iz „Hrvatske straže". Tisak tiskare „Kurykta" u Krku 1909. Mala osmina. Str. 14. Cijena 10 fil.

DEVETI GODIŠNJI IZVJEŠTAJ djačkog pripomoćnog društva u Pazinu za društvenu godinu 1907.—1908. Narodna tiskara Laginja i drug. U Puli, 1908. Mala šestnaestina. Str. 29. Cijena ?

MAGJER FRANJIN RUDOLFO: Prijegled hrvatskih pedagoških časopisa u god. 1908. Ponatisnjeno iz „Pedagoškega Letopisa" „Slov. Šol. Matice" zvezek VIII. Natisnila „Učiteljska tiskarna" v Ljubljani. V Ljubljani 1908. Mala osmina. Str. 15. Cijena?

TOTH NIKOLA: Žalci. I. sbirka izabranih kuplea za bariton uz pratnju glasovira. (Riječi). Izdanje knjižare i papirnice u korist kluba Ćirilo-Metodskih zidara (Šimunić i drug). Zagreb 1909. 16. str. 20. Cijena 60 fil.

TOTH NIKOLA: Žalci. I. sbirka izabranih kuplea za bariton uz pratnju glasovira. (Kajde). Izdanje knjižare i papirnice u korist kluba Ćirilo-Metodskih zidara (Šimunić i drug.) Zagreb 1909. Mala četvrtina. Cijena 3 K. 40 fil.

ZAGREB. Album sa 12 slika grada Zagreba. Izdanje knjižare i papirnice u korist kluba Ćirilo-Metodskih zidara (Šimunić i drug). Zagreb 1909. Mala šestnaestina. Vezano u platno. Cijena albumu sa slikama u bojama 1 K. 18 fil., a u brom-srebru 3 K.

VULIĆ NIKOLA DR.: Monumentum Ancyranum. Glas Srpske akademije sv. 78. Beograd 1908. Mala osmina. Str. 59. Cijena?

PETROVIĆ BOŠKO: Moderno roblje, roman iz života bosanskih Srba. Srpska štamparija dr. Svetozara Miletića. Novi Sad 1908. Mala osmina. Str. 317. Cijena 1 K. 50 fil.

ĆIKA-JOVO ZMAJ (Jovanović): Srpčadi svoji svuda. Pesme. Izdanje priredio dr. Milan Šević. Izdalo društvo srpskih književnika „Zmaj". Sremski Karlovci 1908. Mala osmina. Str. 12. Cijena 20 fil.

LONČARIĆ JOVAN: Krivična dela po carinskom zakonu. Doktorska teza na pravnom fakultetu Beogradskog Univerziteta. (Biblioteka udruženja carinskih činovnika 1.). Štamparija Radenka Radenkovića i Komp. Beograd 1908. Mala osmina. Str. 175. Cijena 3 din.

Kalendar „Male Biblioteke" za prostu godinu 1909. Urednik Risto Kisić. U Mostaru 1908. Štamparsko-umjetnički zavod Pahera i Kisića. Cijena 30 fil.

„Mostar", džepni kalendar za prostu godinu 1909. Godina X. Urednik Risto Kisić. U Mostaru 1908. Štamparsko-umjetnički zavod Pahera i Kisića. Cijena 30 fil.

JORDAN IVANOV: Bigarski starini iz Makedonija. Sofija 1908. Mala osmina str. 310. Cijena 4 leva.

ZABOLOTSKIJ P. A.: Očerki russkago vlijenija v slavjanskih literaturah novago vremeni. I. Russkaja struja v literature serbskago vozdroženija. Varšava 1908. Cijena?

ANDREIS PAOLO: Storia della città di Trau. Publicata per cura di Don Marco Perojević. (Predgovor na hrv. jeziku napisao Don Marko Perojević.) Spljet 1909. Hrvatska štamparija Trumbić i drug. 8. str. XXVIII. 385. Cijena 4 K.

Sve ovdje nabrojene knjige dobivaju se u „Knjižari i papirnici u korist kluba Ćirilo-Metodskih Zidara" (Šimunić i drug) Zagreb, Preradovićev trg br. 4.

Medjunarodni kongres za modernu filologiju.

Francusko društvo „Société des professeurs de langues vivantes de l' enseignement public" pozivlje na internacijonalni kongres u Parizu, koji kane pod protektoratom ministara nastave i trgovine, te uz potporu ravnatelja više nastave obdržavati od 14. do 17. travnja ove godine.

SVAŠTICE.

Kitajska slova.

Dosadanja kitajska slova, koja su Evropejcima zadavala mnoge poteškoće kod učenja kitajskog jezika, i koja su bila za nas nekom tajnom obavita, ukinuta su carskim ukazom, te je uvedena latinica. Upotrebljavat će se u buduće „sveta pismena" samo kod znanstvenih djela.

Koliko brodova propada.

„Bureau Veritas" objelodanjuje statistiku u g. 1908. sasvim propalih brodova. Prama tomu propalo je ukupno 986 brodova i to 385 parobroda i 601 jedrenjača, dok je g. 1907. propalo 1114 brodova ili 378 parobroda i 736 jedrenjača. Osim toga oštećeno je uslijed požara, sukoba, nasukanja i inih nezgoda u g. 1908. parobroda 4273, a jedrenjača 1585, dok je u 1907. god. oštećeno 5527 brodova.

Novi velegrad u Engleskoj.

Deset velikih općina, sve na istoku od Cityja, koje imadu zajedno stanovništvo od 868.268 duša, dogovara se već dulje vremena, kako da se sjedine u jednu jedinu općinu. Tako bi na medji Londona nastao novi velegrad, a njegovo bi stanovništvo za jednu ili dvije godine naraslo do jednoga milijuna. Ovih deset gradove većinom je nastanjeno radnicima, koji traže privredu u Londonskim dokovima, ali imade u njima i dosta industrije i trgovine. Sad su se u principu složile, te će dobiti ime „Eastminster".

Da ti prodje vrijeme.

1. Ljetni dan (br. palindrom).

Franta Burian „Upitnik".

Sunce s neba pali, peče,
njegov 123 je jaki,
na tu žegu groznu, strašnu
tuži vam se vaki.

Samo seljak Bogu hvali,
jer to njemu treba:
na njivi će 321 mu sazrijet,
pa će imat hljeba.

2. Sklanjaljka.

Franta Burian „Upitnik".

Nominativ — biće milo —
pričat mnogo znade;
akuzativ — mjesto jedno,
gdje petrolej vade.

3 Logogrif.

Antun Ćiković — Senj.

S „n" je dio čovječjega tijela,
s „t" je ime rimskoga odijela.

4. Unakrsnica.

Franjo Rebec — Ljubljana.

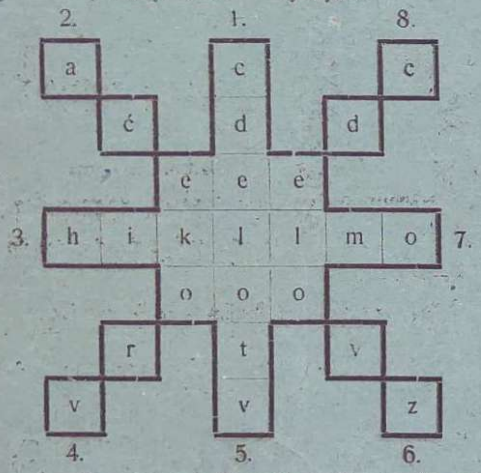

1.—5. mjesto u Koruškoj; 2.—6. dio godine; 3.—7. grčki pisac; 4.—8. hrv. slikar.

5. Akrostih (zemlj.).

B. K. „Upitnik".

—ač, —da, —ud, —ur, —na, —ep.

6. Pitanje.

B. K. „Upitnik".

Kad znade drugoredaš više nego g. profesor?

7. Redaljka.*)

Antun Barac — Sušak.

I. II. „turska škula";
I. III. dio drva,
II. III žensko ime
III. IV. prislov
III. II. orudje ratarsko
I. II. III. IV. rijeka u sj. Americi.

*) Svaki rimski broj znači jedan slog.

8. Rodovka.

Antun Barac — Sušak.

Muški rod svakoga čeka,
ženski rod velika rijeka.

9. Palindrom.

Petar Zderagjin — Požega.

Slavonski sam grad ja jedan,
oko mene rodne njive;
obrni me, tad sam rijeka
u zemlji, gdje žuti žive.

10. Rebus.

Petar Zderagjin.

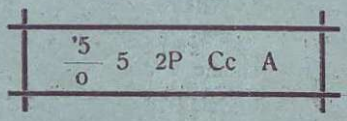

11 Ispuštaljka.

Božo Petrović „Upitnik".

S „r" se u džep meće,
stvar je lijepa, svijetla;
bez „r" neprijatelj
kokoši i pijetla.

12. Skrivačice (zemlj.)

Sjeti se njega, kad budeš sretan.
Čitav dan mora kopati jadni težak.
Kad će prestati ta suša kada, Bože?
Boji li se šibe Nikola?
Ima li at rog i rep?

13. Raširivaljka.

Božo Petrović „Upitnik".

\- - konj
\- - - - crkveni dostojanstvenik
\- - - - - - gospodarsko orudje.

14. Metamorfoze.

Pretvori u dvije metamorfoze žabu i ribu.

15. Brojčani homonim.

Jesi li vidio 1234562 sina 1234562

Riješenja iz broja 2.:

1. Raka, Kara. — 2. Mato, neki grof, Kine, kinematograf. — U l a, zagonetk(a), o na m, p, riječi = Ulaz, ago, netko nam priječi. — 4. Som, rat = M star. — 5. Prosvjeta. — 6. Ah, svuda bijesni smrti sjena, Od dragih drage dijeli nas, I samo slatka uspomena Sačuvat nam je kadra glas. H. Badalić. — 7. Prosvjeta. — 8. Bila su 4 dječaka. — 9. Kipar. — 10. Sretnu hitro, čas prolazi, Tek nesretnu ko puž plazi. — 11. Lika, Ivan, Kant, Ante. — 12 Pauk, nauk.

Riješiše: **Gradac Št**: Fra Gabriel M. (4). **Peći** (Bosna): Nikola Tajić (1. 5. 6. 8. 9. 11. 12.) — **Vukovar**: Gjorgje M. Gruborović (1. 5. 6. 9. 10. 11.) — **Zagreb**: Zagonetačko društvo „Upitnik" (sve). Gjuro Milković (1. 3. 5. 7. 9. 11.).

Imena onih, koji su zagonetke riješili objelodanit će se samo onda, ako su pretplatnici. Riješenja zagonetke imadu se napisati na posebnom listu, sa naslovom „Riješenja" te poslati uredniku (Jurjevska ulica 7). Ako onaj, koji je riješio koju zagonetku, imade jošte što priopćiti uredništvu, neka to učini na posebnom papiru. —

P. n. pretplatnicima!

Prvoga siječnja započelo je novo godište **„Prosvjete"**, pa umoljavamo sve naše pretplatnike, da odmah pretplatu obnove, da ne trebamo sa opomenama dosadjivati.

Sve one, koji štogod na pretplati duguju, umoljavamo, da to odmah urede i zaostatak pripošalju, da im ne moramo lista obustavljati.

Pretplata za **„Prosvjetu"** s poštom iznosi:

za cielu godinu . . . . K **14·—**
„ pol godine . . . . . „ **7·—**
„ četvrt godine . . . . „ **3·50**
„ inozemstvo za cielu godinu „ **20·—**

Pojedini brojevi 70 fil.

Šaljemo na ogled prvi broj »Prosvjete« svakomu koji to zatraži.

Uprava „Prosvjete"
Zagreb, Nikolićeva ulica br. 16.

Pretplata na „Prosvjetu".

Molimo sve pretplatnike, da pretplatu šalju samo na našu upravu **Nikolićeva ulica 16.**, jer samo u tom slučaju preuzimamo odgovornost za pravodobnu otpremu.

Uprava „Prosvjete".

Za obitelji i svakoga

Odmah

Zaslužba

Lahka!
Ugodna!
Bez predznanja!

PLETENJEM ČARAPA
I RAZNOG PLETIVA

može svatko odmah bez razlike spola i starosti, mjesta stanovanja, osigurati sebi ili obitelji neprekidan dohodak — sjajnu nuzzaslužbu kod kuće.

Brzopletačicu „Kryatska" dobavljamo uz mjesečnu otplatu.

Prvo domaće poduzeće za kućnu industriju čarapa i pletiva, Zagreb

Cijenik, tiskane upute, ostmens razjašnjenja, daju se besplatno u poslovnici od 11—12 pr. p.

Kućna industrija pletiva u Zagrebu
Mikulićeva ul. 14. I. kat.

najjeftinije

popleta čarape

počamši od

25

novčića jedan par.

Stalno i brzo izradjuje sve vrsti

novih čarapa.

Cjenici badava i franko.

Parna bojadisaona i kemička čistiona odjela

Vilim Ondrušek

Ilica 80 —— ZAGREB, —— Ilica 80

a vlastitoj u tu svrhu novosagradjenoj i moderno uredjenoj radioni preporuča se najtoplije p. n. občinstvu za

kemičko čišćenje odjela

svake vrsti, za gospodje i gospodu,

čestničke odore, skupocjene haljine za dame od svile i čipaka, vrpca i veziva, navjesa za prozore itd.

Umjetno bojadisanje

svih gore navedenih predmeta u svakoj i trajnoj boji.

Vanjske naručbe izvršuje najkulantnije, brzo i točno uz poštarsko pouzeće.

Vrlo umjerene cijene.

Zahtijevajte prospekt!

Braća Faragó

Budimpešta, V. Nádor-utcza 17.

Ignjat Franz

kipar i klesar

Telefon 39. ZAGREB Rainerova ul. 2.

Proizvodnja klesarskih i kiparskih radnja.

Mramorna industrija.

Najveće skladište

nadgrobnih spomenika

iz svih vrsti mramora, granita, spenita, labredora i t. d.

Kiparske radnje za façade.

Veliko skladište svih vrsti mramornih ploča.

Jeftino češko

perje za krevete!

5 kila: novo čihano K 9·60, bolje K 12.—, bielo poput pahuljica mekano, čihano K 18.—, K 24.—, poput sniega bielo, a kao pahuljice mekano čihano K 30.—, K 36.—. Razašilje se franko pouzećem. Zamienjuje se i natrag prima uz odštetu poštarine.

Benedikt Sachsel,

Lobes br. 191.

kod Pilsena (Češka).

Briketi

„kraljice Louise"

iz rudokopa u Pruskoj Šleskoj. Ove brikete osobito preporučamo, poradi njihove velike gorive snage. Isti su bez mirisa, a pepela skoro nikakova. Sa sandukom u kuću dostavljamo.

50 komada za K 3·30.

Clara-briketi

nalazeći se u cielim vagonima, kao i na malo počam od 100 komada.

Najbolje i najjeftinije goreće gradivo za sobe i kuhinje. Sa sandukom u kuću dostavljamo

100 komada za K 2.—

Obje vrsti briketa šalju se izvanjskim naručiteljima u sanducima pakovano te franko kolodvor Zagreb. Upute o loženju daju se kod naručbe.

Svjetli ugljen

najbolje vrsti iz vlastitog rudokopa u Krapini bez mirisa, te izvrstne gorive snage, dostavlja se u kuću po

50 kilograma za K 1.50.

Glavni odpremnici i zastupnici ugljena i briketa

L. Mašek i drug

Trg Franje Josipa 11. Starčevićev dom. Telefon br. 524.

Naručbe se primaju takodjer i u papirnici A. Brusine, Mesnička ulica br. 4, u trgovini M. Sirovatka, Kukovićeva ulica 7, telefon br. 644. i u trafici Sofije Weiss, Jurišićeva ulica br. 9.

Milijune ura za gospodu i gospodje točno reguliranih i iskušanih, sa trogodišnjim jamstvom, šalje Wiener Uhrenfabrik Henrich Weiss, Wien XIV. Pilergasse 1. — Švicarska žepna ura od nikla K 3.— izvrstna remontoir gloria srebrna anker ura za gospodu sa tri poklopca K 8.— najmodernija remontoir elektro zlatna ura za gospodu ili gospodje K 10.— Ista sa dvostrukim poklopcem K 14.— k tomu odgovarajući elegantni gospodski ili dugački gospojinski lanac po K 6.— ure budilice po K. 2·90, narukvice iz amerikanskog Doublé zlata K 5.— do K 10.— Šalje uz pouzeće. Promjena se dosvoljava.

Prva i najstarija tvornica tambura

T. Kovačić

Zagreb, Ilica broj 46.

Ksaverska cesta 10.

preporuča svoj vlastiti proizvod

tambura

Bano i skladište violina, guitara, mandolina, harmonika, flauta, okarina, itd. i sve vrsti žica.

TISAK ANTUNA SCHOLZA.